

**ASKERİ
TARİH BELGELERİ
Dergisi**

OCAK 2004

YIL: 53

SAYI: 117

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

**ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2004**

SUNUŞ

1952 Eylülünden beri yılda iki kez yayımlanan Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, içeriğindeki belgelerle bilimsel kaynak niteliği taşımaktadır. Aynı doğrultuda, 1915 - 1920 yılları arasında "İrak'ta" yaşanan mücadeleye ilişkin olarak ATASE Başkanlığı Arşivinde mevcut belgelerden yapılan seçmeler, Askerî Tarih Belgeleri Dergisi'nin bu sayısında yer almaktadır.

Yazılı tarihle beraber sahneye çıktığını gördüğümüz "Yakın Doğu" coğrafyası, insanlık tarihinin yaşadığı maceraların en önemli mekânlarından birisidir. Milâttan önceki devirlere kadar giden bilgiler bize gösteriyor ki bu bölge her zaman hâkimiyet mücadelelerine sahne olmuştur. Bölgeyi ele geçiren toplumların uzun süreli hâkimiyetlerinin olmadığı da bir gerçektir.

Bugün "Orta Doğu" kavramı içerisinde sınırları çizilen bölgede Türklerin varlıkları bin yılı aşkın bir zamana kadar geriye gider. Abbasi Devleti'nin resmî davetinden çok önce de Türk topluluklarının bölge coğrafyasında varlığı bilinmektedir. 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra başlayan, Anadolu'nun Oğuz boyları tarafından vatanlaştırılması sürecinde "Yakın Doğu"da bundan nasiplenmiştir. Yavuz Selim'in, Kanunî'nin, Dördüncü Murat'ın seferleri, bu bölgedeki hâkimiyetin önemini göstermesi bakımından dikkate değer hareketlerdir.

Uzun asırlar boyunca, merkezî otoriter yönetimden ziyade, kendi millî örflerine saygılı ve hürriyetleri kısıtlanmayan bir idarenin altında Orta Doğu, barışı yaşar. Ancak XIX. yüzyılda başlayan "Büyük Oyun"un en acımasız, kanlı ve gözyaşları ile dolu hamleleri ve mücadeleleri bu bölgeden barışı bir daha gelmemek üzere uzaklaştırır.

Belgelerden de anlaşılacağı gibi, "oyun" bugün de başka bir görüntüde devam etmektedir. Osmanlı kuvvetlerinin bölgeyi terk etmemekteki dirençlerinin, Mondros Mütarekesi'yle tamamen kırıldığı, belgelerin kronolojik seyri izlendiğinde açıkça gözlenebiliyor. Belgelerde mücadelenin sadece harp silâhları ile değil psikolojik harbin bütün kuvvetleriyle de yapıldığı görülecektir. Millet olma şuuruna erişememiş bölge toplumsal yapısının, propagandanın etkisine çok açık oluşu da bir başka gerçek olarak karşımıza çıkıyor. Bu yapının, aradan geçen seksen yıllık süreye karşılık, hâlâ devam ediyor olması da sosyolojik araştırmalara muhtaçtır.

İngilizlerle yapılan mücadelede, kısıtlı imkânlarla rağmen, mevzi olarak büyük başarılar sağlayan Osmanlı kuvvetlerinin yerel halkla ilişkilerini gösteren belgeler de ilgi çekicidir.

Belgelerin görsel yönden tamamlanması amacıyla, dönemin önde gelen şahsiyetlerinin, birliklerin, mekânların fotoğrafları ekte yer almıştır. Mondros Mütarekenamesi'nin ek olarak yer alması ise, hafızalardaki yerini güncele taşımak kaygısından doğmuştur.

Belgelerin, ATASE Başkanlığı Arşivinden seçilerek yayına hazırlanmasını, Arşiv Şb. Müdürü Dr. Öğ. Alb. Ahmet TETİK, Arşiv Uzmanı

Sema KİPER ve Arşiv Uzmanı Ayşe SEVEN üstlenmişlerdir. Dergide, belgelerin orjinallerinin ve çevirim yazılarının yanı sıra günümüz Türkçesine aktarılmış metinleri de yer almaktadır. ATASE Başkanlığı Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, bilim dünyasında olduğu kadar, stratejik incelemeler için de bir kaynak olarak değerlendirildiğinde amacına ulaşmış olacaktır.

Erdoğan KARAKUŞ

Hv.Korgeneral

ATASE Başkanı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	
İÇİNDEKİLER.....	III
BELGELER	
1. İngilizlerin, Hintlilerin Osmanlı Devleti'ne duyduğu bağlılığı yok etmek için yaptığı faaliyetler.....	3
2. Irak'ta İngiliz ordusunun perişan olmasının gerçek nedenini açıklayan makalenin Times gazetesinde yayımlanmasının istenilmesi	10
3. Irak yenilgisinin etkisiyle İngilizlerin Hindistan Ordusu Başkomutanı General Davy ve Genelkurmay başkanını görevden almalarına dair şifresi.....	13
4. Irak'taki İngiliz komutanları arasında yapılan görev değişikliklerini belirten Altıncı Ordu Komutanlığına çekilen şifreli telgraf.....	15
5. 22 (23 - 24) Kasım 1915 Selmanpak, 30 Kasım - 1 Aralık Delâbihe Muharebesi ve 4 Aralık 1915'ten 28 Nisan 1916'ya kadar İngiliz ve Hintli subay, er, hizmetçi (ölü, yaralı ve kayıp) miktarını gösterir tablo.....	17
6. İngilizlerin, Osmanlı Devleti'nin aşiretleri kendi tarafına çekmesi ihtimaline karşı çöl bedevilerine yaptıkları tehdit duyurusu.....	20
7. Özel görevle Bağdat'a gönderilip gelen Yüzbaşı Tahsin'in Bağdat ve çevresindeki İngiliz kuvvetlerine dair verdiği özet bilgi.....	22
8. Altıncı Ordu Komutanı Halil Paşanın, İngilizlerin Şehriban aşiretini sindirmek için kuvvet ve mühimmat sevk ettiği, İngiliz müfrezesinin birçok ölü ile Şehriban'a çekilmeye zorunlu kaldıklarını belirten yazısı.....	25
9. Tahran Elçiliğinin 3 Şubat 1915 tarihli telgraf sureti.....	27
10. Irak komutanının A'le'l-Garbi, Felifle, Amare ve Şeyhsaid'deki durumlarını bildiren şifresi.....	29
11. Selmanpak Muharebesi'nde yaralı olan bir İngiliz subayının, Türklerin İngiliz yaralılarına çok iyi davrandıklarını anlatan "Türk İnsaniyeti" isimli 7 / 2 / 1916 tarihli Daily Telegraph gazetesindeki yazısı.....	32
12. Kütü'l-amare'ye İngilizlerin tedbirsizce kuvvet göndermedeki acelecilikleri ve Kütü'l-amare'nin lehimize hizmet ettiğine dair yazısı.....	35
13. Fırat Grubu komutanının, İngilizler tarafından Bağdat'ta yayımlanan 20 Nisan 1917 tarihli bültenin tercümesiyle birlikte ekte olduğuna dair yazısı.....	37
14. Dicle üzerinde düşmandan alınan ganimet ve esir sayısına dair 20 Nisan 1917 tarihli bülten tercümesi.....	39
15. Altıncı Ordu istihbarat subayının Amare'deki Şeyh Hatim-el Uhûd aşiretlerinin İngilizleri kovmaları, Geraf aşiretinin tamamen İngilizlere karşı koyma kararları ve İngilizlerin Bağdat'taki kuvvet miktarlarının bildirildiği istihbarat raporu.....	41
16. Altıncı Ordu istihbarat subayının Kerbela ve Necef taraflarında asayişin sağlanamadığı haberlerinin doğruluk derecesinin araştırılmasına dair yazısı.....	44

17. Fırat Grubu Komutanlığının Müslüman Hint askerlerinin (İngilizlerin) Osmanlı Devleti'ne bağlılıkları ve iltica etmek istediklerine dair telgrafı.....	46
18. Altıncı Ordu istihbarat subayının İngilizlerin Bağdat'taki kuvvetleri ve aşiretlerin isyanlarına dair haberlerin doğruluklarının araştırılmasına dair yazısı.....	48
19. Altıncı Ordu istihbarat subayının Irak halkı ve aşiretlerin devletimize ciddî anlamda sadakat gösterdikleri. Bu aşiretlerin eski idare altına girmeleri için ikna çalışmalarını yürüten İngiliz adamlarını kovduklarına dair yazısı.....	50
20. Fırat Grubu komutanının İngilizlerin Bağdat ve civarında yaptıkları harp hazırlıklarına dair yazısı.....	52
21. Fırat Grubu cephesi, Süleymaniye cephesi, Dicle'nin sağ sahili, Ba'kuba ve Savcibulak'taki düşman birliklerinin durumları.....	54
22. Samarra'da Ebu Nisan Aşireti Reisi Seyit Mehdi ile Ebu Abdullah Reisi Seyit Mehmet'ten gelen Arapça mektubun tercümesi.....	62
23. Bağdat gelen Tikritli Yusuf bin Umrân'ın ifadesinin özeti.....	67
24. Hintli Müslümanların "Almanlarla savaşacaksınız." diye kandırılıp savaşırılmaları, bundan duydukları üzüntüleri ve İngiliz savaş harekâtına ait verdikleri bilgiler. Savaş harekâtına ait emirlerin İngiliz ve Hint askerlerine tebliğ edilip Hintli Müslümanlara tebliğ edilmediğine dair bilgileri içeren Samarra halkından Seyit Ebu Talip'in ifadesi	73
25. Samarra'da Ebu Nisan Aşireti Reisi Seyit Mahmut ve Ebu Abdullah Aşireti Reisi Seyit Mehmet'in: Doğudaki aşiretlerin Basra'yı zapt ettiği, Samarra'nın tahliye edileceği, Amare aşiretlerinin de Amare'ye hücum ettiği gibi konuları içeren mektupları.....	76
26. Fırat Grubu Komutanlığının İngilizlerin Bağdat'tan Basra'ya gitmek isteyenlere, Basra'da en az bir buçuk sene oturmaları şartını koydukları gibi konuları içeren yazısı.....	79
27. Bağdat Sevkiyat Komisyon Başkanlığında bulunan Yüzbaşı Yunus Efendinin emrinde bulunan erzak miktarını gösteren, Tahkikat Memuru Nâsır'ın yazısı.....	82
28. Fırat Grubuna iltica eden bir Hintli askerinin ifadesi: Hintlinin mensup olduğu tümen hakkında verdiği bilgiler. Ayrıca Afganistan aşiretlerinin Hindistan hududunu geçerek İngilizlere hücum ettikleri, verdirdikleri zayiat miktarı, Bağdat'taki İngiliz kuvvetleri gibi konuları içeren Altıncı Ordu İstihbarat Subayının yazısı.....	84
29. 18 nci Kolordu komutanının Samarra, Bağdat, Musul ve Dicle taraflarına doğru 18 nci Kolordunun çevresindeki aşiretlerle ilgili araştırma yapıldığı aşiretlere lehimize propanganda yaparak onlarla örtülü ödenekten para verilmesi ile ilgili şifresi.....	91
30. Fırat Grubu Komutanlığının Müntefik, Hamar ve Cezire yöresindeki aşiretlerin Osmanlılara aşırı bağlılık ve sadakatleri, İngilizlerden nefret ettikleri, Irak'tan çıkarmak için çok çalıştıklarına dair yazısı.....	93

31. 13 ncü Kolordu istihbarat subayının 26 Eylül 1917 tarihinde Mendeli'de bulunan Mecmu' aşiretinden Şeyh Salih ve arkadaşlarının Ba'kuba civarındaki İngiliz ordugâhında bir yüzbaşıyı öldürdüklerine dair yazısı.....	95
32. Ebu Mehmet aşiretleri reislerinden Zebûn-El-Berî'nin, düşmanın motorlu güçleriyle kuşatıldığı ve esir olmaksızın ölmeyi tercih ederek Bedr-er Ramid'e çekildiği. Aşiretler komutanı Binbaşı Sabri'nin yanına gelerek her türlü emirlerine amade olduğunu belirten yazısı.....	98
33. Aşiretler Komutanının Ebu Mehmet Aşireti Reisi Şeyh Zebûn-El-Berî'nin üçüncü ve dördüncü rütbeden mecidi nişanıyla taltif edilmesinin uygun olduğuna dair yazısı.....	100
34. Osmanlı Devleti'nin sonsuza dek yaşaması için canını, servetini, mülkünü bağışlayan ve düşmanlara karşı dimdik duran, Basra, Bağdat ile ilgili bütün gerçekleri açıklamaya hazır olan (bir aşiret reisinin) hizmetine bakılarak merhamet gösterilmesini isteyen dilekçesi.....	102
35. Müntefik Komutanı Mazhar'ın düşman bölgesinde bulunan devletimize olan sadakatlerinden dolayı bazı aşiret reislerinin beşinci rütbeden mecidi nişanıyla taltifleri hakkındaki yazısı.....	105
36. Müntefik Komutanı Mazhar'ın 7 Şubat 1916 tarihinde Batniye'de İngilizlerle yapılan muharebede El-ezbiric ve Hefaca aşiretlerinden şehit olan sekiz erin aile ve öksüzlerine maaş bağlanması hakkında düzenlenen cetvelin ekte olduğuna dair yazısı.....	107
37. Harbiye Nezaretine Batniye ve Seviç mevkiinde 25 Nisan 1915 tarihinde İngilizlerle yapılan muharebede El-ezbiric ve Hefaca aşiretlerinden şehit olan sekiz erin ailelerine maaş bağlanması hakkında Müntefik Komutanlığınca düzenlenen cetvellerin sunulduğunu bildirir yazısı ve bir adet cetvel.....	109
38. Ayn köyüne giren İngiliz piyade kuvvetinin burada yaptığı mezalim hakkında Acemi Paşanın 17 Ağustos 1916 tarihli mektubunun tercümesi.....	113
39. Fırat Müfrezesi Komutanlığının 15 Ağustos 1916'da Ayn köyü muharebelerinde İngilizlerin oradaki halka yaptığı mezalimin Acemi Paşanın ifadesinden de anlaşılacağını bildiren yazısı.....	115
40. Aşiretler Komutanı Yarbay Sabri'nin Sabbah Aşireti Reisi Şeyh Mehmet-el Yasin'in hediye etmek üzere beş yüz baş koyununun 18 nci Kolorduya teslim edildiğini bildirir yazısı.....	117
41. Harbiye Nezaretinin fedakârane hizmetlerinden dolayı, Semava kazası kaymakamı ve Ebucevvariz nahiyesi müdürünün beşinci rütbeden mecidi nişanıyla taltifi hakkında yazısı.....	119
42. Semava kaymakamının Sükuşşuyuh'un ileri gelenlerinden Hacı Avde'nin bir nişanla taltif edilmesi hakkındaki yardım isteği yazısı.....	121
43. Müntefik Komutanı Mazhar'ın harcamalar için nakit para gönderilmesi hakkındaki yazısı.....	123
44. Divaniye mutasarrıfının, Ebu Hasan aşireti başkanının hizmetlerinden dolayı taltif edilmesi hakkındaki yazısı.....	125

45. İstihbarat subayının, Gelhur, Gûrani, Kalhani aşiretleriyle birlikte İngilizlerin, Sencabilerle savaştıkları hakkındaki yazısı.....	127
46. Hat Komutanı Hasan'ın Köysancak yakasına geçirilmek istenen aşiretleri aleyhinde kullanmak üzere İngiliz memur ve Kerkük ileri gelen adamlarının faaliyetleri hakkındaki yazısı.....	129
47. Ordu istihbarat subayının Necef'ten Musul'a gelen iki kişinin Necef'in durumu hakkında verdiği bilgileri içeren yazısı.....	131
48. İstanbul Başkomutanlığına; Müntefik Aşiretler Reisi Acemi Beye beylerbeylik rütbesi verilmesi ve yararlı hizmetleri görülen diğerlerinin de taltif edilmeleri hakkındaki yazı.....	134
49. İhtiyat Kuvvetleri Komutanlığının görevlerinde gösterdiği gayret ve kararlılıktan dolayı Adil Beye iki yıl kıdem verilmesi hakkındaki yazışma.....	136
50. Irak ve havalı komutan vekilinin Dicle Tümeni Komutanlığından alınan Şerş'te bulunan Başçavuş Abdülvahab'ın istihbaratını bildiren şifre sureti.....	138
51. Sol cenah komutanının, Arabî Paşa ve diğer aşiret temsilcilerinin İngilizlerle olan münasebetleri hakkındaki yazısı.....	141
52. Bağdat valisinin 20 Mayıs 1915 tarihli ve 91 numaralı tezkereye ekli beyanname suretlerinin gerekenlere tebliği ve içeriğinin açıklanması hakkındaki yazısı.....	144
53. Bağdat Valiliğine, Basra ve Musul Vali Vekilliklerine ve Deyr-i Zor Mutasarrıflığına; her sınıf memurun yapması gereken işler ve uymaları gereken kuralları içeren tebliğ.....	146
54. Ben-i Mansurlardan göç eden ailelere nasıl bir yardım yapılacağına Basra Valiliği tarafından araştırıldığı.....	150
55. Ben-i Mansur'dan göç edenlere iyi davranılması ancak devamlı göçün zararlı olduğu ve işlerinin temini hakkında gönderilen yazı.....	152
56. İngilizlerin, esirler arasında bulunan Neceflilere para vererek serbest bıraktıkları, Necef olayının duyulması üzerine Kerbelâ ve Divaniye sancaklarında eşkiyalığın arttığı.....	155
57. İngilizlerin esirlere milliyetlerine göre farklı muamele yaptıkları.....	158
58. Rebia ve Cendil aşiretlerinin en seçkin savaşçılarından oluşturulan kuvvete millî asker adı verilmesi ve bunların işleri.....	160
59. Cebur aşiretinden bir Arap'ın Bağdat hakkındaki malûmatı.....	162
60. Bağdat'tan dönen Türk casusunun araştırma sonuçları.....	167
61. Mondros Mütarekesi'nin 4'üncü, 5'inci, 7'nci, 16'ncı, 25'inci maddeleri ile Musul'un tahliyesi ve Irak'taki bazı garnizonların teslimi hakkındaki müzakere.....	173
62. Mondros Mütarekesi gereğince İngiliz - Irak ordusu komutanının Musul'u ne işgale ne de istediği gibi kullanmaya hakkı olduğu.....	179
63. İngiliz - Irak ordusunun ateşkes hükümlerine aykırı olarak keyfi hareketlerine son verilmesi, İngilizlere kesinlikle silâhla karşılık verilmemesi.....	182

64. Şerif Faysal'ın Belviran ve Cerablus halkına beyannamesi ile İngilizlerin Musul'u istedikleri gibi kullanmaya yetkileri olmadığı.....	184
65. Musul'un tahliyesi hakkında İngiliz - Irak Ordusu Kumandanı Marshall ile 6 ncı Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa arasındaki müzakereler.....	190
66. Acemi Paşa tarafından Irak'a gönderilen bir şahıstan, Irak hakkında alınan bilgiler.....	193
67. Bütün Irak kabilelerinin Osmanlı Devleti'nin emrine amade olduğu, buna İngilizlerin engel olmaya çalıştıkları.....	197
68. Acemi Paşanın İngilizleri engelleme çalışmalarına rağmen Diyarbakır'a gelip 13 ncü Kolordu Komutanı Vekili Ahmet Cevdet'e kendisinin Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildirdiği.....	201
69. Deyr-i Zor siyasî yöneticisinin Acemi Paşayı takip edip yakalayamadığı.....	208
70. Acemi Paşaya tahsisi kararlaştırılan paranın verilmesinin Maliye Bakanlığı tarafından geciktirilmekte olduğunun bildirildiği ve bu konuda gerekenin yapılması.....	211
71. Irak'taki Türk Kuvvetleri Komutanı Ali İhsan Paşanın istifa teklifi ve Musul'un tahliyesi ile ilgili General Marshall'ın yazısı.....	213
72. İngiliz ordusu komutanının Musul'un işgali meselesini diplomasi yoluyla çözmekten vazgeçmesi ve bunun nedenlerinin bildirilmesi isteği.....	215
73. Musul'un tahliye edileceği ve askerinin İngiliz komutanının göstereceği mevkiye çekileceğini belirten Sadrazam Ahmet İzzet Paşanın yazısı.....	217
74. İngilizlerin, Musul'da hiçbir Türk kalmaması maksadı ile orada bulunan bütün Türk memuru, jandarması, subayı ve askerlerine baskı yaptıkları.....	219
75. İngilizler Musul havalisini terk ederlerse burada öncelikle mahallî halk tarafından millî bir Osmanlı Hükûmetinin tesisi ve ilân edilmesinin sağlanması.....	224
76. Cizre ve Zaho taraflarında aşiretlerin İngilizlere karşı birleşmeye çalıştıkları.....	228
77. Irak'taki İngilizlerin durumu hakkında alınan bilgiye dair malûmat.....	231
78. İngilizlerin Maraş'a kendi askerlerini gönderdikleri, Şeyh Mahmut taraftarları ile yapılan çarpışmada İngilizlerin geri çekilmek zorunda kaldıkları.....	235
79. Zaho'da İngilizlerin silâhlendirildiği yerli Hristiyanlar ile Ermenilerin Silopi dâhilindeki köylere hücum ettikleri.....	239
80. İngilizlerin Zaho'daki kuvvetlerinin miktarı ile aşiretlerle olan ilişkileri.....	241
81. Süleymaniye ve havalisinin Şeyh Mahmud tarafından geri alındığı ve Zaho bölgesinde İngilizlerle konuşmaya gelen bir Osmanlı subayının şehit edildiği.....	244
82. Zaho'daki İngiliz kuvvetlerinin Musul'a çekildiği, Zaho civarında İngilizlerle aşiretler arasında çarpışma olduğu.....	247

83. Halep - Telebyez'den dönen bir subayın buradaki İngiliz kuvvetlerine ait verdiği bilgiler.....	250
84. İngilizlerin Musul'da uyguladıkları kötü muameleden dolayı halkın şikâyetlerde bulunduğu ve Osmanlı Devleti'ni bekledikleri.....	253
85. Musul havalisindeki ayaklanmanın gittikçe büyüdüğü, aşiretlerin silâh ve cephane istedikleri.....	256
86. İngilizlerin Süleymaniye ve Kerkük havalisinde bazı yerlerden çekildikleri ve halkın çoğunun Osmanlı Devleti'ni istedikleri.....	259
87. Irak şeyhlerinden Mirza Mahmud Takî Şîrazi'den Mustafa Kemal Paşaya mektup yazıldığı ve ekte olduğu.....	267
88. Irak şeyhlerinden Mirza Mahmud Takî Şîrazi'nin mektubunda, Irak ahâlisinin Türk bayrağınının gölgesinde yaşamak istediklerinin belirtildiği.....	269
89. Musul'da teşekkül eden gizli cemiyetin İngilizler aleyhinde bütün halkı ayaklandırdıkları.....	272
90. İngilizlerin Irak'taki askerî faaliyetlerine dair 13 ncü Kolordu Komutanlığının raporu.....	274
EKLER	
(Ek-A) Mondros Mütarekenamesi (30 Ekim 1918).....	279
(Ek-B) General Townshend'in teslim mesajı.....	286
FOTOĞRAFLAR	
(Fotoğraf 1) 6 ncı Ordu Komutanı Halil Paşa.....	289
(Fotoğraf 2) 6 ncı Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa.....	290
(Fotoğraf 3) 6 ncı Ordu Komutanı (Irak) Nurettin Paşa.....	291
(Fotoğraf 4) 6 ncı Tümen Komutanı Yüzbaşı Mehmet Nihat.....	292
(Fotoğraf 5) Musul Grup Komutanı Haydar Bey.....	293
(Fotoğraf 6) 6 ncı Ordu (grup) subayları.....	294
(Fotoğraf 7) Irak'ta, Diyala üzerinde kurulan köprüde subay grubu.....	295
(Fotoğraf 8) Irak'ta İngilizlerden zapt edilerek, yine kendilerine karşı kullanılan seri ateşli toplar.....	296
(Fotoğraf 9) Irak'ta Diyala boyunda subay kıt'alarının teftişi.....	297
(Fotoğraf 10) Bir piyade kıt'ası dinlenme hâlinde.....	298
(Fotoğraf 11) Irak'ta Dicle kenarında bomba bataryalarından bir grup.....	299
(Fotoğraf 12) Kutülamare'de çadırılı ordugâh.....	300
(Fotoğraf 13) Irak'ta Bağdat şimendifer yol inşası.....	301
(Fotoğraf 14) Bir hecin süvari keşif kolu.....	302
(Fotoğraf 15) Bir gambot atış yaparken.....	303
(Fotoğraf 16) 5 ve 8 numaralı gambotlar.....	304
(Fotoğraf 17) Cerablus Köprüsü.....	305
(Fotoğraf 18) Samarra (Eski Bağdat).....	306
(Fotoğraf 19) Basra şehri.....	307

BELGELER

BELGE NO: 1

BELGE NO: 1

BELGE NO: 1

BELGE NO: 1

Hind Uhuvvet-ül-İslâm Encümeni
Merkez-i Umûmisinin

29 Haziran 916 tarihli Uhuvvet Risalesinden
(16 Haziran 1332)
İngiliz kizb ü fesadı

Bütün âlem-i İslâmın ve ale'l husus Hint Müslümanlarının Osmanlı hilâfetine karşı besledikleri muhabbet-i âmika ve merbûtiyet-i şedide İngiltere için bir menba'-ı müşkilât ve endişe olmuştur. İngilizler Hintlilerin a'mâk-ı kalbinde yerleşmiş olan bir irtibât-ı muhibbi i'zâle maksadıyla bin türlü vesâit ihzâr ve tertib etmekle meşguldürler. Bu maksadı saha-i husule çıkarmak için senelerden beri tatbik ettikleri usulleri saymak için ne zaman ve ne de zemin müsaidir.

Bunlara ilâveten 6 Haziran tarihli Taymes gazetesinde ve ceraid-i sairede irtikâb edilen diğeri bir yalan nümûnesi görmekdeyiz ki biz bu hafta bunun için bir baş makale tahsis ediyoruz.

İngilizler bu tezvirkârâne hareketleriyle Hilâfet-i Osmaniye'nin Türkiye'de ikâmet etmekte olan Müslümanlara -Allah muhafaza eylesün-güya rencidegâr hareketlerde bulduklarını göstermek istiyorlar.

İşte hakikate temas etmeyen bir yalan bundan başka türlü olamaz. Bu sanîa-i tezvîr Zâkir Hüseyin namında olub Kerbela'dan firara muvafak olan ve Bombay'a gelerek orada tertib edilmiştir. Güya Türkler manâtık-ı mezkûrede mütemekkin Hintlilere pek zâlimane muâmele etmekte ve Hintlilerin eşyasını zabt ve müsadere etmeği diğeriğine mesâg-i kanûni dâhilinde göstermekte imiş.

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2140 FİHRİST: 22

BELGE NO: 1 (Devamı)

Fihrist: 22 - 1

Fakat bunu te'yid eden hakaik-i adediye gösterilmemektedir. Hepsinden evvel biz Zâkir Hüseyin isminde bir adamın mevrûd olduğuna şüphe ettiğimiz gibi sanyia-i mezkûrenin bir İngiliz eser-i tezviri olduğuna da kani'yiz. Eğer hakikaten böyle bir adam mevcûd ise merkûm İngiltere'nin müdâhane-kâr bir eseridir. Ma'-et-teessûf Hindistan'da dini ve imanı İngiltere'nin âmâl-i hevesâtını idame ve tervîce ma'tûf olan pek çok müdahenekarlardır vardır.

İhtimal ki İngilizler böyle bir mektubu yazdırmak için pek çok paralar verdikleri gibi böyle bir adamı da İngiltere'nin kıymetli evlâdı olmak üzere telâkki ederler. Ma-mafih hakikî bir Müslümanın böyle yalancılarla yapacak hiçbir işi yoktur.

Pek iyi biliyoruz ki Zâkir Hüseyin'in bu beyânı külliye ve başdan aşağı yalandır. Çünkü harbin en şedid zamanlarında bile Arapların, Türklerin ve Türkiye'de mütemekkin diğer akvâmın ma'rûz kaldığı zarûret ve (Delik olduğu için okunamıyor.) rağmen Türkiye'de bulunan Hintlilerin Hilâfet-i Osmaniye ve İslâmiye'nin mazhâr-ı muavenet ve merhameti olduğunu gözlerimizin önünde görmekteyiz.

Aynı zamanda Türkiye'de mütemekkin olan yalnız Müslüman Hintliler değil belki Mecûsîler, Brahmanlılar, Budahîler ve'l hasıl edyan-ı saireye mensûb olan bi'l-cümle insanlar Türkiye'de her türlü istirahat mazhar olmakda ve bi'l-zaruret ve müşkilât istedikleri yere gidip gelmektedir. İngiliz rütbe-i askeriyesine hâmil olan Hintliler Hilâfet-i Osmaniye'nin misafirleri olarak Ordu-yı Osmaniyyeye iltihâk etmekte oldukları efrâd-ı askeriyede mevaki-i atebesine iskân ve ikâmet etmek üzere mahiye üç veya dört lira para almaktadır.

Fihrist: 22 - 2

Bi-t-tab' bunların nail olduğu ihtirâm ve şerefi zikretmeğe lüzûm bile yoktur. Tekmil bu hakayık karşısında Zâkir Hüseyin'in beyanatı bir eser-i tasnîyedir. Bu sebebe binâendir ki Zâkir Hüseyin namında bir insan mevcûd ise Cenâb-ı Hakk hakikâte itikad edenlere göstermek için lânet-i ilâhiyesini bu kavmin üzerine tevcih eylesün.

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2140 FİHRİST: 22 - 1 (2)

BELGE NO: 1

Hint - İslâm Kardeşlik Encümeni

Genel Merkezinin

29 Haziran 1916 tarihli Kardeşlik Kitapçığından

İngiliz yalan ve fesatı

Bütün İslâm âleminin ve en çok Müslüman Hintlilerin Osmanlı Devleti'ne karşı besledikleri derin sevgi ve bağlılık İngiltere için önlenmez engel ve endişe kaynağı olmuştur. İngilizler, Hintlilerin gönüllerinde yerleşmiş olan sevgi bağlarını yok etmek amacıyla bin türlü yolla hile düzenlemekle meşguldürler. Bu amaca ulaşmak için senelerden beri uyguladıkları yöntemleri saymak için ne zaman ve ne de yer uygundur. Bunlara ek olarak 6 Haziran tarihli Times gazetesinde ve diğer gazetelerde ifade edilen diğer bir yalan örneği görmekteyiz ki biz bu hafta bunun için bir başmakale tahsis ediyoruz.

İngilizler ortamı karıştırmak için yaptıkları hareketleriyle Osmanlı halifeliğinin Türkiye'deki Müslümanlara -Allah korusun- güya rencide edici hareketlerde bulduklarını göstermek istiyorlar.

İşte gerçekte ilgisi olmayan bir yalan bundan başka türlü olamaz. Uydurma yalanı Zakir Hüseyin adında biri Kerbela'dan¹ kaçmış ve Bombay'a gelerek, orada düzenlenmiştir. Güya Türkler, adı geçen yerlerde oturan Hintlilere pek zalimce davranmakta ve Hintlilerin mallarını zapt ve müsadere etmeyi diğerlerine kanunî bir hak gibi göstermekteymiş.

Fakat bunu doğrulayan gerçek deliller gösterilmemektedir. Hepsinden önce biz Zakir Hüseyin isminde bir adamın geldiğinden şüphelendiğimiz gibi, zikredilen uydurmanın bir İngiliz yalanı olduğuna inanıyoruz. Eğer gerçekten böyle bir adam varsa o da İngiltere'nin dalkavuğudur. Yazık ki Hindistan'da dini ve imanı, İngiltere'nin emellerini sürdürmeye ve desteklemeye adanmış pek çok dalkavuk vardır.

İhtimal ki İngilizler böyle bir mektubu yazdırmak için çok para verdikleri gibi, böyle bir adamı da İngiltere'nin kıymetli evlâdı olarak kabul ederler. Bununla birlikte gerçek bir Müslümanın, böyle yalancılarla yapacağı hiçbir işi yoktur.

Pek iyi biliyoruz ki Zakir Hüseyin'in bu beyanı, tamamıyla ve baştan aşağı yalandır. Çünkü harbin en şiddetli zamanlarında bile Arapların, Türklerin ve Türkiye'deki diğer milletlerin maruz kaldığı sıkıntı ve (Delik

¹ Kerbela (Bağdat).

olduğu için okunamıyor.) rağmen, Türkiye’de bulunan Hintlilerin Osmanlı Devleti’nin yardım ve merhametine nâil olduğunu görmekteyiz.

Aynı zamanda Türkiye’de yalnız Müslüman Hintliler değil, belki Mecusîler, Brahmanlılar, Budistler kısaca çeşitli dinlere mensup bütün insanlar, Türkiye’de her türlü rahata sahip olmakla, zorluklar ve güçlüklerle istedikleri yere gidip gelmektedir. İngiliz askerî rütbesine sahip olan Hintliler katıldıkları Osmanlı Devleti ordusunda sahip oldukları mevkiye göre aylık üç veya dört lira almaktadırlar.

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2140 FİHRİST: 22 (1, 2)

BELGE NO: 1 (Devamı)

Tabiî olarak bunların sahip oldukları saygı ve şerefi söylemeye lüzûm bile yoktur. Bütün bu gerçekler karşısında, Zakir Hüseyin’in beyanatı bir uydurmadır. Bu sebepten dolayıdır ki Zakir Hüseyin isminde birisi varsa Tanrı, gerçeği, inananlara göstermek için ilâhî lânetini bu kavmin üzerine yönlendirsin.

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2140 FİHRİST: 22 (1, 2)

BELGE NO: 2

BELGE NO: 2

Matbûât Müdiriyet-i Umûmiyyesine

22 Haziran 332 Irak'da İngiliz ordusunun hâl-i perişânisi

12 Temmuz 916 tarihli Payms gazetesi "Mensi Bir Kuvvet" ser-nâmesi ile neşrelediği bir başmakalede Ünyonist Fırkası Harp Komitesinin Elcezîre ahvâlini fa'âl bir dikkat ve ihtimâm ile nazar-ı i'tibâra almağa karar vermesini vesile ittihâz eyleyerek ve hükûmetin Elcezîre sefirini başdan başa tetkik ederek kabineyi şiddetle tenkit etmektedir. İngilizlerin Tayms nehrini tanıdıkları derecede Dicle havâlîsi dahi Hindistan Hükûmetince ma'lûm olduğu hâlde nehr-i mezkûr sevkiyatında meşhur olan ve netice i'tibârıyla iflâsa müncerr olan tezebzübün hiçbir suretle kâbil-i afv olamayacağını ve vesâit-i nakliye ve ordu umûr-ı iâşe ve umûr-ı sıhhiyesince görülen nekaisin ve işbu vezâif-i (Delik olduğundan okunamadı.) idarenin pek fena olduğunu şedîd bir lisân ile zikr ü ta'dâd ediyor. Gazete müsevvedâtına devam ederek İngiltere Hükûmetinin Çanakkale'de olduğu gibi Elcezîre'de dahi dûçar olduğu muvaffakiyetsizliklerden henüz ibret-bîn olarak aklını başına toplayamadığını ve kânûn-ı sâniiden beri Irak'a gönderilen kuvâ-yi imdâdiyyenin harekât ve icrââtına dair hiçbir ma'lûmât vermediğini beyân ile hükûmet martın sekizinci günü General Aymi kumandasında olarak yapılan harekâta dair tanzîr olan raporların Hârbiye Nezâretine vürûd etmediğini geçen pazartesi günü Avâm Kamarasında söylemişdi. Herhâlde bu raporların vürûdunda açık bir lisan ile hâl-i mevkiin tasvir edileceği ve İngilizlerin "Ays" mevkiinden mahzâ su fıkdanından dolayı çekildiklerine dair olan beyanat-ı resmîye yerine hakikate mukârin izâhât verileceği ümidini izhâr eyliyor. Hülâsa bu müdhiş perişanlığın sebep-i aslîsi Basra körfezindeki nevâhî-i deltaiyeden Bağdad'a doğru hudud muhafazası için tertib ve teşkil edilen ve bir kısmı Avrupa'ya sevk olunan ordu ile müsta'cilen edilmek hevesinden neş'et eylediğini ve ne ricâl-i siyasiye ve ne de ümerâ-yı askeriye'nin şimdiye kadar irtikâb etmedikleri böyle hafif meşrebâne hareketten dolayı hükûmet-i merkeziye ile Hindistan Başkumandanı (Sir Boşamdof)'un ve bu miyânda sabık kumandanı (Con Nikson)'un mes'ul olduklarını der-miyân ile zannım mefal eylemektedir.

Bâlâda muharrer fıkranın gazete ile neşri rica olunur.

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2140 FİHRİST:26

BELGE NO: 2

Basın Yayın Umum Müdürlüğü

5 Temmuz 1916 Irak'ta İngiliz ordusunun perişan durumu

12 Temmuz 1916 tarihli Times gazetesi "Unutulmuş Bir Kuvvet" başlığı ile yayımladığı bir makalede Ünyonist Tümeni Harp Komitesinin Elcezire'nin durumuna dikkatli ve özenli çalışma ile önem vermeye karar vermesini bahane kabul ederek ve hükûmetin Elcezire sefirini baştan başa inceleyerek kabineyi şiddetle eleştirmektedir. İngilizlerin Times nehrini tanıdıkları derecede, Dicle havalisi dahi Hindistan Hükûmetince bilindiği gibi söz konusu nehir sevkiyatında meşhur olan ve netice itibarıyla iflâsla neticelenen kararsızlığın, hiçbir suretle affının mümkün olamayacağını ve nakliye araçları ve iaşe, sıhhiye işlerinde görülen eksikliklerin ve bu vazifenin (Delik olduğundan okunamadı.) idarenin çok kötü olduğunu sert bir lisan ile birer birer söylüyor. Gazete karalamalarına devam ederek İngiltere Hükûmetinin Çanakkale'de olduğu gibi Elcezire'de de uğramış olduğu başarısızlıklardan henüz ibret almış olarak aklını başına toplayamadığını ve ocak ayından beri Irak'a gönderilen takviye kuvvetlerin harekât ve icraatına dair hiçbir bilgi vermediğini beyan ile hükûmet, sekiz mart günü General Aymi komutanlığında yapılan harekâta dair benzer raporların Savunma Bakanlığına ulaşmadığını geçen pazartesi günü Avam Kamarasında söylemişti. Herhâlde bu raporlar geldiğinde, açık bir dil ile mevkiin durumunun çizileceği ve İngilizlerin "Aş" mevkiinin ancak su yokluğundan dolayı çekildiklerine dair olan resmî nutuk yerine gerçeğe yakın açıklama yapılacağı ümit ediliyor. Özet olarak bu müthiş perişanlığın gerçek sebebi, Basra körfezindeki nahiyelerin deltalarından Bağdat'a doğru hudut muhafazası için tertip ve teşkil edilen ve bir kısmı Avrupa'ya sevk olunan ordu ile acilen ... ettirmek hevesinden meydana geldiği ve önde gelen siyasîler ve üst rütbeli komutanlar şimdiye kadar beklemedikleri böyle kararsız hareketten dolayı Merkezî Hükûmet Hindistan Başkomutanı (Sir Başomdof)'un bu konuda sabık komutanı (John Nikson)'un sorumlu olduklarını açıklamaktadırlar.

Yukarıda yazılmış haberin gazetede yayımlanmasını rica ediyorum.

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2140 FİHRİST: 26

BELGE NO: 3

BELGE NO: 3

Bern'den Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesine,

317 numrolu şifredir.

Irak mağlûbiyeti tesîratıyla İngilizlerin Hindistan Ordusu Başkumandanı General Devi ve Erkân-ı Hârbiye reisini azlettikleri ma'rûzdur.

27 Temmuz 332 / 11 Ağustos 916

Halil

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2140 FİHRİST:62

Bern'den Başkomutanlığa,

317 numaralı şifredir.

Irak mağlûbiyetnin etkisiyle, İngilizlerin Hindistan Ordusu Başkomutanı General Davy ve Genelkurmay başkanını görevden aldıkları arz olunur.

Halil

11 Ağustos 1916

BELGE NO: 4

BELGE NO: 4

Şifreli telgraf

30 Eylül 32

Altıncı Orduya

Efrensi 30 Eylül tarihli Alman Erkân-ı Hârbîyesinden bildiriliyor:

Şayan-ı i'timâd haberlere nazaran Irak'daki İngiliz kumandanları arasında âtideki tebeddülât vuku' bulmuştur:

Şimdiye kadar kuvve-i seferiyye kumandanı olan General (Sir Perslake)'nin yerine (General Mod) tayin olmuştur. General Mod bidâyet-i harbde miralay olarak 3 ncü Piyade Fırkası Erkân-ı Hârbîyesinde idi. Ba'de son zamanlarda 13 ncü İngiliz Fırkası kumandanı olmuşdu.

Elyevm Dicle havâlîsi kumandanı olan General (Gorinch) yerine General (Gobe) ta'yin olmuştur. General (Gobe) Hindistan Ordusu Erkân-ı Hârbîyesinde idi. 7 nci Merud Fırkası kumandanı olan (Bonigo Spand)'in dahi çekildiği anlaşılmaqda ise de halefi mechûldur.

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2140 FİHRİST: 102

Şifreli telgraf

13 Ekim 1916

Altıncı Ordu Komutanlığına

13 Ekim 1916 tarihli, Alman Genelkurmay Başkanlığından bildiriliyor:

Güvenilir kaynaklardan alınan haberlere göre Irak'taki İngiliz komutanları arasında, aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır. Şimdiye kadar seferî kuvvetler komutanı olan General (Sir Perslake)'nin yerine General Mod tayin edilmiştir. General Mod harbin başlangıcında albay olarak 3 ncü Piyade Tümeni kurmay başkanlığında idi. Daha sonra, 13 ncü İngiliz Tümeni komutanı olmuştur.

Aynı şekilde Dicle havalisi komutanı olan General Gorinch'in yerine de General Gobe tayin olmuştur. General Gobe Hindistan Ordusu kurmay başkanlığında idi. 7 nci Merud Tümeni komutanı olan Bonigo Spand'in de görevden alındığı anlaşılmaqta ise de yerine gelen bilinmemektedir.

BELGE NO: 5

BELGE NO: 5

Tarih-i tesvidi:30 Eylül 32

14 Ağustos 32 tarihli ve 8824 numro ile Altıncı Ordudan bildirilmiştir.
Aslı Birinci Şu'bededir.

9, 10, 11 Teşrin-i sâni 31 Selmanpâk Muharebesi'ni	Maktûl	Mecrûh	Gâib	Yekûn
İngiliz zâbitanı	39	91	1	131
İngiliz efrâdı	122	700	39	861
Hintli zâbitan	34	74	3	111
Hintli efrâd	479	2744	185	3408
Hizmetci efrâdı	8	65	9	82
Yekûn	682	3674	237	4595
17 / 18 Teşrin-i sani Delâbihe Muharebesi				
İngiliz zâbitanı	2	1	2	5
İngiliz efrâdı	15	73	20	108
Hintli zâbitan	0	7	1	8
Hintli efrâd	18	198	114	330
Hizmetci efrâdı	2	2	81	85
Yekûn	37	281	218	536
21 Teşrin-i sani 31'den 15 Nisan 32'ye kadar				
İngiliz zâbitanı	9	44	1	54
İngiliz efrâdı	84	351	2	437
Hintli zâbitan	8	20	1	29
Hintli efrâd	369	1253	64	1686
Hizmetci efrâdı	67	289	4	360
Yekûn	537	1957	72	2568
Yekûn-ü umûmi	1256	5912	527	7695 (7699 olması lâzım.)

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2140 FİHRİST: 102 - 1

BELGE NO: 5

Düzenleme Tarihi 13 Ekim 1916

27 Ağustos 1916 tarihli ve 8824 numara ile Altıncı Ordudan bildirilmiştir.
Aslı Birinci Şubededir.

22, 23, 24 Kasım 1915 Selmanpâk ¹ Muharebesi'ni	Ölü	Yaralı	Kayıp	Toplam
İngiliz subayı	39	91	1	131
İngiliz eri	122	700	39	861
Hintli subay	34	74	3	111
Hintli er	479	2744	185	3408
Hizmetçi eri	8	65	9	82
Toplam	682	3674	237	4595
30 Kasım - 1 Aralık Delâbihe Muharebesi				
İngiliz subayı	2	1	2	5
İngiliz eri	15	73	20	108
Hintli subay	0	7	1	8
Hintli er	18	198	114	330
Hizmetçi eri	2	2	81	85
Toplam	37	281	218	536
4 Aralık 1915'ten 28 Nisan 1916'ya kadar				
İngiliz subayı	9	44	1	514
İngiliz eri	84	351	2	437
Hintli subay	8	20	1	29
Hintli er	369	1253	64	1686
Hizmetçi eri	67	289	4	360
Toplam	537	1957	72	2568
Genel toplam	1256	5912	527	7695 (7699 olması lâzım.)

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2140 FİHRİST: 102 - 1

¹ Selmanpâk (Bağdat - Aziziye).

BELGE NO: 6

BELGE NO: 6

İ'ân

İngiltere Hükûmeti, Hükûmet-i Osmaniye ile harb etmektedir. Araplarla hiçbir muhâsama ve adâveti yoktur. Yalnız Hükûmet-i Osmaniye tarafından gönderilen zâbitân eşhas-ı sâire efkâr-ı umûmiyeyi Hükûmet-i Osmaniye lehine çevirmek suretiyle cahil aşâiri iğfal etmek ihtimaline binâen bi'l-cümle karyelerde ve sâir mevâkide sakin aşâir-i urbana i'ân ederiz ki:

Bu gibi eşhası bulunduğunuz yere geldikleri zaman kendilerini kabul etmeyiniz ve söyleyecekleri sözlere ehemmiyet vermeyiniz. Şayet aksi hareket edenler olursa bu gibi aşâire tayyarelerimizle hücum ederek dinamitle mahv ü berbât edeceğiz.

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2141 FİHRİST: 25 - 2

Duyuru

İngiltere, Osmanlı Devleti ile savaş hâindedir. Araplarla hiçbir düşmanlığı ve husumeti yoktur. Yalnız Osmanlı Devleti tarafından gönderilen subaylar, bazı kişiler ve halkı Osmanlı Devleti lehine çevirerek, cahil aşiretleri kandırmaları ihtimaline karşı, bütün köylerde oturan çöl bedevilerine duyurulur:

Osmanlı Devleti tarafından gönderilen bu kişileri, yanınıza geldikleri zaman kabul etmeyiniz ve sözlerini ciddiye almayınız. Eğer aksine hareket edenler olursa, bu aşiretlere uçaklarımızla hücum ederek perişan edeceğiz.

BELGE NO: 7

BELGE NO: 7

Sûret

Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesi İstihbarat Şu'besi Müdüriyetine

Mevrud 2083 numaralı şifredir.

1- Me'mûriyet-i mahsusa ile Bağdad'a gönderilib avdet eden bir yüzbaşının Bağdad ve havâlisindeki İngiliz kuvvetine dair istihsâl ettiği ma'lûmat telhisen ber-vech-i zîr arz olunur. Düşman piyade kuvveti elli altı bin süngüsü ve topçusu dört bin ve topçusu da dörder toplu bataryalardan ve muhtelif çapda olmak üzere iki yüz on altı topdur. Bundan başka Bağdad'da iki amele tabur yüz yirmi neferlik bir motosiklet müfrezesi sekiz harb gemisi ile yirmi nakliye gemisi altı tayyaresi olduğu,

2- Ayrıca alınan haberlere göre Kûtü'l-amare karibinde bulunan aşâir arasında iğtişâş zuhûr etmesi üzerine İngilizler me'mûr-ı siyasi Koks ile beraber iki tabur kadar piyade Kut'a ve Müseyyib yakınında kıyâm eden diğer iki aşireti te'dib içinde bir süvari alayını Müseyyib'e gönderdiği,

3- On beş nisana kadar vukû'a gelen muharebatta İngilizlerin zayıtı on beş ilâ on yedi bin bulunduğu,

4- Basra'dan temdid edilmekte olan şimendifer hattının Şeyhsait'e vâsıl olduğu temdidine devam edilmekte olduğu,

5- İngilizler ile Ruslar arasında ihtilâf zuhûr ederek Bağdad'a gelen Rus zâbitinin İngilizler tarafından hapsedildikleri ve Rus kumandanının Bağdad'dan otomobil ile Hanikin'e firar ettiği Bağdad'da şâyi olmuş ise de kayd-ı ihtiyatla telâkki ettirilmekte olduğu,

6- İngilizler Bağdad'da neşrettikleri beyannamede Rus İtilâf devletlerinin sayesinde şimdiye kadar yaşadıkları hâlde Avusturya ile sulh akdetmek teşebbüsünde bulunmalarına mukabil İngilizlerin de Amerika'yı muharebeye sokduklarını i'lân ettikleri istihbâr edilmiş olmağla ma'rûzdur. 12 Mayıs 333

Altıncı Ordu İstihbârât Zâbiti

Tahsin

Birinci Şûbeye takdim 14 / 5

Nazmi Bey

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2142 FİHRİST: 4

BELGE NO: 7

Suret

Başkomutanlık İstihbarat Şube Müdürlüğüne

2083 Numaralı şifredir.

1- Özel görevle Bağdat'a gönderilip gelen bir yüzbaşının, Bağdat ve çevresindeki İngiliz kuvvetine dair elde ettiği bilgi, özet olarak aşağıda arz olunmuştur: Düşmanın piyade kuvveti elli altı bin, topçu kuvveti de dört bindir. Topçu kuvveti dörder toplu bataryalardan teşkil olunan muhtelif çapta iki yüz on altı toptan ibarettir. Ayrıca Bağdat'ta, iki amele taburu, yüz yirmi mevcutlu motorsiklet müfrezesi, sekiz harp gemisi, yirmi nakliye gemisi, altı tayyare bulunduğu,

2- Yine alınan haberlere göre, Kütü'l-amare¹ yakınlarındaki aşiretler arasında karışıklıklar çıkması üzerine, üst düzey Diplomat Koks ile beraber iki tabur kadar piyadenin Kut'a ve Müseyyib yakınlarında ayaklanan diğer iki aşireti bastırmak için de bir süvari alayının İngilizler tarafından gönderildiği,

3- 15 Nisan (1917) tarihine kadar meydana gelen muharebelerde İngilizlerin zayıyatının on beş ilâ on yedi bin civarında olduğu,

4- Basra'dan uzatılmakta olan demir yolu hattının Şeyhsait'e² vardığı ve yapımına devam edildiği,

5- İngilizler ile Ruslar arasında doğan anlaşmazlık dolayısıyla Bağdat'a gelen Rus subayının İngilizler tarafından hapsedildiği ve Rus subayının otomobille Hanikin'e firar ettiği yayılmışsa da şüpheyle kabul edilmekte olduğu,

6- İngilizler, Bağdat'ta yayımladıkları duyuruda, Ruslar şimdiye kadar İtilâf devletlerinin sayesinde yaşadıkları hâlde şimdi Avusturya ile anlaşma imzalamak teşebbüsünde bulunmuşlardır. Buna karşılık İngilizlerin de Amerika'yı harbe soktuklarını ilân ettikleri istihbar edildi. 12 Mayıs 1917

Altıncı Ordu İstihbarat Subayı

Tahsin

Birinci Şubeye takdim 14 / 5

Nazmi Bey

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2142 FİHRİST: 4

¹ Kütü'l-amare (Bağdat).

² Şeyhsait (Kütü'l-amare - Bağdat).

BELGE NO: 8

BELGE NO: 8

Osmanlı Ordu-yı Hümâyun

Başkumandanlığı Vekâleti

Ko. 18'den Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesi Karargâh-ı Umûmiye
Mevrud

(1) 6 / 6 / 33'de cephelerde tebeddül yoktur.

(2) Şehriban-ı aşâirin memur ve askerlerine daim taarruz etmekte olduklarından İngilizlerin de bunları te'dib için üç yüz piyade ve yüz kadar süvari ve bir makineli tüfek bölüğüyle iki sahra topundan mürekkebe bir müfreze sevk etmiş oldukları ve İngiliz müfrezesinin birçok maktül vererek Şehriban'a çekilmeğe mecbur olduğu casuslarımız tarafından bildirilmiştir.

(3) Doksan sekiz numrolu bu rapor 7 / 6 / 33'de Tikrit'den Başkumandanlık Vekâletine, Karargâh-ı Umûmiyye, Kafkas Ordu Grubuna, İkinci Ordu Kumandanlığına yazılmıştır. 7 Haziran 33

Altıncı Ordu Kumandanı

Halil

BDH KLÂSÖR: 551 DOSYA: 2142 FİHRİST: 18

Osmanlı Ordusu

Başkomutanlık Vekâleti

18 nci Kolordudan Başkomutanlığa

(1) 6 / 6 / 1917'de cephelerde değişiklik yoktur.

(2) Şehriban¹ aşiretlerinin, İngiliz memur ve askerlerine her zaman taarruz etmelerinden dolayı İngilizlerin bunları sindirmek için, üç yüz piyade ve yüz kadar süvari ve bir makineli tüfek bölüğüyle, iki sahra topundan oluşan bir müfreze sevk etmiş oldukları ve İngiliz müfrezesinin birçok ölü ile Şehriban'a çekilmeye mecbur kaldığı casuslarımız tarafından bildirilmiştir.

(3) Doksan sekiz numaralı bu rapor 7 / 6 / 1917'de Tikrit'ten Başkomutanlığa, Genel Karargâha, Kafkas Ordu Grubuna, İkinci Ordu Komutanlığına yeniden yazılmıştır. 7 Haziran 1917

Altıncı Ordu Komutanı

Halil

¹ Şehriban (Horasan - Bağdat).

BELGE NO: 9

BELGE NO: 9

Bâb-ı Âli

Daire-i Hariciye

Kalem-i Mâhsus

Tahran Sefâret-i seniyyesinin 3 Şubat 915 tarihli ve 39 numrolu telgrafnamesi sûretidir.

34 numrolu telgrafnameye zeyldir.

Mahmera Şeyhine İngilizler tarafından para ve esliha verildiği ve şehrin tahkîmi için de olduğu ve Mahmera ile Bendernâsırı'ye birer İngiliz gambotu geldiği ve Ahvaze'ye bir miktar İngiliz askeri çıkabildiği haber alınmıştır.

Karârgah-ı Umûmiye / 26 / Kânun-ı sâni / 330

BDH KLÂSÖR: 548 DOSYA: 2129 FİHRİST: 28

Babîâli

Dışışleri Dairesi

Özel Kalem

Tahran Elçiliğinin 3 Şubat 1915 tarihli ve 39 numaralı telgraf suretidir.

34 numaralı telgrafa ektir.

Mahmera şeyhine İngilizler tarafından şehrin tahkimi için* silâh ve cephane verildiği. Mahmera ile Bendernâsır'a birer İngiliz gambotu geldiği ve Ahvaze'ye bir miktar İngiliz askerinin çıkabildiği haber alınmıştır.

Genel Karargâh 10 Şubat 1915

* Belgenin aslında da bu şekildedir.

BELGE NO: 10

BELGE NO: 10

Irak Karargâhından Başkumandanlık Vekâletine bilâ numro şifredir.

[1] Dün gece ve bugün muharebe muhtelif kabilelerle devam etdi. Düşman mevzilerine takarrüb etmiş olan kıtaatımız mevâni' fer'iyyenin tahribine teşebbüs etmişlerdir. Son yirmi dört saat zarfındaki zayıyatımız bir zâbit yetmiş iki nefer mecrûh ve bir zâbit, otuz üç nefer şehidden ibaretdir.

[2] A'le'l-Garbi, Felifle ve Amare'de düşman kuvvetlerinin tahkîmâtla işğal ettiği görülmüş ve haber alınmıştır. Bu kuvvetlerin mevcûdu üç bin ile dört bin arasındadır. En kuvvetlisi A'le'l-Garbi'dedir.

[3] İleriye sürülmüş olan kıtaatımız Şeyhsaid ile A'le'l-Garbi arasında tesâdüf ettiği düşman keşif kollarını bi'l-müsademe A'le'l-Garbi'ye kadar tard etmiştir.

[4] Fırat Müfrezesi Nasıriye civarında olduğundan henüz haber alınamadı. Aşâirin Nasıriye'deki düşmana taarruz etmekte oldukları ve Marhorn'da düşmana aid otuz kayık erzakın yağma ve bir zâbitin katledildiği ve Nasıriye'ye gelmekte olan sefainin zabt olunduğu ve Nasıriye'de patlayan top sadalarının Semava'dan işidildiği Semava kaymakamının işa' rından anlaşılmıştır.3 / 4 Kânûn-ı evvel 331

Irak Kumandanı

Nureddin

BDH KLÂSÖR: 548 DOSYA: 2132 FİHRİST: 12 - 1

BELGE NO: 10

Irak Karargâhından Başkomutanlığa numarasız şifredir.

[1] Dün gece ve bugün muharebe muhtelif kabilelerle devam etti. Düşman mevzilerine yaklaşmış olan kıt'alarımız ikinci derece engelleri tahribe teşebbüs etmişlerdir. Son yirmi dört saat zarfındaki kaybımız, biri subay, otuz üç şehit ve biri subay, yetmiş iki yaralıdan ibarettir.

[2] A'le'l-Garbi¹, Felifle ve Amare'de düşman kuvvetlerinin tahkimatla meşgul olduğu görülmüş ve haber alınmıştır. Bu kuvvetlerin mevcudu üç bin ile dört bin arasındadır. En kuvvetlisi A'le'l-Garbi'dedir.

[3] İleriye sürülmüş olan kıt'alarımız Şeyhsaid² ile A'le'l-Garbi arasında tesadüf ettiği düşman keşif kollarını çarpışarak A'le'l-Garbi'ye kadar uzaklaştırmışlardır.

[4] Fırat Müfrezesi, Nasiriye³ civarında olduğundan henüz haber alınamadı. Aşiretlerin Nasiriye'deki düşmana taarruz etmekte oldukları, Marhorn'da düşmana ait otuz kayık erzakın yağma edilip bir subayın öldürüldüğü, Nasiriye'ye gelmekte olan gemilerin zapt edildiği ve Nasiriye'de patlayan top seslerinin Semava'dan⁴ işitildiği Semava kaymakamının haberinden anlaşılmıştır. 16 / 17 Aralık 1916

Irak Komutanı

Nurettin

BDH KLÂSÖR: 548 DOSYA: 2132 FİHRİST: 12 - 1

¹ A'le'l-Garbi (Amare - Bağdat).

² Şeyhsait (Kütü'l-amare - Bağdat).

³ Nasiriye (Müntefik - Basra).

⁴ Semava (Hille - Bağdat / Divaniye - Bağdat).

BELGE NO: 11

BELGE NO: 11

4 / 12 / 331

7 / 2 / 916 Tarihli Deyli Telgraf Gazetesi'nden

“Türk İnsanlığı”

Irak ordusunda aylarca ifâ-i hizmet etdikden sonra Selmanpak Muharebesi'nde mecrûh olan İngiliz zâbitanı yazıyor:

Türklere -fakat Ermenileri katleden Kürd Türklere ve Irak'da bulunan Arab Türklere aid değildir- karşı pek ziyade takdirgân bulunmakla beraber bunların Alman tuzağına nasıl tutulduklarına pek ziyâde hayret ediyorum. Türklar Selmanpak'dan sonra yaptıkları bir hareket ile kendilerini tanımaklığına sebep oldular. 300 mecrûh ve biraz da eczâ-i tibbiye ile etibba-i askeriyeyi hâmil bulunan büyük bir barko (sandal) çamura saplamış olduğundan dolayı terk edilmişdi. Türklar bu sandalı kurtararak ve beyaz bir bayrakla nehirden aşağı sevk ederek İngiliz karargâhına kadar bilâ zarar ve hatta etibba-i askeriyesini bile almaksızın teslim ettiler.

Ben muharebeyi ta'kib eden gece esnasında terk edilen iki mecrûh zâbitin Türklar tarafından meydan-ı muharebede bulduklarını biliyorum. Türklar bu zâbitlerin yalnız revolverlerini, kuşaklarını, evrakını dürbünlerini alarak başka fenalık yapmadılar. İhtiyac hasıl ettikleri su vesaireyi ita ederek istirahatlarını temin etdiler ve ertesi sabah bizim efradımızın tecemmu' etdiği mevkie gitmek üzere salıverdiler. Bizim mecrûh efradımıza her nevi' mezalim yaparak pek fena muâmele eden yalnız Arablardır.

BDH KLÂSÖR: 548 DOSYA: 2132 FİHRİST: 95

BELGE NO: 11

17 Şubat 1916

7 / 2 / 916 tarihli Daily Telegraph Gazetesi'nden

“Türk İnsaniyeti”

Irak ordusunda aylarca hizmet ettikten sonra Selmanpak Muharebesi'nde yaralı olan İngiliz subayı yazıyor:

Türlere -fakat Ermenileri öldüren Kürt Türlere ve Irak'ta bulunan Arap Türlere ait değildir- karşı çok fazla değerli bulunmakla beraber, bunların Alman tuzağına nasıl tutulduklarına çok fazla hayret ediyorum. Türler Selmanpak'tan sonra yaptıkları bir hareketle kendilerini tanımamı sağladılar. 300 yaralı ve biraz da tıbbî ilâçlar ile askerî doktorlara sahip bulunan büyük bir sandal, çamura saplanmış olduğundan dolayı terk edilmişti. Türler, bu sandalı kurtararak ve beyaz bir bayrakla nehirden aşağı sevk ederek, İngiliz karagâhına kadar zararsız ve hatta askerî doktorlarını bile almaksızın teslim ettiler.

Ben muharebeyi takip eden gece esnasında terk edilen iki yaralı subayın Türler tarafından muharebe meydanında bulduklarını biliyorum. Türler, bu subayların yalnız revolverlerini, kuşaklarını, evraklarını, dürbünlerini alarak başka bir kötülük yapmadılar. İhtiyaçları olan su vesaireyi vererek dinlenmelerini sağladılar. Ertesi sabah, bizim askerimizin bulunduğu mevkiye gitmek üzere salıverdiler. Bizim yaralı askerlerimize her türlü mezalimi yaparak çok kötü muamele eden yalnız Araplardır.

BDH KLÂSÖR: 548 DOSYA: 2132 FİHRİST: 95

BELGE NO: 12

BELGE NO: 12

Millî Ajans tarafından harice verilecek.

İngilizlerin Kût'ül-amare'ye imdad için gösterdikleri isti'calden Irak'daki kıtaatımız pek memnuniyet göstermektedir.

Vaktiyle Selmanpak'a tedbirsizce vusûlleri kendilerine ne derece vahim âkıbetler tevliid etdiyse bu defa da Kût'ül-amare'ye imdad teşebbüsleri o derece vahim belki daha ziyade vahim olacaktır.

Kût'ül-amare'nin şimdiye kadar tarafımızdan cüz'î bir fedâkârlık icrasıyla zabt edilmemesindeki ma'nayı İngilizler pek acı bir sûretde yakında anlayacaklardır. İngilizler kuvvetlerinin daha toplu olarak ele geçirilmesi hususunda Kût'ül-amare'nin bu kadar lehimize hizmet edeceği tasavvur olunmuyordu.

Millî Ajans-ı harice verdirildi.

BDH KLÂSÖR: 548 DOSYA: 2132 FİHRİST: 117

Millî Ajans tarafından harice verilecek.

İngilizlerin Kût'ül-amare'ye¹ yardım göndermekteki acelecilikleri, Irak'taki birliklerimizce pek memnuniyetle karşılanmaktadır.

Vaktiyle Selmanpak'a² tedbirsizce ulaşmaları, kendilerine ne derece tehlikeli sonuçlar doğurduysa, bu defa da Kût'ül-amare'ye yardım teşebbüsleri, o derece tehlikeli belki daha vahim olacaktır.

Kût'ül-amare'nin şimdiye kadar, tarafımızdan az miktarda fedakârlıkla ele geçirilmemesindeki anlamı, İngilizler pek acı bir surette yakında anlayacaklardır. İngilizler tarafından, kuvvetlerinin topyekûn ele geçirilmesi hususunda, Kût'ül-amare'nin bu kadar lehimize hizmet edeceği düşünölmüyordu.

Millî ajansı harice verdirildi.

¹ Kût'ül-amare (Bağdat).

² Selmanpak (Aziziye - Bağdat).

BELGE NO: 13

BELGE NO: 13

Numro

25

Remadi

1 - 5 - 333

Altıncı Ordu Kumandanlığı Huzûr-ı Sâmisine

İngilizler tarafından Bağdad'da neşredilen 20 - 4 - 333 tarihli ajansın tercümesiyle beraber leffen takdim kılındığı ma'rûzdur.

Fırat Grubu Kumandanı

Kaymakam

İmza

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 2

Numara

25

Remadi¹

1 - 5 - 1917

Altıncı Ordu Komutanlığına

İngilizler tarafından Bağdat'ta yayımlanan 20 - 4 - 1917 tarihli bülten tercümesiyle birlikte ekte arz edilmiştir.

Fırat Grubu Komutanı

Kaymakam

İmza

¹ Remadi (Bağdat).

BELGE NO: 14

BELGE NO: 14

Bağdad

20 / 4 / 1917

Ajans Tercümesi

Düşmandan Dicle üzerinde iğtinâm ve esir ettiğimiz şeyleri sayamayız. Şimdiye kadar sayabildiğimiz yirmi yedi zâbit, bin iki yüz on yedi neferdir. Altmış üçü yaralıdır. Bunlardan mâ-adâ mülteci gelmektedir. Düşman maktûlleri henüz sayılamamıştır. Altı makineli tüfenk cebhane sandukları ve edevât-ı sairesiyle yirmi iki at ve ester iğtinâm ettik. Kıtaatımızın besâleti ve ilerleyişi pek mükemmeldir. Bilhâssa süvarilerimiz sıcağa rağmen çok iyi vazife görmektedirler. Ganâimi toplamak için araba gönderdik. Ganâim yükü pek yüksek olmalıdır.

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 2 - 1

Bağdat

20 / 4 / 1917

Ajans Tercümesi

Düşmandan Dicle üzerinde ganimet aldığımız ve esir ettiğimiz şeyleri sayamayız. Şimdiye kadar sayabildiğimiz, yirmi yedi subay, bin iki yüz on yedi erdir. Atmış üç yaralı vardır. Bunların dışında mülteci akını da vardır. Düşman, ölüleri henüz sayılamamıştır. Altı makineli tüfek, yirmi iki at ve katırı bütün teçhizatlarıyla ele geçirdik. Kit'alarımızın cesareti ve ilerleyişi mükemmeldir. Özellikle süvarilerimiz sıcağa rağmen vazifelerini çok iyi yapmaktadırlar. Ganimetleri toplamak için araba gönderdik. Ganimet çok fazla olmalıdır.

BELGE NO: 15

BELGE NO: 15

Musul

11 / 5 / 33

Fırat Grubu Kumandanlığına

[Şifre]

1- On İkinci Kolorduya Bağdad'dan varid olan ma'lûmata nazaran Amare'deki Şeyh Hatim-el Uhûd aşâirini kıyam ederek İngiliz askerini tard etmişlerdir. Şimdi vapurlar Bağdad'dan Şeyhsaid'e kadar işliyormuş.

2- Garaf aşâiri kâmilen İngilizlere muhalefet için ahdetmişler.

3- Düşmana on üç nisanda üç bin kadar ikmâl efradı gelmiş.

4- İngilizler Bağdad'da ahâlîden yirmi bin kadar jandarma kaydına başlamışlar beherine kırk ruyeye vereceklermiş.

5- Düşmanın doksan bin piyadesi dört yüz topu ve otuz gemisi var imiş.

6- Mevâdd-ı ma'rûzaya dair tahkikat icrâ etdirilerek iş'âr buyrulması ehemmiyetle rica olunur.

Altıncı Ordu İstihbârât Zâbiti

Yüzbaşı

İmza

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 2 - 8

BELGE NO: 15

Musul

11 / 5 / 1917

Fırat Grubu Komutanlığına

[Şifre]

1- On İkinci Kolorduya Bağdat'tan ulaşan bilgilere göre Amare'deki Şeyh Hatim-el Uhûd aşiretleri isyan ederek İngiliz askerlerini kovmuşlardır. Şu anda vapurlar Bağdat'tan Şeyhsait'e kadar işliyormuş.

2- Garaf aşiretleri hep beraber, İngilizlere karşı koymak için karar almışlardır.

3- Düşmana, on üç nisan tarihinde üç bin kadar takviye kuvveti gelmiş.

4- İngilizler, Bağdat ahalisinden yirmi bin kadar jandarma kaydetmeye başlamışlar. Adam başı kırk rubye vereceklermiş.

5- Düşmanın doksan bin piyadesi, dört yüz topu ve otuz gemisi varmış.

6- Yukarıda arz edilen maddelere ilişkin araştırma yaptırılarak yazıyla haber verilmesi önemle rica olunur.

Altıncı Ordu İstihbarat Subayı

Yüzbaşı

İmza

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 2 - 8

BELGE NO: 16

BELGE NO: 16

Musul

7 / 5 / 33

Fırat Grubu Kumandanlığına

[Şifre]

Düşmanın evvelce Nâsiriye'de bulunduğu kuvvetini yine mahallinde bıraktığı haber verilmektedir. Bu haber şâyân-ı i'timâd görülmekte ise de şimdiye kadar vukû' bulan muharebâtında mezkûr kıtaatla temas edilmemiş olduğundan ve Kerbela Necef cihetlerinde hâlâ sükûnetin tesis etmediği işidildiğinden bu ihbâratın sıhhatinin tahkik buyrularak iş'ârı arz ve rica olunur.

Altıncı Ordu İstihbarat Zâbiti

Yüzbaşı

İmza

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 2 - 11

Musul

7 / 5 / 1917

Fırat Grubu Komutanlığına

[Şifre]

Daha önce Nasiriye'de¹ bulunan düşman kuvvetlerinin yerinde bırakıldığı haber verilmektedir. Bu haber güvenilir kabul edilebilirse de şu ana kadarki muharebelerde söz konusu birliklerle karşılaşmadığından ve Kerbela,² Necef³ taraflarında hâlâ asayişin sağlanamadığı duyulduğundan, bu ihbarların doğruluk derecesinin araştırılarak yazıyla bildirilmesi arz ve rica olunur.

Altıncı Ordu İstihbarat Subayı

Yüzbaşı

İmza

¹ Nasiriye (Müntefik - Basra).

² Kerbela (Bağdat).

³ Necef (Kerbela - Bağdat).

BELGE NO: 17

BELGE NO: 17

Altıncı Ordu Kumandanlığına

C. 5 / 5 / 333 3 / 5 / 333'de yazılan şifreli telgrafnamesinin altıncı maddesi tekrar olunur.

İngilizlerin İslâm Hind askeri Hükümet-i Osmaniye'ye kalben merbût olub ahâlîyi isyana teşvik ediyorlar. Osmanlı ordusuna ilticâ etmek istiyorlarsa da aşâirden korkuyorlar. Banyanlar da İngilizlerin mezaliminden bıkmışlardır.

Fırat Grubu Kumandanı

Ahmed Tevfik

İstihbârât zabt

8 / 5 / 33

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 2 - 15

Altıncı Ordu Komutanlığına

C. 5 / 5 / 1917 ve 3 / 5 / 1917'de yazılan şifreli telgrafın altıncı maddesinin tekrarı

İngilizlerin Müslüman Hint askerleri, Osmanlı Devleti'ne kalben bağılıdır ve halkı isyana teşvik ediyorlar. Osmanlı ordusuna iltica etmek istiyorlarsa da aşiretlerden korkuyorlar. Banyanlar da İngilizlerin mezaliminden bıkmışlardır.

Fırat Grubu Komutanı

Ahmet Tevfik

İstihbarat zapt

8 / 5 / 1917

BELGE NO: 18

BELGE NO: 18

Musul

26 / 5 / 33

Fırat Grubu Kumandanlığına

[Şifre]

Son zamanlarda İngilizlerin cephelerimizde faaliyeti azaldığı ki On Sekizinci Kolordu cephesindeki kuvvetinin üç dört tabur ile iki üç alaya varıncaya tenzil ettiği tayyare keşfiyatından anlaşılmaktadır.

Bağdad'da bir fırkayı mütecâviz kuvvet bulunduğu ve Amare Kût cihetlerinde vukû' bulan isyanlar dolayısıyla oralara asker sevk edilmiş olduğu da haber verilmektedir.

Gerek Bağdad'daki kuvvetlerinin ve gerekse aşâir isyanlarına dair tevâli eden haberlerin sıhhatini tahkik etdirilerek iş'âr buyrulması arz ve rica olunur.

Ordu İstihbârât Zâbiti

İmza

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 2 - 20

Musul

26 / 5 / 1917

Fırat Grubu Komutanlığına

[Şifre]

İngilizlerin cephelerimizdeki faaliyetlerinin son zamanlarda azaldığı, 18 nci Kolordu cephesindeki kuvvetlerinin üç, dört tabur ile iki, üç alaya kadar düşürüldüğü hava keşiflerinden anlaşılmaktadır.

Bağdat'ta bir tûmenden fazla kuvvet bulunduğu, Amare ve Kut taraflarında çıkan isyanlar dolayısıyla, o bölgelere asker sevk edildiği bildirilmektedir.

Gerek Bağdat'taki kuvvetlerinin gerekse aşiretlerin isyanlarına dair haberlerin doğruluklarının araştırılarak yazıyla bildirilmesi arz ve rica olunur.

Ordu İstihbarat Subayı

İmza

BELGE NO: 19

BELGE NO: 19

Delim

29 / 5 / 33

Altıncı Ordu Kumandanlığına

İngilizler aşâir ve Irak ahâlîsinin şerif-i sâbıkın biatına girmeye âmade olduklarını i'lân için birtakım gizli adamları aşâir arasına göndererek bunları iknâ'a çalışmakta ve kendilerinin tabaiyyet-i evrak ve murabıtını istemektedirler. Hâlbuki Irak ahâlîsi ve aşâir hükûmetimize sûret-i ciddiyede ve bi'l hassa bu sırada daha ziyade izhâr-ı sadâkat etmekte olduklarının bu cânileri aralarından koğmaktadırlar. Bunların derdesti için tedâbir-i lâzime ittihâz edilmiş olduğu ma'rûzdur.

Fırat Grubu Kumandanı

Ahmed Tevfik

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 2 - 24

Delim¹

29 / 5 / 1917

Altıncı Ordu Komutanlığına

İngilizler, aşiretlerin ve Irak halkının eski şerifin idaresine girmeye hazır olduklarını ilân için, birtakım gizli adamlarını aşiretlerinin arasına göndererek, ikna faaaliyetlerinde ve kendilerinin tâbi ve bağılıklarını istemektedirler. Oysa Irak halkı ve aşiretler, devletimize ciddî şekilde ve bilhassa bu sıralarda daha ziyade sadakat göstermekteler ve bu adamları kovmaktadırlar. Bunların yakalanması için gerekli tedbirlerin alınacağı arz olunur.

Fırat Grubu Komutanı

Ahmet Tevfik

¹ Delim (Bağdat).

BELGE NO: 20

BELGE NO: 20

Delim

27-28 / 5 / 33

Ordu İstihârât Zâbitliğine

C. 26 / 5 / 33. Altı gün evvel Bağdat'a gönderdiğim bir adam avdet etdi. Bunun kavline göre İngilizler Bağdat'da dellâllar vasıtasıyla ahâlîye parası olanların zâhire mübâya' etmesi lâzım geldiği bir muhâsaranın kariben muhtemel olduğu ilân etmişlerdir. İngilizler Bağdat'ın İade - Kerah cihetinde Remtimaneler civarına da tahkimât yapıyorlar. Buralarda beş altı bin kadar askerde tahaşşüd etmiştir. İngilizlerin kısm-ı küllisi Bağdat'ın şarkında ve sol sahilindedir. Ebugarîb'den Rıdvaniye'ye kadar dekovil hattını temdid ediyor. Müseyyeb Köprüsü'nü Rıdvaniye'ye getirmiş ve orada kurmuştur. Felluce'den Mahmudiye'ye beş yüz kadar nefer götürmüştür. Fav'dan kuva-yı imdâdiye aldığı istihbâr edilmemiştir.

Fırat Grubu Kumandanı

Ahmed Tevfik

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 5 - 9

Delim¹

27 - 28 / 5 / 1917

Ordu İstihbarat Subaylığına

C. 26 / 5 / 1917. Altı gün önce Bağdat'a göndermiş olduğum görevli döndü. Bunun sözüne göre, İngilizler Bağdat'ta tellâllar vasıtasıyla halka, zahire satın alınacağını ve yakında kuşatmanın olabileceğini duyurmuşlardır. İngilizler, Bağdat'ın İade - Kerah tarafında Remtiamaneler civarına da yığınak yapıyorlar. Bu bölgeye beş altı bin kadar asker de getirilmiştir. İngilizlerin büyük bir kısmı Bağdat'ın doğusunda ve sol kıyısındadır. Ebugarîp'ten² Rıdvaniye'ye³ kadar dekovil hattını uzatıyorlar. Müseyyeb⁴ Köprüsü'nü Rıdvaniye'ye⁵ getirerek orada kurmuşlar, Felluce'den⁵ Mahmudiye'ye⁶ beş yüz asker sevk edilmiştir. Fav'dan⁷ takviye kuvvetler aldığı ise öğrenilememiştir.

Fırat Grubu Komutanı

Ahmet Tevfik

¹ Delim (Bağdat).

² Ebugarîp (Bağdat).

³ Rıdvaniye (Kazımiye - Bağdat).

⁴ Müseyyeb (Kerbela - Bağdat).

⁵ Felluce (Delim - Bağdat).

⁶ Mahmudiye (Kazımiye - Bağdat).

⁷ Fav (Basra - Bağdat).

BELGE NO: 21

BELGE NO: 21

BELGE NO: 21

BELGE NO: 21

BELGE NO: 21

Musul

13 / 6 / 33

Haleb'de Karargâh-ı Umûmi İstihbârât Şu'besi Birinci Kısım Müdiriyyetine

[Şifre] [İki haftalık rapor hülâsasıdır.]

1- Fırat Grubu cephesinde son vârid olan ma'lûmâta göre Felluce civarında bir liva piyade bir alay süvari ve on iki top bulunmaktadır. Müseyyeb'de ve Hendiye'de ikişer piyade bölüğü bulunmaktadır. Yirmi gün evvel Bağdad'dan çıkan bir casusumuz Bağdad ile Diyale arasında ve nehrin sol sahilinde bir tabur piyade ve üç amele taburunun bulunduğunu ve sekiz bin kişilik bir kuvvetle seksen kadar topun ve İngiliz Karargâh-ı Umûmisinin Selmanpak'da olduğunu ve Selmanpak'ın şimâlinde vâki' kasaba devresinden itibaren şarka doğru imtidâd etmek üzere tahkimât yapıldığında ve topların kâmilen mevâzıa yerleştirilmiş olduğunu söylemiştir. Ayrıca Selmanpak'ın cenub-i garbisinde ve Dicle'nin sağ sahilinde Sivri devreden itibaren başlayan tahkimât Mahmudiye istikâmetinde temdid edilmektedir.

2- Dicle sağ sahilinde düşmanın beş tabur piyade üç alay süvari ve dört batarya top ve El-aşk cenubunda ve bir tabur piyade bir alay süvari miktarı mechûl topcusu da **Fihrist: 5 - 17** nehrin sol sahilinde Samarra şimalinde bulunmaktadır. 28 Mayıs'da Samarra civarındaki düşman posta sevkine baskın icra eden mücahidimizin düşman siperlerinde elde ettikleri evrakın tercümesinden mezkûr noktada Yedinci Memded Fırkasının İkinci Bilâkavaç taburuna mensub efrad mevcut bulunduğu anlaşılmıştır. Tayyare inkişafatına (Delik olduğundan okunamadı.) cenubunda ve sağ sahilde Beled mevki' civarında iki tabur piyade ve bir bölük süvari üç batarya top ve nakliye kolları bulunmaktadır. Casuslar vasıtasıyla alınan ma'lûmât geçen hafta düşman Samarra civarındaki efraddan bir kısmını tebdil etmiş yerlerine Bağdad'dan yirmi beş vagon efrad getirmiş.

3- Sendiye ve Ba'kûbe mıntikasındaki düşman kuvvetinde tebdil olduğuna dair iki ma'lûmât gelmemiştir. Şehriban civarındaki aşâirin isyanı üzerine İngilizlerin bir tabur piyade verilip süvari miktar-ı mechul topdan ibâret bir kuvveti mahalli mezkûre sevk ettikleri ve aşâirle icra ettikleri günlerce müsademelerde zâyiata dûçar oldukları mevsûken istihbârât edilmiştir.

4- Dicle cephesinde üç dört günden berü Ruslar bu cephede pek az kuvvet terk ederek şarka doğru çekilmektedir. Üç tabur piyade üç alay süvari on iki topdan ibaret bir kuvveti cepheden tebâüd ederek elyevm Kerend'in yirmi kilometre şimâl-i garbisinde Rahdize mevki'ne vasil olmuştur. **Fihrist: 5 - 18** Cephede bir tabur piyade ile iki bölük süvari Kasr-ı Şirin'de de bir tabur kuvveti vardır. Kermanşah'ın şimâl-i şarkisinde bir ilâ iki tabur piyade ile iki bölük süvari bulunduğu haber alınmıştır.

5- Süleymaniye cephesinde: Garan gediğinin şarkisindeki düşman kuvvetine dair yeni ma'lûmât yoktur. Süleymaniye'nin atmış kilometre şark şimalinde Daruhan'ın on kilometre ve şimalinde vâki' Hüryava civarında iki buçuk alay kadar düşman süvarisi ve Sakız'ın 12 kilometre garb şimalinde Merhus'da iki bölük piyade ile bir miktar top ve on beş kilometre cenub-u garbisinde Miredi'de bir bölük süvari ile üç topun bulunduğu ve Merhus'daki iki bölük evvelki raporda Bana'ya geldiği arz edilen tabura aid olduğu haber alınmıştır.

6- Savcubulak'da bin kadar piyade ve süvari iki top ve iki makineli ile bir telsiz merkezi müteferrik sûretde ve Âşnâvayla Revandiz'in şarkında Hacı İbrahim dağı arasında 3 tabur piyade 4 bölük süvari ve 4 top (delik okunamıyor) makineliden ibaret bir kuvvetin ve Rumiye'nin cenubunda Suvakla ile Şemdinan'ın merkezi olan Narî arasında ki mıntıkada 2 tabur piyade 4 bölük süvari 2 top ve iki makinelinin bulunduğu casuslar vasıtasıyla haber alınmıştır.

Fihrist:5 - 19

7- Tebriz'de on iki bin kadar bir kuvvetin olduğunu Rusya'dan firar ile Süleymaniye'ye gelmiş bir Alman neferi ifade etmiştir.

7- Son iki hafta zarfında esir alınmamıştır.

8- İşbu rapor Haleb'de Karargâh-ı Umûm-i İstihbârât Şu'besi Birinci Kısım Müdüriyetine ve İkinci Ordu İstihbârât Zâbitliğine yazıldığı ma'rûz'dur

9- İşbu şifre ordu istihbârât şu'besine bir numro ile yazılmıştır.

Altıncı Ordu İstihbârât Zâbiti

İmza

14 / 6 / 333

şifre edilmiştir.

İmza

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 5 - 16 (17, 18, 19)

BELGE NO: 21

Musul

13 / 6 / 1917

Halep'te Genel Karargâh İstihbarat Şubesi Birinci Kısım Müdürlüğüne

[Şifre] [İki haftalık rapor özetidir.]

1- Fırat Grubu cephesinden gelen son bilgilere göre Felluce¹ civarında bir piyade tugayı, bir süvari alayı ve on iki top bulunmaktadır. Müseyyeb'de² ve Hendiye'de³ ikişer piyade bölüğü bulunmaktadır. Yirmi gün önce Bağdat'tan çıkan bir casusumuz, Bağdat ile Diyale arasında ve nehrin sol sahilinde bir piyade taburu ile üç amele taburunun bulunduğunu; sekiz bin kişilik bir kuvvetle seksen kadar top ile ve İngiliz Genel Karargâhının Selmanpak'ta⁴ olduğunu; Selmanpak'ın kuzeyinde olan kasabanın etrafından itibaren doğuya doğru uzanmak üzere tahkimat yapıldığını ve topların hepsinin mevzilere yerleştirilmiş olduğunu söylemiştir. Ayrıca Selmanpak'ın güneybatısında ve Dicle'nin sağ sahilinde Sivri devreden itibaren başlayan tahkimat Mahmudiye⁵ istikametinde uzatılmaktadır.

2- Dicle'nin sağ sahilinde, düşmanın, beş piyade taburu, süvari alayı ve dört topçu bataryası El-aşk güneyinde ve bir piyade taburu, bir süvari alayı ve miktarı bilinmeyen topçusu da **Fihrist: 5 - 17** nehrin sol sahilinde Samarra'nın⁶ kuzeyindedir. 28 Mayıs'ta Samarra civarındaki düşmanın posta sevkine baskın yapan savaşçılarımızın düşman siperlerinden elde ettikleri evrakın tercümesinden, adı geçen noktada, Yedinci Memded Tümeninin İkinci Bilâkavaç taburuna mensup asker bulunduğu anlaşılmıştır. Uçakların ortaya çıkışlarına (Delik olduğundan okunamadı.) güneyinde ve sağ sahilde Beled yeri civarında iki piyade taburu ve bir süvari bölüğü, üç topçu bataryası ve nakliye kolları bulunmaktadır. Casuslar vasıtasıyla alınan bilgiye göre düşman, geçen hafta Samarra civarındaki askerlerden bir kısmını değiştirmiş yerlerine Bağdat'tan yirmi beş vagon asker getirmiştir.

3- Sendiye ve Ba'kubede⁷ düşman kuvvetinde değişiklik olduğuna dair iki bilgi gelmiştir. Şehriban civarındaki aşiretlerin isyanı üzerine, İngilizlerin bir piyade taburu, verip süvari ve miktarı bilinmeyen toptan ibaret bir kuvveti adı geçen yere sevk ettikleri ve aşiretlerle günlerce yaptıkları çarpışmalarda zayıyata uğradıklarına dair güvenilir haberler alınmıştır.

¹ Felluce (Delim - Bağdat).

² Müseyyeb (Kerbela - Bağdat).

³ Hendiye (Kerbela - Bağdat).

⁴ Selmanpak (Aziziye - Bağdat).

⁵ Mahmudiye (Kazimiye - Bağdat).

⁶ Samarra (Bağdat).

⁷ Ba'kubede (Horasan - Bağdat).

4- Dicle cephesinde üç dört günden beri Ruslar, bu cephede pek az kuvvet bırakarak doğuya doğru çekilmektedir. Üç piyade taburu, üç süvari alayı ve on iki toptan ibaret bir kuvveti cepheden uzaklaştırarak, bugün Kerend'in yirmi kilometre kuzey batısında Rahdize mevkiine ulaşmıştır. **Fihrist: 5 - 18** Cephede bir piyade taburu ile iki süvari bölüğü, Kasrı Şirin'de de bir tabur kuvveti vardır. Kirmanşah'ın kuzeydoğusunda bir ilâ iki piyade taburu ile iki süvari bölüğü bulunduğu haber alınmıştır.

5- Süleymaniye⁸ cephesinde: Goran gediğinin doğusundaki düşman kuvvetine dair yeni bilgi yoktur. Süleymaniye'nin atmış kilometre kuzeydoğusunda Daruhan'ın on kilometre kuzeyinde bulunan Hüryava civarında, iki buçuk alay kadar düşman süvarisi, Sakız'ın 12 kilometre kuzeydoğusunda Merhus'ta iki bölük piyade, bir miktar top ve on beş kilometre güneybatısında Miredi'de bir bölük süvari ile üç topun bulunduğu ve Merhus'taki iki bölüğün önceki raporda Bana'ya⁹ geldiği arz edilen tabura ait olduğu haber alınmıştır.

6- Savcubulak'ta bin kadar piyade ve süvari iki top ve iki makineli ile bir telsiz merkezi ayrılmış bir şekilde ve Aşnavay'la Revandiz'in doğusunda Hacı İbrahim dağı arasında 3 tabur piyade 4 bölük süvari ve 4 top (Delik okunamıyor.) makineli ile oluşan bir kuvvetin ve Rumiye'nin güneyinde Suvakla ile Şemdinan'ın merkezi olan Narî arasındaki yerde 2 tabur piyade 4 bölük süvari 2 top ve iki makinelinin bulunduğu casuslar aracılığıyla haber alınmıştır.

Fihrist:5 - 19

7- Tebriz'de on iki bin kadar bir kuvvetin olduğunu Rusya'dan kaçarak Süleymaniye'ye gelmiş bir Alman askeri ifade etmiştir.

7- Son iki hafta içinde esir alınmamıştır.

8- Bu rapor Halep'te Genel Karargâh İstihbarat Şubesi Birinci Kısım Müdürlüğüne ve İkinci Ordu İstihbarat Subaylığına yazıldığı arz olunmuştur.

9- Bu şifre Ordu İstihbarat Şubesine bir numara ile yazılmıştır.

Altıncı Ordu İstihbarat Subayı

İmza

14 / 6 / 1917

Şifre edilmiştir.

İmza

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 5 - 16 (17, 18, 19)

⁸ Süleymaniye (Musul).

⁹ Bana (Musul).

BELGE NO: 22

BELGE NO: 22

Samarra'da Ebu Nisan Aşireti Reisi Seyyid Mehdi ile Ebu Abdullah Reisi Seyyid Mehmed'den gelen Arabca mektubun tercümesidir.

8 / 5 / 33

1- İngilizler Samarra'ya geldikleri günden şimdiye kadar ber-vech-i zîr nikatı tahkim etdiler:

Sağ sahilde: A- El-aşk ile Dicle arasını
B- İstasyon ile Dicle arasını

Her iki tahkimât hattında üç piyade taburu vardır

Sol sahilde: El-a'libe ile Kasr-el-Halife arasını

Sağ sahildeki kal'a karşısında bulunan El-a'libe tepesini. Mezkûr tepeye biri ağır olmak üzere iki top ve birkaç makineli tüfenk koydular. Kasabada dört top ile iki makineli tüfenk vardır.

2- Samarra'ya köprü kurdu.

Sağ sahilden [süvari, piyade, 12 top, 20 otomobil, cephane yüklü 40 araba] geçirerek Hâlis cephesine sevk etti.

3- Birkaç gün evvel işitdiğimiz nazaran düşman Beled yanından Felluce'ye geçid yapmış bu geçen kuvvet birkaç top ile (3000) neferden ibâret imiş. Diğer bir rivayete nazaran mezkûr kuvvet Bağdat'a tahrik edilmiş.

4- Felluce'de bulunan tekmil ağırlıklarını vapurlarla Bağdat'da sevk etmiş.

5- Edhem çayı ile Hâlis cepheleindeki düşman müdhiş zâiyat vermiş.

6- İmam-ı dur ahâlîsinden olub İngilizlerde kılâguzlukla müstahdem bir adam kendi işlerini tesviye etmek üzere Samarra'ya gelmişdi. Bu adamı hakikati anlamak üzere yanımıza celb ettiğimizde ber-vech-i zîr ifâdâtda bulundu.

Ali İhsan Paşa cephesinden altı büyük vapur hıncahınc mecrûh dolu olduğu hâlde Bağdat'a götürüldü.

Rivâyete nazaran düşman buradaki kuvvetinden bir kısmını bir ay tebdil-i hava Bağdat'a gönderecekmış. Hintli Müslümanlardan hafiyen işidildiğine nazaran bu kuvvet başka cepheye gidecekmış.

7- İngiliz muhibbi olan Ben-i Temmem Aşireti Reisi [Mahmud el-Marah] da İngilizlerin zâiyat-ı azîmeye uğradıklarını ve bu sebebden askeri

Bağdad'a çekileceğini ve buna da tebdil-i hava nâmını verdiğini ağırlıklarını da Bağdad'a gönderdiğini söylüyor.

8- Taşra şeyhlerinden uzun boylu, sarı benizli, arkasında lâceverd çuhâdan kürk başı saçlı dört uzun perçemli bir adam dolaşiyor bu casusdur. Kendisi Bakile'de Mazhar Paşanın yanında mücâhid idi. Harb madalyası da vardır.

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 6 - 1

BELGE NO: 22

Samarra'da¹ Ebu Nisan Aşireti Reisi Seyyid Mehdi ile Ebu Abdullah Reisi Seyyid Mehmet'ten gelen Arapça mektubun tercümesidir.

8 / 5 / 1917

1- İngilizler, Samarra'ya geldikleri günden şimdiye kadar aşağıdaki noktaları tahkim ettiler:

Sağ sahilde: A- El-aşk ile Dicle arasını
B- İstasyon ile Dicle arasını

Her iki tahkimat hattında üç piyade taburu vardır.

Sol sahilde: El-a'libe ile Kasr-el-Halife arasını

Sağ sahilde kale karşısında bulunan El-a'libe tepesini. Adı geçen tepeye biri ağır olmak üzere, iki top ve birkaç makineli tüfek koydular. Kasabada dört top ile iki makineli tüfek vardır.

2- Samarra'ya köprü kurdu.

Sağ sahilden [süvari, piyade, 12 top, 20 otomobil, cephaneye yüklü 40 araba] geçirerek Hâlis² cephesine sevk etti.

3- Birkaç gün önce duyduğumuza göre, düşman Beled³ yanından Felluce'ye geçit yapmış. Bu geçen kuvvet, birkaç top ile (3000) askerden ibaretmiş. Diğer bir rivayete göre adı geçen tabur Bağdat'a gönderilmiş.

4- Felluce'de bulunan bütün ağırlıklarını vapurlarla Bağdat'a göndermiş.

5- Ethem çayı ile Hâlis cephelerindeki düşman, korkunç kayıplar vermiş.

6- İmam-ı dur⁴ halkından olup İngilizlere kılavuzluk yapan bir adam, kendi işlerini düzenlemek üzere Samarra'ya gelmişti. Bu adamı gerçeği anlamak üzere yanımıza çağırdığımızda, aşağıdaki ifadelerde bulundu:

Ali İhsan Paşa cephesinden altı büyük vapur hıncahınç yaralı dolu olduğu hâlde Bağdat'a getirildi.

Söylentiye göre düşman, buradaki kuvvetinden bir kısmını, bir ay hava değişimi için Bağdat'a gönderecekti. Hintli Müslümanlardan gizlice işitildiğine göre bu kuvvet başka cepheye gidecekti.

¹ Samarra (Bağdat).

² Hâlis (Horasan - Bağdat).

³ Beled (Musul).

⁴ İmam-ı dur (Samarra - Bağdat).

7- İngiliz dostu olan Ben-i Temmem Aşiret Reisi Mahmud el-Marah da İngilizlerin büyük kayıplar verdiklerini ve bu sebepten askerın Bağdat'tan çekileceğini ve buna da hava değişimi adını verdiklerini ve ağırlıklarını da Bağdat'a gönderdiklerini söylüyor.

8- Taşra şeyhlerinden uzun boylu, sarı benizli, arkasında lâcivert çuhadan kürk başı saçlı, dört uzun perçemli bir adam dolaşıyor. Bu casustur. Kendisi Bağle'de⁵ Mazhar Paşanın yanında savaşıcı idi. Harp madalyası da vardır.

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 6 - 1

⁵ Bağle (Cezire - Bağdat).

BELGE NO: 23

BELGE NO: 23

BELGE NO: 23

Tikrit ahâlisinden olub Bağdad'dan Gelen (Yusuf bin Umrân)'ın hulâsa ifadesidir:

8 / 5 / 33

1- Bağdad - Tarmiyе - Felluce - Samarra yolunu takiben üç günde Samarra'ya gelmiş.

2- Bağdad'da efkâr-ı umûmiye: Osmanlılar yakında Bağdat'ı be-heme-hâl istirdâd edeceklerini Sünnî ahâlî kahvehanelerde ve ötede beride gizli söylüyorlarmış.

İngilizler; Hükûmet-i Osmaniye'nin bir sene de ahâlîden aldığı vergi vesâir vâridât mikdarına yüzde yüz zamm etmişler. Meselâ bir han senevî Hükûmet-i Osmaniye'ye yüz lira vergi verirken İngilizlere mâhiyye be-heme-hâl yüz lira vermek şartıyla senevî bin lira verecekmış. Gerek aşâirden ve gerekse kasaba ve kur'aya civar zürrâ'dan para almayı mahsûlatın beşde birini talep ediyormuş. Memlekete sükûnet kesb edinceye kadar idhâlatta bulunamayacağını i'lân etmiş. Bu hâller ahâlînin adem-i hoşnudisini müceb olunması gibi ahâlîye İngilizler Bağdad'a hâkim olamayacağını ihsâs etdiriyormuş.

Osmanlı ordusunun Bağdad'ı istirdâd ettiği andan itibaren Sünnî ahâlî mal ve canlarını kat'iyen esirgemeyib fedâya hazır bulunacaklardır.

3- Osmanlı banknotları iş'ar -ı âhireye kadar tedâvülden men' edilmiş. Lira-i Osmanî 125 guruş ve mecidiye 10 (Okunamadı.) 21 guruşa geçirmiş.

4- Gerek Bağdad'da gerekse aşâir arasında İngilizlerin her gün bir tayyaresinin düşürülmekte olduğu söyleniyormuş.

5- Bağdad'da her şey bahalı imiş. Şekerin kilosu 25 guruş.

6- Bağdad'da Hâkim-i Siyasî (Kokes) imiş. Tekmil mürâcaâtlar ona oluyormuş.

7- Bağdad'da kontratçı Hâfidi'nin oğlu Kâsım-el-Çelebi imiş.

8- Ordusu için erzakın kısım-ı mühimm ve a'zamî Basra'dan celb ediyormuş.

9- Hafif yaralılar konsoloshane ve ağır yaralılar da Hayır Köprüsü civarında imiş.

10- Aşâir Basra ile Amare'yi yağma etmişler bunun üzerine cephelerden çekildiği iki vapur dolusu askeri buralara sevk etmiş.

11- Osmanlılarla Ruslar arasında hafî sulh müzâkeresi olduğunu ajans olarak neşretmiş.

12- İstablât Muharebesi'nde düşmanın 8000 maktûlü varmış ve her gün 6, 7 vapur dolusu mecrûhi nisf-ül-leyliden sonra Bağdad'dan Hayır Köprüsü civarına geçiyormuş.

13- Çayhan garbında 13 ncü Kolordunun İngilizle yaptığı muharebe neticesinde iki büyük duba mecrûh dolu olarak Bağdad'a gitmiş. Mecrûhlar miyânında birisinin Fransız olduğu söyleniyormuş. 2 büyük kumandan maktûl olarak Bağdad'a ve oradan da Basra'ya gönderilmiş.

14- Bağdad'da toplu kuvvet olmadığı gibi pek cüz'î muhafız vardır.

15- Düşman menzilini Felluce'de ve nehrin tarafeynde tesis etmiş vapurları buraya kadar geliyormuş. Menzilde erzâk çok olmağla beraber nazar-ı dikkati celb eden gaz sandıkları imiş.

Fihrist: 6 - 3

16- Ayın beşinde 3000 kadar piyadeyi Beled karşısından Felluce'ye geçirib oradanda Edhem çayına sevk etmiş.

17- Felluce dârâ ma-dâr hafif suretde tahkim edilmiş ve siperler üzerine kum dolu çuvallarla nöbetçiler ikame eylemiştir.

18- (Cebur) Aşâiri Han Felluce civarında düşmanın birçok çukurlar açarak silâh gömdüklerini görmüşler.

19- Samarra dâhilinde 20, 30 kadar askeri varmış.

20- Terk ettiğimiz zuafa el'an Samarra'da imiş.

21- Bağdad'dan Samarra'ya kadar tahrib edilen köprü vesair mahâllatı kâmilen ta'mir etmiş ise de henüz tren işlememiş.

22- Samarra'da tahrib edilememiş sağlam iki lokomotif bularak bunlardan birisini Bağdad'a tahrik etmiş.

23- Samarra'da bir köprüsü mevcûd imiş.

Sâbık Dördüncü Ordu deve müteahhidi Mes'ûd tarafından Hat Müfettişi Asım Beye gelen bir mektubda da:

İngilizlerin İstablât Muharebeleri'nde 5400 telef 800 mecrûh ki cem'an 6200 zayıatı olduğunu ve Bend-i Ethem cenubunda yapılan muharebede kezâlik külliyyetli zayıatı bulunduğu ve İstablât Muharebesi'nden 3 gün sonra bir kısım düşman askerinin Sümike'ye doğru hareket emri verildiği Ordu-yı Osmanî ilerilerse kendisinin pek ziyâde yardım edeceği mezkûr ve İngilizler ve bunlar görüldüğünden fırsatın elden kaçırılmaması muharrerdir.

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 6 - 2 (3)

BELGE NO: 23

Tikrit'li¹ olup Bağdat'tan gelen (Yusuf'un oğlu Umrân)'ın ifadesinin özetidir:

8 / 5 / 1917

1- Bağdat - Tarmiyе - Felluce - Samarra² yolunu takiben üç günde Samara'ya gelmiş.

2- Bağdat'ta kamuoyu, Osmanlıların yakında, her ne olursa olsun Bağdat'ı geri alacaklarını Sünnî halk kahvehanelerde ve ötede beride gizlice söylüyormuş.

İngilizler; Osmanlı Devleti'nin bir yılda halktan aldığı vergi ve benzeri gelir miktarına, yüzde yüz zam yapmışlar. Meselâ bir han, Osmanlı Devleti'ne yıllık yüz lira vergi verirken, İngilizlere aylık yüz lira vermek şartıyla bir yıllık bin lira verecekmış. Gerek aşiretlerden gerekse kasaba ve köylere yakın çiftçilerden para almayıp, mahsullerin beşte birini istiyormuş. Memlekette sükûnet sağlanıncaya kadar, ithalât yapılamayacağını ilân etmiş. Bu hâller, halkın hoşnutsuzluğuna sebep olduğu gibi, halka İngilizlerin Bağdat'a hâkim olamayacağını hissettiriyormuş. Osmanlı ordusunun Bağdat'ı geri aldığı andan itibaren, Sünnî halk, mal ve canlarını kesinlikle esirgemeyip, fedaya hazır bulunacaklardır.

3- Osmanlı banknotları son bildiriye kadar kullanımdan kaldırılmış. Osmanlı lirası 125 kuruş mecidiye 10 (Okunamadı.) 21 kuruşa geçmiştir.

4- Bağdat'ta aşiretler arasında, İngilizlerin her gün bir tayyaresinin düşürüldüğü söyleniyormuş.

5- Bağdat'ta her şey pahalıymış. Şekerin kilosu 25 kuruş.

6- Bağdat'ta Siyasî Yönetici Kokes'miş. Bütün müracaatlar ona yapılıyormuş.

7- Bağdat'ta kontratçı Hafidi'nin oğlu Kasım-el-Çelebi imiş.

8- Ordusu için erzakın büyük önemli kısmını Basra'dan getiriyormuş.

9- Hafif yaralılar konsolosluk, ağır yaralılar Hayır Köprüsü civarındaymış.

10- Aşiretler, Basra ile Amare'yi yağma etmişler. Bunun üzerine cephelelerden çektiği iki vapur dolusu askeri buralara sevk etmiş.

11- Osmanlılar ile Ruslar arasında gizli barış müzakeresi olduğunu bülten olarak yayımlamış.

¹ Tikrit (Samarra - Bağdat).

² Samarra (Bağdat).

12- İstablât Muharebesi'nde düşman 8000 ölü vermiş. Her gün 6, 7 vapur dolusu yaralı, gece yarısından beni Bağdat'tan Hayır Köprüsü civarına geçiyormuş.

13- Çayhan'ın batısında 13 ncü Kolordunun İngilizlerle yaptığı muharebe neticesinde iki büyük duba ile yaralı olarak Bağdat'a gitmiş. Yaralılar arasından birinin Fransız olduğu söyleniyormuş. İki büyük komutan öldürülmüş olarak Bağdat'a ve oradan da Basra'ya gönderilmiş.

14- Bağdat'ta toplu kuvvet olmadığı gibi çok az bir miktar muhafız vardır.

15- Düşman menziline Felluce'de ve nehir taraflarında tesis etmiş. Vapurları buraya kadar geliyormuş. Menzilde erzak çok olmakla birlikte dikkati çeken gaz sandıklarıymış.

Fihrist: 6 - 3

16- Ayın beşinde 3000 kadar piyadeyi Beled'den¹ karşısındaki Felluce'ye geçirip oradan Ethem çayına sevk etmiş.

17- Felluce hükümdar emriyle hafif surette tahkim edilmiş ve siperler üzerine kum dolu çuvallarla nöbetçiler koymuşlardır.

18- Cebur aşiretleri, Han Felluce civarında düşmanın çukurlar açarak silâh gömdüklerini görmüşler.

19- Samarra içinde 20, 30 kadar askeri varmış.

20- Terk ettiğimiz bakıma muhtaç kişiler şimdi Samarra'da imiş.

21- Bağdat'tan Samarra'ya kadar tahrip edilen köprü vesair yerleri tamamen tamir etmiş ise de henüz tren işlememiş.

22- Samarra'da tahrip edilmemiş sağlam iki lokomotif bularak, bunlardan birisini Bağdat'a göndermiş.

23- Samarra'da bir köprüsü mevcut imiş.

Eski Dördüncü Ordu deve müteahhidi Mesut tarafından Hat Müfettişi Asım Beye gelen bir mektupta.

İngilizlerin İstablât Muharebeleri'nde 5400 ölü 800 yaralı ki toplam 6200 zayıtı olduğu, Bendi Ethem güneyinde yapılan muharebede keza külliyyetli zayıtı bulunduğu, İstablât Muharebesi'nden üç gün sonra bir kısım düşman askerinin Sümike'ye doğru hareket emri verildiği, Osmanlı ordusu ilerlerse kendisinin yardım edeceği, Mesut ve İngilizlerde bunlar görüldüğünden fırsatın elden kaçırılmaması yazılmıştır.

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 6 - 2 (3)

¹ Beled (Musul).

BELGE NO: 24

BELGE NO: 24

Samarra ahâlîsinden olub Menzil Müfettişi Asım Beye Mektub Getiren Seyid Ebû Tâlib'in ifadesidir:

10 Mayıs 33

1- Çanakkale'de kolunu gaib eden bir büyük kumandan bu defa Ali İhsan Paşa cephesinde katli olunmuş.

2- Samarra tahliye ettiğimiz ikinci günü tayyare keşfini müteakib öğleden sonra işgal edilmiş.

3- Samarra'daki köprü askerî köprüdür. (Tombaz)

4- Samarra hastahanesine terk edilen erzakla hastalarımız 7 gün işe edilmiş 8'inci günden itibaren İngilizler tarafından işeye başlanmış, hastalar kasaba dâhilinde serbest geziyorlar. Terk edilen doktor eczacı ile İngiliz etibbâsı nezareti tahtında tedavi olunmaktadırlar.

5- El-aşk ile Dicle arasında sınıf-ı muhtelifeden mürekkeb 5000 kadar kuvvet varmış diğer kuvvetler 3 / 5 / 33'de Samarra Köprüsü'nden gece geçerek Edhem çayı istikâmetinde hareket etmişler.

6- Istablât Muharebesi'ni müteakib İngilizler Sumike'ye kadar ricât emrini almışlar ve bizim kuvvet çekilmeğe başlamış ise de tayyare keşfi neticesinde tevkif edilerek Samarra istikâmetinde yürüyüşe devam emri verilmiş.

7- Resmen bildirildiği: Istablât Muharebeleri'nde 5000 maktûl 8000 mecrûh.

8- 5 ,6, 7'nci maddeler Hindli Müslümanların ifadesidir.

9- Hârekât-ı hârbîyeye aid evâmir İngiliz ve Hind efradına tebliğ edilib Hindli Müslümanlara tebliğ edilmemekte imiş.

10- Hindli Müslümanlar bizim ile harb etmekde olduklarından fevkâlade müteesir imişler. Teessürlerini hafiyen görüşebildikleri Müslümanlara ağlayarak izhâr ediyorlarmış.

"Bizi Cermanlarla harb edeceksiniz diye iğfâl ile vapurlara bindirdiler. Bilâhare Basra'ya çıkarak buraya kadar getirdiler." diyorlarmış.

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 6 - 6

BELGE NO: 24

Samarra¹ halkından Menzil Müfettişı Asım Beye mektup getiren Seyit Ebû Talip'in ifadesidir.

10 Mayıs 1917

1- Çanakkale'de kolunu kaybeden bir büyük komutan, bu defa Ali İhsan Paşa cephesinde öldürülmüş.

2- Samarra'yı tahliye ettiğimiz ikinci günü keşif uçuşu sonucu öğleden sonra işgal edilmiş.

3- Samarra'daki köprü, askerî köprüdür. (Tombaz)

4- Samarra hastahanesine terk edilen erzakla hastalarımız 7 gün beslenmiş, 8'inci günden itibaren İngilizler taraflarından beslenmeye başlanmış. Hastalar, kasaba dâhilinde serbest geziyorlar. Orada bırakılan doktor eczacı ile İngiliz doktorları tarafından tedavi edilmektedirler.

5- El-aşk ile Dicle arasında, çeşitli sınıflardan oluşan, 5000 kadar kuvvet varmış. Diğer kuvvetler 3 / 5 / 1917'de gece Samarra Köprüsü'nden geçerek Edhem çayı istikametinde hareket etmişler.

6- İstablât Muharebesi'nden sonra, İngilizler Sumike'ye kadar geri çekilme emrini almışlar. Bizim kuvvet çekilmeye başlamış ise de keşif uçuşu sonucunda durdurularak, Samarra istikametinde yürüyüşe devam emri verilmiş.

7- İstablât Muharebeleri'nde 5000 ölü ve 8000 yaralı olduğu resmen bildirilmiş.

8- 5, 6, 7'nci maddeler Hintli Müslümanların ifadesidir.

9- Savaş harekâtına ait emirler İngiliz ve Hint askerlerine tebliğ edilip, Hintli Müslümanlara tebliğ edilmemekte imiş.

10- Hintli Müslümanlar bizimle savaşmaktan çok üzüntülü imişler. Gizlice görüşebildikleri Müslümanlara, ağlayarak üzüntülerini anlatıyorlarmış.

"Bizi Almanlarla savaşacaksınız, diye aldatıp vapura bindirdiler. Daha sonra Basra'ya çıkararak buraya kadar getirdiler." diyorlarmış.

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 6 - 6

¹ Samarra (Bağdat).

BELGE NO: 25

BELGE NO: 25

Samarra'da Ebû Nisan Aşireti Reisi Seyyid Mahmud ve Ebû Abdullah Aşireti Reisi Seyyid Mehmed imzalarıyla Samarra'dan gelen Arabca mektubun tercümesidir:

14 Mayıs 333

1- Düşman 2000 kadar piyade 12 top Edhem çayından getirerek sağ sahile geçirdi. Sağ sahilde El-aşk'a gönderdi.

2- Dicle'den El-aşk'ın garbına doğru tahkîmâtla meşguldür. Hâl-i hazırda karşınızda bulunan kuvvet muntazamdır. Lâkin Samarra civarında kuvveti az ve gayr-i muntazamdır.

3- İşitdiğimizize nazaran düşmanın bir kısım kuvveti İstablât'da 2000 kadarı da Dicle üzerinde (El-Akrim-es-Suûd)'da

4- Bugün meserretle ve mevsûken işitdiğimiz haber ber-vech-i zîr arz olunur.

Dün Samarralı olub Bağdad'da oturan bir adam Felluce'ye geldi. Şark aşâirinin Basra'yı zapt ve Amare aşâirinin de Amare'ye hücum ettiği ve her iki yerde de buldukları düşmanı katlettiklerini, esbabı ise İngilizlerin üç Amare reisi ile Şeyh Gazbalî katletmeleridir.

5- Basra ve Amare'ye aşâirin taarruzu üzerine Hâkim-i Siyasî (Kokes) -Atıye Ebû Kelil-el Hanefî'yi, yanına alarak meseleyi tedkik zımında otomobil ile Bağdad'dan hareket etmiş. Haricde bu hareketi işiten aşâir derhâl otomobili çevirib kurşun atmışlar ve (Kokes) makhûren Bağdat'a avdet etmiş. Bu havadiside Bağdad'dan gelen mezkûr Samarralı adamın refakatındaki aşâirden işitdik. İn-şâ'-Allah ümit ederim ki yarın ale's-sabah Samarra tahliye edilecek ve arz ettiğimiz hakikâtlar meydana çıkacaktır. Şimdilik bildirdiğiniz gibi düşman Habacınız'dadır.

Şimendüfer hattını ikmâl etti ve dört gün evvel Bağdad'a bir makine tahrik etdi.

Hûlûs-ı niyyetimle düşman ahvâl-i harekâtını sizin için tarassûd etmekdeyim. Cenâb-ı Hak celil-i hürmetine size nusret versin.

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 6 - 11

BELGE NO: 25

Samarra'da¹ Ebû Nisan Aşireti Reisi Seyit Mahmud ve Ebû Abdullah Aşireti Reisi Seyit Mehmet imzalarıyla, Samarra'dan gelen Arapça mektubun tercümesidir:

14 Mayıs 1917

1- Düşman, 2000 kadar piyade ve 12 topu Ethem çayından getirerek sağ sahile geçirdi. Sağ sahilde El-aşk'a gönderdi.

2- Dicle'den El-aşk'ın batısına doğru tahkimatla meşguldür. Şimdiki durumda karşınızda bulunan kuvvet muntazamdır. Lâkin Samarra civarında kuvveti az ve düzensizdir.

3- İşittiğimize göre düşmanın bir kısım kuvveti Istablât'da, 2000 kadarı da Dicle üzerindedir. (El-Akrım-es-Suûd)'da

4- Bugün sevinçle ve güvenilir olarak aldığımız haber aşağıda olduğu gibi arz olunur.

Dün Samarralı olup Bağdat'ta oturan bir adam Felluce'ye geldi. Doğudaki aşiretlerinin Basra'yı zapt ettiğini, Amare aşiretlerinin de Amare'ye hücum ettiğini ve her iki yerde de buldukları düşmanları öldürdüklerini. Sebebi ise İngilizlerin, üç Amare reisi ile Şeyh Gazbali'yi öldürmeleridir.

5- Aşiretlerin Basra ve Amare'ye taarruzu üzerine, İdareci Kokes - Atıye Ebû Kelil-el Hanefî'yi yanına alarak, meseleyi incelemek üzere otomobille Bağdat'tan hareket etmiş. Dışarıda bu hareketi işiten aşiretler, derhâl otomobili çevirip kurşunlamışlar ve Kokes bozguna uğrayarak Bağdat'a geri dönmüş. Bu haberi de Bağdat'tan gelen Samarralıların yanındaki üç aşiretten işittik. İnşallah ümit ederim ki yarın sabahleyin Samarra tahliye edilecek ve arz ettiğimiz gerçekler meydana çıkacaktır. Bildirdiğiniz gibi düşman, şimdilik Habacınuz'dadır.

Tren hattını tamamladı. Dört gün önce Bağdat'a bir makine yola çıkardı. İyi niyetimle düşmanın harekâtını sizin için gözlemekteyim. Allah, ululuğu hürmetine sizi başarılı kılsın.

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 6 - 11

¹ Samarra (Bağdat).

BELGE NO: 26

BELGE NO: 26

Remadiye

26 - 27 / 5 / 333

Altıncı Ordu Kumandanlığına

Bağdad'dan alınan son haberler ber-vech-i âtî ma'rûzdur:

1- İngilizler Bağdad'dan Basra'ya gitmek isteyenlere Basra'da La-akall bir buçuk sene ikâmet etmek şartıyla ancak hareketlerine müsaade ediyorlar. Düşman Bağdad'ı aldığı günden beri gerek ikmâl efradı ve gerekse kıt'a hâlinde olarak takviye kuvveti almamıştır ve Har Köprüsü'nün yüz elli metre kadar mesafeye Har - Mahmudiye yolu üzerinde açıkda düşmanın milyonlarca sandıktan mürekkeb açıkda istif edilmiş büyük bir cephane yığını mevcuttur. Nüfusu Bağdad'da bin kadar İngiliz askeri vardır. Ağır mecrûhları şarka doğru gönderiyorlar. Hafifleri Hilâl-i Ahmer hastahanelerinde tedavi ediliyor. Samarra cihetinin mecrûhları geliyor. Tahkimât da işlememiş ameleden bir mikdar askerini Samarra cihetinde hatt-ı harbe sevk etmiştir. Casus vaktiyle Bağdad'a gönderdiğim zâbitin henüz avdet etmediği ma'rûzdur.

Fırat Grubu Kumandanı

Ahmed

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 6 - 19

BELGE NO: 26

Remadiye¹

26 - 27 / 5 / 1917

Altıncı Ordu Komutanlığına

Bağdat'tan alınan son haberler aşağıda olduğu gibi arz olunur:

1- İngilizler Bağdat'tan Basra'ya gitmek isteyenlere, Basra'da en azından bir buçuk sene ikamet etmek şartıyla ayrılmalarına izin veriyorlar. Düşmanın Bağdat'ı aldığı günden beri, gerek ikmal eri ve gerekse bölük hâlinde olarak takviye kuvveti almadığı ve Har Köprüsü'nün yüz elli metre kadar mesafede Har - Mahmudiye² yolu üzerinde düşmanın milyonlarca sandıktan oluşan açıkta istif edilmiş bir cephane yığını mevcuttur. Bağdat'ta bin kadar İngiliz askeri varmış. Ayrıca ağır yaralıları doğuya doğru gönderiliyor, hafifleri ise Kızılay hastahanelerinde tedavi ettiriliyor. Samarra tarafının yaralıları geliyor. Tahkimattaki amele askerlerden bir kısmını Samarra tarafında harbe sevk etmiştir. Casus olarak Bağdat'a gönderdiğim subay henüz dönmemiştir. Arz ederim.

Fırat Grubu Komutanı

Ahmet

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 6 - 19

¹ Remadi (Delim - Bağdat).

² Mahmudiye (Kazımiye - Bağdat).

BELGE NO: 27

BELGE NO: 27

Şu'be-i Mahsusa Müdüriyet-i Âliyesine

Ban Halı	Yağ	Şeker	Pirinç
100	Teneke	Çuval	Çuval
Yüzdür	200	Aded	Aded
	İki yüzdür	40	300

Berâ-yı istitlâ' Bağdad'da bulunduğumuz bir sırada İngiliz Hükûmeti tarafından bazı hanelerin taharri edildiğini haber aldım. Bu miyânda mevsûk aldığım ma'lûmâtta Bağdad Sevkiyât Komisyon Riyasetinde bulunan Yüzbaşı Yunus Efendinin hanesinde yüz aded halı banları ile iki yüz teneke sade yağ ve kırk çuval şeker ve üç yüz çuval pirinç zûhûr ederek zabt-ı müsâdere edilmiştir. Mevcûd nukud ve parası için hanesinde hafriyyât yapılmış ise de bir şey zûhûr edib etmediği hakkında ma'lûmât alınmadığı ma'rûzdur.

4 Haziran 331

İstitle'ât Memuru

Nâsır

BDH KLÂSÖR: 3652 DOSYA: 230 FİHRİST: 12

Özel Kalem Müdürlüğüne

Ban Halı	Yağ	Şeker	Pirinç
100	Teneke	Çuval	Çuval
Yüzdür	200	Adet	Adet
	İki yüzdür	40	300

Araştırmalar için Bağdat'ta bulunduğumuz bir sırada, İngilizler tarafından bazı evlerin arandığını haber aldım. Bu arada, aldığım sağlam bilgiye göre Bağdat Sevkiyat Komisyon başkanlığında bulunan Yüzbaşı Yunus Efendinin emrinde yüz adet halı, iki yüz teneke sade yağ, kırk çuval şeker, ve üç yüz çuval pirinç ele geçirilerek zapt edilmiştir. Nakit para bulmak için evde kazılar yapılmışsa da bir şey bulunup bulunmadığı hakkında bilgi alınmadığı arz olunur.

17 Haziran 1915

Tahkikat Memuru

Nâsır

BELGE NO: 28

BELGE NO: 28

BELGE NO: 28

BELGE NO: 28

Musul

12 / 9 / 33

Karargâh-ı Umûmî İstihbârât Müdüriyetine

Yıldırım Grubu İstihbârât Zâbitliğine

[Tel]

1- 8 / 9 / 33 tarihinde Fırat Grubuna bir Hindli nefer iltica etmiştir. Merkûmun ifadesi ber vech-i zîr arz olunur. Merkûm Üçüncü Lahor Fırkasının Sekizinci livasına mensûb Üçüncü İstihkâm Taburunun Üçüncü bölüğü efradındandır. Taburu üç bölüklüdür.

2- Taburu akdemce bin beş yüz nefer iken elyevm beher bölük 250 mevcut neferdir.

3- Taburun bir bölüğü Samarra cihetinde diğer bölüğü Kâzımiye'de Üçüncü Bölüğü de Bağdad şimendifer istasyonu civarındadır.

4- Merkûm firarından üç gün evvel üç dört yüz nefer dolu üç vapur Bağdad'a geldiğini görmüştür. Bu asker Bağdad'da birkaç gün istirahatından sonra Samarra cihetine sevk edilmiş aynı zamanda altı mil mesafeye endah eder altı topun dahi Samarra'ya gittiğini görmüştür. Bu toplar karada otomobile cer' olunuyormuş.

Fihrist: 1 - 96

5- Merkûm ma'lûm olan fırkalardan başka bir de On Altıncı Fırkadan bahsetmektedir. Gerek mezkûr fırkanın ve gerekse Üçüncü Fırkanın Ba'kûbe vesair cephelere münkasım olduğunu ifade etmekte ise de pek de inanılmamaktadır.

6- Üçüncü Lahor Fırkasının bir livası Samarra'da diğer livası İstablât'da ve Yedinci livası Felluce cephesinde olduğu söylemekte ise de mezkûr livanın ahiren alınan esir ifadesinden Felluce'den gittiği anlaşılmaktadır.

7- İki ay evvelisi buradan gelen Hindistan askerinden aldığı haberlere nazaran Afganistan aşâiri Hindistan hududunu geçerek İngilizlere hücum etmişler ve İngilizlere bin maktûl ve yirmi beş mecrûh verdirmişler birçok top mitralyöz ve ayrıca iki tayyare iğtinâm etmişlerdir.

8- Bağdad'da yalnız bir İngiliz taburu vardır.

9- Bağdad'ın garbında Har Köprüsü civarında da bir İngiliz taburuyla ayrıca 100 - 150 mevcudlu daha tabur mevcud olduğu ve bunların oradaki cephane ve erzakı muhafazaya me'mur oldukları

Fihrist: 1 - 99

söylemişlerdir.

10- İşbu telgraf 12 / 9 / 33'de Karagâh-ı Umûmî İstihbârât Şûbesi Müdüriyetine, Yıldırım Grubu İstihbârât Zâbitliğine yazılmışdır.

Altıncı Ordu İstihbârât Zâbiti

İmza

BDH KLÂSÖR:3654 DOSYA: 236 FİHRİST:1 - 95 (96, 99)

BELGE NO: 28

Musul

12 / 9 / 1917

Genel Karargâh İstihbarat Müdürlüğü

Yıldırım Grubu İstihbarat Subaylığına

[Tel]

1- 8 / 9 / 1917 tarihinde Fırat Grubuna bir Hintli nefer iltica etmiştir. İfadesi, aşağıda arz olunur: Hintli, Üçüncü Lahor Tümeninin Sekizinci livasına mensup, Üçüncü İstihkâm Taburunun Üçüncü bölüğü askerlerindedir. Taburu üç bölüktür.

2- Taburun mevcudu ilk önce bin beş yüz kişi iken, bugün her bölükte 250 asker vardır.

3- Taburun bir bölüğü, Samarra taraflarında; diğer bölüğü Kâzimiye'de, üçüncü bölüğü de Bağdat tren istasyonu civarındadır.

4- Hintli firarından üç gün evvel, üç dört yüz kadar askerle dolu üç vapurun Bağdat'a geldiğini görmüştür. Bu askerler Bağdat'ta birkaç gün dinlendikten sonra, Samarra¹ tarafına sevk edilmiş, aynı zamanda altı mil mesafeye atış yapar topun dahi Samarra'ya gittiğini görmüştür. Bu toplar karada otomobile bindiriliyormuş.

Fihrist: 1 - 96

5- Hintli, bilinen tümenlerden başka bir de On Altıncı Tümeden bahsetmektedir. Gerek söz konusu tümenin ve gerekse Üçüncü Tümenin Ba'kûbe vesair cephelere kısım kısım ayrılmış olduğunu ifade etmekte ise de pek de inandırıcı değildir.

6- Üçüncü Lahor Tümeninin bir livasının Samarra'da, diğerinin İstablât'da ve Yedinci livasının Felluce² cephesinde olduğunu söylemekte ise de adı geçen livanın, sonradan alınan esir ifadesinden, Felluce'den gittiği anlaşılmaktadır.

7- İki ay önce Hindistan askerinden aldığı haberlere nazaran, Afganistan aşiretleri Hindistan hududunu geçerek İngilizlere hücum etmişler ve İngilizlere otuz bin ölü ve yirmi beş bin yaralı verdirmişlerdir ve birçok top, mitralyöz ve ayrıca iki tayyareyi ganimet almışlardır.

8- Bağdat'ta yalnız bir İngiliz taburu vardır.

¹ Samarra (Bağdat).

² Felluce (Delim - Bağdat).

9- Bağdat'ın batısında Har Köprüsü civarında da bir İngiliz taburuyla, ayrıca 100 - 150 mevcutlu başka bir tabur olduğu ve bunların oradaki cephaneye ve erzakı muhafazaya memur olduklarını

Fihrist: 1 - 99

söylemiştir.

10- İşbu telgraf 12 / 9 / 1917'de Genel Karargâh İstihbarat Şubesi Müdürlüğüne, Yıldırım Grubu İstihbarat Subaylığına yazılmıştır.

Altıncı Ordu İstihbarat Subayı

İmza

BDH KLÂSÖR: 3654 DOSYA: 236 FİHRİST: 1 - 95 (96, 99)

BELGE NO: 29

BELGE NO: 29

18. Ko.

5 / 9 / 33

Altıncı Ordu Kumandanlığına

C- 28 / 8 / 33 ve 170 Numrolu Şifre

Samarra ile Bağdat ve Musul arasında Dicle tarafeyninde kolordunun ileri ve geride bulunan aşâiri henüz tanımıyorum. Bunların yerleri kuvvetli havâss-ı hareketleri derece-i sadakatleri hangilerinden ne derece sâlim edilebileceği hakkında tahkikat yapıyorum. Hâsıl edeceğim kanaata göre muhasset tertibinde hangi rûesaya para verilmesi lâzım geleceği bil'âhire arz edecek aşâirin mıntıklarını ve kongrelerini müşâr bir harita ile buna aid bir rapor takdim edeceğim. Şimdilik düşman hakkında ma'lûmat almış ve aşâir arasında lehimize propaganda yaparak aşâir ve rûesayı ısındırmak için götürülen mu'temedleri verilmek üzere tahsisât-ı mestûreden bir mikdar kâfi nakd-i akçe gönderilmesine müsâade buyrulması ma'rûzdur.

18 nci Kolordu Kumandanı

Ca'fer Tayyar

BDH KLÂSÖR: 3654 DOSYA: 236 FİHRİST: 1 - 38

18 nci Kolordu

5 / 9 / 1917

Altıncı Ordu Komutanlığına

C. 28 / 8 / 1917 ve 170 Numaralı Şifre

Samarra¹ ile Bağdat ve Musul arasında Dicle taraflarında doğru kolordunun önünde ve arkasında bulunan aşiretleri henüz tanımıyorum. Bunların hangilerinin konumları güçlü, keyfî hareket edenlerin sadakatleri nasıl, hangilerinden ne derece emin olunabileceği hakkında araştırma yapıyorum. Elde edeceğim kanaata göre ödenek tertibinde, hangi reislere para verilmesi gerektiğini daha sonra arz ederek, aşiretlerin mıntıklarını ve kongrelerini gösterir bir harita ile buna ait bir rapor takdim edeceğim. Şimdilik düşman hakkında bilgi almış ve aşiretler arasında lehimize propaganda yaparak, aşiretleri ve reislerini ısındırmak için götürülen adamlarımıza verilmek üzere, örtülü ödenekten yeterli bir miktar nakit para gönderilmesine izin verilmesi arz olunur.

18 nci Kolordu Komutanı

Cafer Tayyar

¹ Samarra (Bağdat).

BELGE NO: 30

BELGE NO: 30

Remadiye

16 / 9 / 33

Altıncı Ordu Kumandanlığına

Müntefik ve Hamar ve Cezire havâlsindeki aşâir ve rüesâ'-i (Delik olduğu için okunamıyor.) aldığım mektûblar bu rüesâ'nın Hükûmet-i Âliye-i Osmaniye'ye el'an fart ü irtibât ve sadakatlarını gösteriyor. Bu tahrir ile de meşâyih ve aşâirin İngilizlerden tamamıyla nefret etmekte oldukları ve İngilizleri Irak'dan çıkarmak için feda-i mal ve hayat etmek üzere ordumuzun ileri harekâtına gece gündüz intizâr ettiklerini ve kendilerinin kat'iyyen Osmanlı olduklarını bildirdikleri ma'rûzdur.

Fırat Grubu Kumandanı

Tevfik

Tahsin Beye

16 / 9 / 33

BDH KLÂSÖR: 3654 DOSYA: 236 FİHRİST: 1 - 135

Remadiye¹

16 / 9 / 1917

Altıncı Ordu Komutanlığına

Müntefik², Hamar³ ve Cezire⁴ yöresindeki aşiretler ve (Delik olduğu için okunamıyor.) reislerinden aldığım mektuplar, bu reislerin Osmanlı Devleti'ne hâlihazırda aşırı bağlılık ve sadakatlerini gösteriyor. Bu yazı ile de şeyhlerin ve aşiretlerin İngilizlerden nefret ettiklerini ve İngilizleri Irak'tan çıkarmak için can ve mallarını feda etmek üzere, ordumuzun ileri harekâtını gece gündüz beklediklerini ve kendilerinin kesinlikle Osmanlı olduklarını bildirdikleri, arz olunur.

Fırat Grubu Komutanı

Tevfik

Tahsin Beye

16 / 9 / 1917

¹ Remadiye (Remadi / Delim - Bağdat).

² Müntefik (Basra - Bağdat).

³ Hamar (Yemen).

⁴ Cezire (Irak).

BELGE NO: 31

BELGE NO: 31

Salahiye'den

26 / Eylül / 333

Musul'da Altıncı Ordu Zâbitliğine

On Üçüncü Kolordu

İstihbârât Zâbitliği

Aded

30

Elyevm Mendeli'de bulunan Mecmu' aşiretinden Şeyh Salih ve rüfeka'sı Ba'kube civarındaki İngiliz ordugâhında bir yüzbaşıyı katlederek apoletlerini Mendeli Müfrezesi vasıtasıyla gönderdiler. Apoletin bir teki leffen takdim edilmiştir. Diğer teki nümûne olarak nezdimde mahfûzdur. Mücahidin her ne kadar yüzbaşının topcu olduğunu söylüyorlarsa da On Dördüncü Fırkanın Otuz Altıncı livasının nizâm-ı harbine tevâfuk eden bu numrodan maktûl İngiliz yüzbaşısının Otuz Altıncı Livanın Yirmi Altıncı Pencab taburuna mensûb olduğu ve bu livanın eylül bidâyetinde kısmen veya kâmilen Ba'kube civarında bulunduğu anlaşılmalıdır.

13. Ko. Ordu İstihbârât Zâbiti

Yüzbaşı

İmza

BDH KLÂSÖR: 3654 DOSYA: 236 FİHRİST: 1 - 241

BELGE NO: 31

Salahiye'den¹

26 Eylül 1917

Musul'da Altıncı Ordu Subaylığına

On Üçüncü Kolordu

İstihbarat Subaylığı

Adet

30

Bugün, Mendeli'de² bulunan Mecmu' aşiretinden Şeyh Salih ve arkadaşları, Ba'kub³ civarındaki İngiliz ordugâhında bir yüzbaşını öldürerek, apoletlerini Mendeli Müfrezesi vasıtasıyla gönderdiler. Apoletin teki, ek olarak takdim edilmiştir. Diğerleri örnek olarak bendedir. Mücahitler her ne kadar yüzbaşının topçu olduğunu söylüyorlarsa da On Dördüncü Tümenin Otuz Altıncı livasının konuşlanmasına göre öldürülen İngiliz yüzbaşısının Otuz Altıncı Livanın Yirmi Altıncı Pencap taburuna mensup olduğu ve bu livanın eylül ayı başlangıcında kısmen veya bütün olarak Ba'kub civarında bulunduğu anlaşılabilir.

13 ncü Kolordu İstihbarat Subayı

Yüzbaşı

İmza

BDH KLÂSÖR: 3654 DOSYA: 236 FİHRİST: 1 - 241

¹ Salahiye (Bağdat).

² Mendeli (Bağdat).

³ Ba'kub (Horasan - Bağdat).

BELGE NO: 32

BELGE NO: 32

Altıncı Ordu Kumandanlığına

Bütün İslâmların muzaffer, Ordu-yı Osmanî'nin muvaffakiyyatla neticelenmesi Cenâb-ı Hakk'dan dua olunan îd-i said kumandanîlerini tebrike cür'et eylerim. Bugüne deĝin her hususda emir muvâcehesinde imtisâl ve mutâvaat etmediğim anlayan düşmanın ramazanın onunda motorlarıyla muhasara edildim. Emvâl ve mevâşîlerim gasb edilerek devlete feda olan bütün tehâlükü ve mezâhimi göze alarak ve kendimi esarete vermekten ise ni'metiyle perverde olduğum devlet ve vatanım önünde ölmek için etbâ'-i ailem ile oraları dolaşarak Bedr-er-Ramida civarına çekildim. Aşâir kumandanı muhterem Binbaşı Sabri Bey huzuruna bugün bi-z-zât geldim. Her bir emr-i âlî-i kumandanîlerine âmâde ve intizârdayım. Ferman 19 Temmuz 332

Ebu Mehmed Aşâiri Rûesâ'sından
Zebûn El-Beri

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 383 FİHRİST: 9

Altıncı Ordu Komutanlığına

Bütün İslâmların, muzaffer Osmanlı ordusunun başarılı olmasının Tanrı'dan niyaz edildiği kutlu bayramınızı tebrik ederim. Bugüne kadar her husustaki emirlerin gereğini yapmadığını ve itaat etmediğini anlayan düşmanın, motorlu güçlerince ramazanın onuncu günü kuşatıldım. Mülklerim, sürülerim gasp edildi. Devlet yoluna feda olan bütün arzumu eziyetleri göze alarak esir olmaktansa, nimetleriyle yaşadığım devletim ve vatanım için can vermek üzere, bütün aile efradımla Bedr-er-Ramida civarına çekildim. Aşiretler Komutanı, Binbaşı Sabri Beyin yanına bugün geldim. Her türlü emirlerinize amadeyim. 1 Ağustos 1916

Ebu Mehmet Aşiretleri Reislerinden
Zebûn El-Beri

BELGE NO: 33

BELGE NO: 33

25 / 5 / 332

Altıncı Ordu Kumandanlığına

Öteden beri İngilizlere hususî ve Hükûmet-i Osmaniye'ye meyl-i muhibbini mertebe-i sübûte ve hakikate varmış olan ve birçok defalar muvacehe için istenildiği hâlde kat'iyyen itaat etmeyen Ebu Mehmed rüesâ'sından Şeyh Zebûn El-Ber'i çekemeyen düşman-ı bed-hâh motorlarla muhasara altına almaları emvâl ve mevâşî ve sairesi müntehib eylemeleri üzerine bir miktar eşyası ve ailesiyle birçok tehâlûk ve mezâhimle kendisini kurtararak Bedr-er-Ramid'a yakın bir mahale çekilmiş ve bugün bi-z-zât nezd-i âcizîye muvâsalat etmiştir. Mûmâ-ileyhin gösterdiği sadakat ve muhabbete mükâfaten ilerideki rüesâ ve aşâirin şevk ve rağbetlerinin isticlâbına müdârât üçüncü veya dördüncü rütbeden mecidîye nişanıyla taltîfi münâsib görüldüğü ve tensib buyrulduğu hâlde teşebbüsâtın vürûduna değin şimdilik taltif emrinin telgrafın inâyet buyrulmasını âcizâne ve ehemmiyetle arz ü istirham eylerim.

Aşâir Kumandanı

Sabri

Şu'be-i mahsusaya / 26 / 5 / 332

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 383 FİHRİST: 9 - 1

7 Ağustos 1916

Altıncı Ordu Komutanlığına

Öteden beri İngilizlere hususî ve devletimize olan sevgisi ve itaatı gerçekte anlaşılmiş olan ve İngilizler tarafından birçok kez yüzleşme için istenildiği hâlde hiçbir şekilde itaat etmeyen Ebu Mehmet aşiretleri reislerinden Şeyh Zebun El-Beri düşmanın motorlu güçleri tarafından kuşatılmış, mülklerinin, sürülerinin ve diğer mallarının yağmalanması üzerine bir miktar eşyasıyla, bütün sıkıntılara (devlet sevgisi dolayısıyla) katlanarak Bedr-er-Ramid'a yakın bir yere çekilmiş ve bugün de benim yanıma gelmiştir. Şeyh Zebun El-Beri'nin gösterdiği sadakat ve vatan sevgisine mükâfat olarak, diğer reislerin ve aşiretlerin de kazanılmasına ve dost olmalarına vesile olmak üzere üçüncü ve dördüncü rütbeden mecidî nişanıyla taltifi münâsip görüldüğü ve tensip buyurulduğuna ilişkin padişah onayının çıkmasına kadar, taltif emrinin telgrafla bildirilmesini önemle arz ederim.

Aşiretler Komutanı

Sabri

Özel Kalem / 8 Ağustos 1916

BELGE NO: 34

BELGE NO: 34

Altıncı Ordu-yı Hümâyûn Kumandanlığı Huzûr-ı Sâmisine

Ma'rûz-ı bendeleridir.

Bundan dört beş seneden beri Basra muhيتينin geçirmiş olduğu bütün safahâtın devlet-i ebed müddet âliye-i Osmaniyelerine inkişâf için canımı, servetimi, mülkümü vakfettim. Din ve devlet hainleri namus ve hamiyet düşmanlarına karşı kemâl-i metanetle durdum. Menviyat-ı habisânelerine elimden geldiği kadar hâil oldum. Mukadderâtın bize zaferler muvaffakiyyetler va'd ettiği bütün kuvve-i ma'neviyyem ile iman getirenlerdenim. Cihâd-ı ekberin ilânı üzerine Basra'daki çoluk çocuklarımı, paramı, mülkümü hiç düşünmeyerek tarik-i cihâda sülûk ettim. Hamiyet ve şehâmet-i müferrit ashabından Cavid Paşa, Süleyman Askeri Bey, Nureddin Bey, Süvari Livası Kumandanı Kaymakam Akif Bey, Müntefik Mutasarrıfı Hamza Bey, Sadûni Acemi Paşa, Emir Saadeddin Reşid ile tevhit-i mesai ederek hazine-i celîleye hiçbir şeyini teklif etmeyerek din ve vatan mücâhedelerinde bulundum. Zevât-ı ma'rûza tarafından yedimde vesikalar vardır. Bu hakâyık-ı mahzayı tefâhürât etmek veya külâh kapmak için arz etmiyorum. Bağdad'ın şöhret-i tarihîyesine yeni şa'şaalara bahseylemek için nazım-ı mukadderâtı hâmi-i zî besâleti olan bir kumandan celalet-i iltisamına hâlimi, ef'âlimi, mefkûremi, arz-ü izâh ediyorum. Tarihin bunca in'âmına mazhar bika'da maa-t-teesûf pek çok erbâb-ı ihtiras vardır. Ümidlerine kavuşabilmek hülyasıyla esasa sadıklara fedâ-kârlara hücum etmekten çekinmezler. Şayed mesâî-i cansiperâneme böyle perde çekmek isteyenler var ise her hakikat-i kalblerin a'mâkından kopup gelen kâffe-i tahsîsâtıyla şerhine müheyyâyım. Zât-ı sâmi-i kumandanî-i a'zâmîlerinin bunca mühim meşâgil arasında kulunuzdan daha ziyâde bahsetmek istemiyorum. Kâffe-i izâhâtı her vakit i'tâsına hazırım. Ancak sadakatım devlet-i ebed müddet fart-ı irtibat-ı taallukum yüzünden yâr ü ağyâra ve karşı böyle cidden mağrûr kalmaklığım vicdan-ı fahâmet nişan-ı âsafileri tecvîz buyuracağına hiç ihtimâl ve imkân veremem. Artık hâlime, hizmetime ihâle-i nazar âtîfet ü merhamet buyurmak semine-i celiline tebaperverilerine terk ile iktifâ eylerim. Ol babda emr-i ferman hazret-i men lehül emrindir. 31 Temmuz 332

Asimî zade

İmza

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 383 FİHRİST: 9 - 6

BELGE NO: 34

Altıncı Ordu Komutanlığına

Arz olunur ki

Dört beş yıldır Basra çevresinin geçirmiş olduğu bütün safhalardan Osmanlı Devleti'nin sonsuza dek yaşaması için canımı, servetimi, mülkümü bağışladım. Din ve devlet hainleri namus düşmanlarına karşı dimdik durdum. Kötü emellerine elimden geldiği kadar engel oldum. Kaderin bize zaferler, başarılar vaadettiğine bütün kalbimle inananlardanım. Büyük savaşın ilânı üzerine Basra'daki çoluk çocuğumu, paramı, mülkümü hiç düşünmeyerek savaşa katıldım. Haysiyet ve cesareti artıranlardan Cavit Paşa, Süleyman Askeri Bey, Nurettin Bey, Süvari Livası Komutanı Yarbay Akif Bey, Müntefik¹ Mutasarrıfı Hamza Bey, Sadûni Acemi Paşa, Emir Saadettin Reşit ile birlikte çalışarak, büyük hazineye hiçbir şeyini teklif etmeyerek din ve vatan savaşlarında bulundum. Bu kişiler tarafından verilmiş elimde belgeler vardır. Bu tartışılmaz gerçekleri, övünmek veya külâh kapmak için söylemiyorum. Bağdat'ın ünlü tarihine yeni gösterişler katmak için alın yazısını düzenleyen, koruyan cesur bir komutana hâlimi, işlerimi, ülkümü açıklıyorum. Tarihin bunca iyiliğinden şereflenmiş ülkelerin yazık ki pek çok heveslisi vardır. Ümitlerine kavuşabilmek rüyasıyla, esasen sadıklara, fedakârlara hücum etmekten çekinmezler. Şayet cansiperane emeklerine böyle perde çekmek isteyenler varsa da yüreğin derinliklerinden kopup gelen gerçeği bütün ayrıntılarıyla açıklamaya hazırım. Yüce komutanın bunca önemli meşguliyeti arasında, kulunuzdan daha çok bahsetmek istemiyorum. Bütün açıklamaları her zaman yapmaya hazırım. Ancak sadakatim, devletin sonsuza dek yaşamasına olan inancım yüzünden, dost ve düşmana karşı böyle mağrur olmam, itibar duymam, amaçlarına izin vereceğine hiç ihtimal ve imkân veremem. Artık hâlime, hizmetime bakarak merhamet göstermenizi çok değerli şahsınıza terk ile yetinirim. O konuda takdir sizindir. 13 Ağustos 1916

Asımî zade

İmza

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 383 FİHRİST: 9 - 6

¹ Müntefik (Bağdat).

BELGE NO: 35

BELGE NO: 35

Şatra'dan

23 / 5 / 332

Altıncı Ordu Kumandanlığı Huzûr-ı Fehimânesine

Düşman mıntıkası dâhilinde bulunan ve Sûkuş-Şuyuh kazasına tâbî olan İlyât aşireti rüesâ'sından Hacı Hamid-el-Şurur ile El-Hasan aşireti rüesâ'sından Hacı Şehd ve Basr'ül-Çolan'ın hükûmet-i seniyyeye olan sadakatlarına mebnî beşinci rütbeden mecidi nişanıyla icra-i taltifleri lüzûmu ma'rûzdur.

Müntefik Kumandanı

Mazhar

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 384 FİHRİST: 2

Şatra'dan¹

5 Ağustos 1916

Altıncı Ordu Komutanlığına

Düşman bölgesi dâhilinde bulunan ve Sûkuşşuyuh² kazasına bağlı olan Ulyan aşireti reislerinden Hacı Hamid-el-Şurur ile El-Hasan aşireti reislerinden Hacı Şehd ve Basr'ül-Çolan'ın devlete olan sadakatlerinden dolayı, beşinci rütbeden mecidi nişanıyla taltif edilmeleri gereği arz olunur.

Müntefik³ Komutanı

Mazhar

¹ Şatra (Müntefik - Basra).

² Sûkuşşuyuh (Müntefik - Basra).

³ Müntefik (Basra - Bağdat).

BELGE NO: 36

BELGE NO: 36

Şatra

28 / 5 / 332

Altıncı Ordu Kumandanlığı Huzûr-ı Fehîmanesine

Nâsiriye ile Şatra arasındaki vâki' Batniye nam mahalde 25 Kânûn-ı sâni 331 tarihinde İngilizlerle vuku' bulan muharebede El-ebzirc ve Hefaca aşiretlerinden şehid olan sekiz neferin aile ve eytâmlarına maaş tahsisi hakkında tanzîm kılınan sekiz kıt'a varaka-i tahkikiye leffen takdim kılındığı ma'rûzdur.

Müntefik Kumandanı

Mazhar

3

5 / 6 / 32

Şu'be-i Mahsûsa Müdüriyetine takdim

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 383 FİHRİST: 11

Şatra

10 Ağustos 1916

Altıncı Ordu Komutanlığına

Nâsiriye¹ ile Şatra² arasında bulunan Batniye'de 7 Şubat 1916 tarihinde İngilizlerle yapılan muharebede, El-ebzirc ve Hefaca aşiretlerinden şehit olan sekiz erin aile ve öksüzlerine maaş bağlanması hakkında düzenlenen cetvelin ekte sunulduğu arz olunur.

Müntefik Komutanı

Mazhar

3

18 Ağustos 1916

Özel Kalem Müdürlüğüne takdim

¹ Nâsiriye (Müntefik-Basra).

² Şatra (Amare - Bağdat).

BELGE NO: 37

BELGE NO: 37

BELGE NO: 37

10 / 6 /32

Hârbiye Nezâreti Celilesine [Tahrirat]

Müntefik livası dâhilindeki Batniye ve Seviç nam mevâki'de 25 Kânûn-ı sâni 331 tarihinde İngilizlerle vuku' bulan muharebede El-ezbiric ve Hefaca aşiretlerinden şehid olan sekiz neferin de muhtac kalan ailelerine maaş tahsisi hakkında Müntefik Kumandanlığınca tanzîm olunan sekiz kıt'a cedvel leffen takdim kılınmış olduğundan icâbının icra buyrulması ma'rûzdur. Ol babda.

İmza

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 383 FİHRİST: 11 - 1

23 Ağustos 1916

Harbiye Nezaretine [Resmî Yazı]

Müntefik¹ livası sınırları içindeki Batniye ve Seviç mevkilerinde 25 Nisan 1915 tarihinde İngilizlerle yapılan muharebede El-ezbiric ve Hefaca aşiretlerinden şehit olan sekiz erin de muhtaç durumda kalan ailelerine maaş bağlanması hakkında Müntefik Komutanlığınca düzenlenen cetveller ekte sunulmuştur. Gereğinin yapılması arz olunur.

İmza

¹ Müntefik (Bağdat).

BELGE NO: 37

Şehit ismi ve hangi muharebe ve hangi tarihte şehit olduğu, ve doğum tarihi nedir?	Cabbar, 7 Şubat 1916 Batniye harbi doğum tarihi sene 1894 (1895)
Babasının ismi, iâşesi, yardıma muhtaç olup olmadığı ve doğum tarihi nedir?	Babasının ismi Safer ve âmâdır, yardıma muhtaçtır Doğum tarihi 1854 (1855)
Annesinin ismi ve doğum tarihi nedir?	Hankuns'un Ümmü Gülsüm Doğum tarihi 1865 (1866)
Eşlerinin isimleri ve kaç tane olduğu nikahlı olarak ölüp ölmediği	Evli değildir.
Kaç erkek ve kız çocuğu olduğu miktarı, yaşları ve kızların evli olup olmadığı	Kız ve erkek çocuğu yoktur.

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 383 FİHRİST: 11 - 7

BELGE NO: 38

BELGE NO: 38

16 Ağustos 332

Acemi Paşanın 4 Ağustos 332 tarihli mektubunun tercümesidir:

Asker-i mücâhidîn düşman süvarisiyle muharebede meşgul buldukları sırada İngiliz piyade askerinden bir miktar [Ayn] karyesine girerek gayri muharrib erkekleri katl ve birçok kadınların karınlarını yarmışlardır. Çocuklardan kız olanlarını tefrîk ederek bütün erkekleri dahi katl ve birçok hayvanatı nehb ile esir olarak vapura üç kadın çocuklarıyla beraber almışlardır. Bu suretle takrîben altmış erkek ve on beş kadın ve çocuk katletmişlerdir.

Vahşilerin bile yapmadıkları bu muâmelâtı li-ecl-arz ettim. Ol babda.

Paşa hazretine aynen şifre ile yazıla

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 383 FİHRİST: 24

29 Ağustos 1916

Acemi Paşanın 17 Ağustos 1916 tarihli mektubunun tercümesidir:

Askerlerimiz düşman süvarisiyle muharebe ettikleri sırada, bir miktar İngiliz piyade kuvveti, [Ayn] köyüne girerek erkekleri öldürmüşler, kadınları karınlarından yararak katletmişlerdir. Kız çocuklarını ayırt etmişler ve diğer bütün erkekleri de katlederek birçok hayvanı da yağmalamış ve üç kadını da çocuklarıyla beraber vapura bindirerek götürmüşlerdir. Bu şekilde yaklaşık altmış erkek ve on beş kadın ve çocuğu öldürmüşlerdir.

Vahşilerin bile yapmadıkları bu davranışları arz ederim.

Paşa hazretine aynen şifre ile yazılsın.

BELGE NO: 39

BELGE NO: 39

Nehr-ür-Remile'den

5 / 6 / 332

Altıncı Ordu Kumandanlığı Vekâlet-i Âlisine

Numro

385

2 Ağustos 332 Ayn Karyesi Muharebesi'nde İngilizlerin Nâsırıye'ye hezimetleri esnasında medeniyet perdesi altındaki vahşet ü habâset-i nikabeti yırtarak gayri muharrib ve ma'sûm olan Ayn karyesi ahâlîsinin altmış kadar kadın ve çocukları süngülemek gibi azîm bir cinayet ve vahşetleri irtikâb etmiş oldukları Acemi Paşa hazretlerinin leffen arz ü takdim olunan takrirlerinden de müsteban olacağı ma'rûzdur.

Fırat Müfrezesi Kumandanı

Kaymakam

Tercüme edilsin.

Ş. M.

İmza

16 / 6 / 32

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 383 FİHRİST: 24 - 1

Nehr-ür-Remile'den

18 Ağustos 1916

Altıncı Ordu Komutanlığına

Numara

385

15 Ağustos 1916'da Ayn Köyü Muharebeleri'nde, İngilizlerin Nâsırıye'deki¹ hezimetleri sırasında, medeniyet perdesi altına sakladıkları vahşet ve kötülükleri gün yüzüne çıkarmak, Ayn köyü ahalisinden aciz ve masum altmış kadar kadın ve çocuğu süngülemek gibi büyük bir cinayet ve vahşeti işlemiş oldukları, Acemi Paşanın arz edilen ifadesinden de açıkça anlaşılacağı arz olunur.

Fırat Müfrezesi Komutanı

Kaymakam

Tercüme edilsin.

Ş. M.

İmza

29 Ağustos 1916

¹ Nâsırıye (Müntefik - Basra).

BELGE NO: 40

BELGE NO: 40

Altıncı Ordu Kumandanlığı Vekâletine

Sabbah Reisi Şeyh Mehmed-el Yasin'in bu kere ibrâz cihetiyle On Sekizinci Kolorduya ihdâ' eylediği beş yüz re's koyunun mezkûr orduya teslim edildiği ma'rûzdur. 22 Ağustos 332

Aşâir Kumandan-ı Kaymakamı

Sabri

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 383 FİHRİST: 29

Altıncı Ordu Komutanlığına

Sabbah (aşireti) Reisi Şeyh Mehmet-el Yasin'in, On Sekizinci Kolorduya hediye etmek üzere getirdiği beş yüz baş koyunun adı geçen birliğe teslim edildiği arz olunur. 4 Eylül 1916

Aşiretler KomutanıYarbay

Sabri

BELGE NO: 41

BELGE NO: 41

Dersaadet

4 - 8 - 332

Altıncı Ordû-yı Hümâyûn

13 Temmuz 332 tarih ve 7427 numrolu tahrirata cevaptır. Fedakârâne hizmetlerine mükâfâten Semava Kazası Kaymakamı Abdülaziz Efendinin dördüncü ve Hızrderaci Nahiyesi Müdürü Sabri, Ebucevariz Nahiyesi Müdürü Cemil Efendilerin de beşinci rütbeden mecid-i nişan-ı zî-şânıyla taltifleri atebe-i ulyaya der-dest arz olub irâde-i seniyye-i mülûkânenin şeref-südûrunda mezkûr nişanlarla bir berat-ı âlilerinin gönderileceği tabîî olub, ancak ba'de-mâ anı bir taltif îcâb ettiği vakit telgrafla istizânı lüzûmu mütemennâdır.

Hârbiye Nâzırı

Namına

İmza

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 384 FİHRİST: 4 - 8

İstanbul

17 Ekim 1916

Altıncı Ordu

26 Temmuz 1916 tarih ve 7427 numaralı yazıya cevaptır. Fedakârane hizmetlerine mükâfat olmak üzere, Semava¹ Kazası Kaymakamı Abdülaziz Efendinin dördüncü, Hızrderaci² Nahiyesi Müdürü Sabri, Ebucevariz³ Nahiyesi Müdürü Cemil Efendilerin de beşinci rütbeden mecid-i nişanıyla taltif edilmeleri hususu, padişaha arz edilmiştir. Padişah onayı çıktıktan sonra, söz konusu nişanlarla beratları gönderilecektir. Ancak bundan sonra onu bir taltif icap ettiği vakit telgraf yoluyla izin istenmesi gereği rica olunur.

Harbiye Nazırı

Namına

İmza

¹ Semava (Bağdat).

² Hızrderaci (Semava - Divaniye - Bağdat).

³ Ebucevariz (Semava - Divaniye - Bağdat).

BELGE NO: 42

BELGE NO: 42

Divaniye Mutasarrıflığı Huzûr-ı Âliyesine

Saadetlü efendim hazretleri

Hacı Avde imzasıyla huzûr-ı sâmi-i mutasarrıf-ı efhamiye takdim olunub mazrûfen âcizîlerine havale buyrulan varaka mütâlaa olundu. Fi-l-hakika merkurum Hacı Avde an-asl Sûkuşşuyuh'un ileri gelen tüccarından olub kazanın düşman istilâsına ma'rûz kaldığında emlâk ve ticaretini terk eyleyerek Semava'ya hicret eylediği ve bir seneyi mütecâviz zamandan beri Semava'da işsiz güçsüz ikamet ederek mücahit sıfatıyla hizmet eylemekte olduğu bi-d-def'ât mücahit maaşıyla teklif olunmuş ise de kabulden imtinâ' eylediği ve vaktiyle tekâlif-i hâربيyye hususâtında merkûmun emsâlinden pek ziyade hizmet ve sadakatı müşâhede olunmuş olduğu cihetle talebi vechile bir nişanla taltif hususuna inayet-i delâlet buyrulması menût-u irâdeleridir. Ol babda emr-ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

25 Ağustos 332

Semava Kaymakamı

İmza (Adil)

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 384 FİHRİST: 9 - 1

Divaniye¹ Mutasarrıflığına

Saadetli efendim hazretleri

Hacı Avde imzasıyla makamlarına takdim edilip, zarf içinde bana havale edilen yazılı evrak incelendi. Gerçekten söz konusu Hacı Avde, aslında Sûkuşşuyuh'un² ileri gelen tüccarlarından. Kaza düşman istilâsına maruz kaldığı zaman, evini ve ticaretini terk ederek Semava'ya³ göç etmiştir. Bir yılı aşkın zamandan beri Semava'da işsiz, güçsüz olarak ikamet etmekte, savaşıarak hizmete devam etmektedir. Birkaç kez "mücahit maaşı" teklif edilmişse de kabul etmemiştir. Vaktiyle, savaş sırasında alınan vergiler konusunda da söz konusu kişi, kendi emsallerine göre daha çok hizmet etmiş ve sadakati tespit edilmiştir. Kendisinin talebi üzerine bir nişanla taltif edilmesi hususuna yardımcı olunması sizin emirlerinize bağlıdır. Bu konuda takdir sizindir. 7 Eylül 1916

Semava Kaymakamı

İmza (Adil)

¹ Divaniye (Bağdat).

² Sûkuşşuyuh (Müntefik - Basra).

³ Semava (Bağdat).

BELGE NO: 43

BELGE NO: 43

2 / 7 / 32

Altıncı Ordu Kumandanlığına

Düşmanın birçok para sarfıyla iknâ' ettiği aşâir bu defa üzerlerine hücum etti. Sarf ettiğimiz paranın kuvvetidir. Bu defa külliyetli aşâir toplamağa mecbur oldum. Gönderilen evrak-ı nakdiyenin tedavülü buraca kâbil değildir. Şehid cenazelerini ve mecrûhîni nezd-i âcizime getirdiler. Bugün sarfiyâtım beş yüz liraya yakındır. Nakid olarak para yetiştirilmesini rica ederim.

Müntefik Kumandanı

Mazhar

Tahsîsâta ilâveten bir ay için beş yüz lira nakd irsali

İmza

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 384 FİHRİST: 10 - 1

15 Eylül 1916

Altıncı Ordu Komutanlığına

Düşmanın çok para harcayarak ikna ettiği aşiretler, bu kez üzerlerine hücum etti. Harcadığımız paranın gücüdür. Bu kez çok fazla sayıda aşireti toplamaya mecbur oldum. Gönderilen kağıt paraların burada kullanılması mümkün değildir. Şehit cenazelerini ve yaralıları yanıma getirdiler. Bugünkü harcamalarım beş yüz liraya yakındır. Nakit olarak para yetiştirilmesini rica ederim.

Müntefik¹ Komutanı

Mazhar

Tahsisata ilâveten bir ay için beş yüz lira nakit gönderilmesi

İmza

¹ Müntefik (Basra - Bağdat).

BELGE NO: 44

BELGE NO: 44

Bağdad Vilâyet-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri

Semava vakayi'-i maziyesinden beri hükümet-i mahalliye karşı hüsn-i hizmetde bulunan ve şimdiye kadar cansiperane bir sûretde hizmet eylemekte olan hâmil-i âriza Ebu Hasan Aşireti Reisi Hacı Zeydan bin Hüseyin, Ebu Eyyûb nam reisi li-ecl-ziyare Bağdad'a azîmet eylemiş olduğundan merkûmun hidematına mükâfâten bir sûret-i münasebede taltîfi hususuna müsâade buyrulması ma'ruzdur. Ol babda ferman hazret-i men-leh-ül-emrindir. 4 Eylül 332

Divaniye Mutasarrıfı

Kumandan Paşa hazretlerinin avdetlerinde arz olunmak üzere hıfzı / 11

Harp madalyasıyla taltîfi ve hil'at iksa edilmiştir.

BDH KLÂSÖR: 3687 DOSYA: 384 FİHRİST: 24

Bağdat Valiliğine

Devletli efendim

Semava'da¹ meydana gelen olaylardan beri, mahallî hükûmete sadık ve şimdiye kadar cansiperane bir surette hizmet etmekte olan Ebu Hasan aşireti reisi, Hacı Zeydan bin Hüseyin, Ebu Eyyüb adlı bir reisi ziyaret amacıyla Bağdat'a gelmiş olduğundan, adı geçeninin hizmetlerine mükâfat olmak üzere, bir münasip şekilde taltif edilmesi için izin verilmesi arz olunur. Bu konu emirlerinize tâbidir. 17 Eylül 1916

Divaniye² Mutasarrıfı

Komutana döndükten sonra arz edilmek üzere saklanması / 11

Harp madalyasıyla taltif (edilmiş) ve hil'at giydirilmiştir.

¹ Semava (Bağdat).

² Divaniye (Bağdat).

BELGE NO: 45

BELGE NO: 45

Süleymaniye

4 / 5 / 34

Şifre hâlidir.

417

13. Ko. Kumandanlığına

1- Halebce civarındaki Tobla'da şayan-ı itimad bir zâtdan alınan mektubdan ve Halebce'den gelen yolculardan anladığıma nazaran İngilizlerin Gelhur Gurâni Kalhanî aşâiriyle müttehiden Sencâbilerin üzerine yürüyerek harb ettiklerini İngiliz tayyare ve topcularının da iştirâk ettiği; Sencâbilerin mağlûb edilerek reisleri serdâr-ı muktedirle beraber dağıldıklarını işitdikleri ma'rûzdur.

2- Muharebenin tarihi vuku' ve mevki' ve kolların mikdarı mechûldur. Bu hareketle İngilizlerin Sencâbileri cebren elde etmek istediklerini zannettiğim ma'rûzdur.

İstihbârât Zâbiti

Sadık

BDH KLÂSÖR: 4334 DOSYA: 238 FİHRİST: 1 - 38

Süleymaniye¹

4 Mayıs 1918

Şifre çözümdür.

417

13 ncü Kolordu Komutanlığına

1- Halepçe civarındaki Tobla'da güvenilir bir kişiden alınan mektuptan, Halepçe'den gelen yolculardan anladığıma göre, İngilizlerin Gelhur, Gurâni, Kalhanî aşiretleriyle birlikte Sencâbilerin üzerine yürüyerek savaştıklarını, İngiliz tayyare ve topçularının da muharebelere katıldıkları; Sencâbilerin mağlûp edilerek reisleriyle beraber dağıldıklarını işittikleri arz olunur.

2- Muharebenin olduğu tarih, yer ve kolların miktarı belli değildir. Bu hareketle, İngilizlerin Sencâbileri zorla elde etmek istediklerini zannettiğim arz olunur.

İstihbarat Subayı

Sadık

¹ Süleymaniye (Musul).

BELGE NO: 46

BELGE NO: 46

Köysancak

19 / 5 / 334

Şifre hâlli

13. Ko. Kumandanlığına

Müsta'celdir.

Kerkük mu'teberat isimleri mechûl iki şahısla bir İngiliz me'muru bundan üç dört gün evveli Şudan nahiyesine gelerek Aze Şerif Halil namındaki şeyhini reisiyle Şuvan aşiretlerinin ileri gelen adamlarını alıp Kerkük'e götürdüklerini Taktak'a yakın Ganibî Karyesi Muhtarı Mehmed Salih Ağanın bugün kaymakamlığa vermiş olduğu rapordan ve ayrıca merkûmdan edilen tahkikatdan anlaşıldığı ve bu da ora aşâirini Köysancak yakasına geçirmek ve mezkûr aşâiri aleyhimize hah na-hâh isti'mâl etmek maksadıyla olduğu ma'rûzdur.

Hat Ku.

Hasan

BDH KLÂSÖR: 4334 DOSYA: 238 FİHRİST: 1 - 56

Köysancak¹

19 Mayıs 1918

Şifre çözümü

13 ncü Kolordu Komutanlığına

Aceledir.

Kerkük ileri gelenlerinden, isimleri meçhul iki kişiyle, bir İngiliz memurunun üç dört gün önce Şudan nahiyesine gelerek, Aze Şerif Halil adındaki şeyhini, reisiyle, Şuvan aşiretlerinin ileri gelen adamlarını alıp Kerkük'e götürdükleri Taktak'a yakın Ganibî Köyü Muhtarı Mehmet Salih Ağanın bugün kaymakamlığa vermiş olduğu rapordan ve yapılan soruşturmada anlaşılmıştır. Bu konudaki amaçlarının, oradaki aşiretleri Köysancak yakasına geçirmek ve bu aşiretleri zorla aleyhimize kullanmak olduğu arz olunur.

Hat Komutanı

Hasan

¹ Köysancak (Kerkük - Musul).

BELGE NO: 47

BELGE NO: 47

Musul

30 / 5 / 34

13. Ko. Erkân-ı Hârbiye Riyasetine

Bundan dört mah mukaddem Necef'den çıkub üç dört gün mukaddem Musul'a gelen iki şahsın Necef ahvali hakkında verdikleri ma'lûmat ber vech-i âtidir.

Bağdad'ın sükûtunu müteakib Necef ve havâlsindeki ahâlî ve aşâiri Hükûmet-i Osmaniye lehine ve İngilizler aleyhine teşvik için Necef'in ileri gelen ulemâ', mütemeyyizân-ı memleket ve zî nüfûz aşâir rüesâ'sından mürekkeb bir hey'et teşkil edildiği gibi Fırat ve Dicle havzasında bulunan keza ahâlî ve aşâiri tahrik için mezkûr hey'etin taht-ı himayesinde seyyar bir cemiyet tertib ve mezkûr havaliye tahrik edilmiş. Gerek hey'et ve gerekse seyyar cemiyet o havali ve ahali-i aşâiri nezdinde hüsnü sûretle telâkki edilmiş ve hükûmetimiz lehine bir cereyan hasıl olmuştur. Bağdad'ın sükûtunu müteakib İngilizler Necef rüesâ'sını Bağdad'a da'vetiyle Necef'e bir me'mur-u siyasî ile kuvve-i askeriye göndereceğini teklif etmişlerse de rüesâ' mevkiin kudsiyetinden bahisle teklif-i vâki red ve buna mukabil ahâlî-i mahalliye bi'l-intihâb İranlı Esed Han oğlu Hamid Hanı hâkim ta'yin etmişlerse de mûmâ-ileyh bir müddet sonra tebdil-i meslekle İngiliz efkârına hizmet etmeğe başladığından bu hareketi nefret-i umûmiyi bâdi olmuştur. Bunun üzerine Necef ahâlisi ve mütemeyyizânı bi'l-ictima vukû bulan müzakere neticesinde bir kısmı emlâkın fûrûhtıyla diğer kısmı emlâkını terkle mücâherete karar vermişlerse de bu karara Heyet-i Umûmiyece muvafakat edilmediğinden Kerbela ve Kâzimiye ulema ve mütemeyyizânın efkâr-ı istimzâc edilerek bu fikirden sarf-ı nazar edilmiş hayat-i hin teşkilinde İngilizler tarafından Bağdad ve civarında icra ve irtikâb edilen mezalimi ahâlîye ifhâm için gizli olarak beyannameler tertib ve sokaklara taalluk etmek suretiyle efkâr-ı umûmiyi İngilizler aleyhine tahrik eylemiştir. Aşâir rüesâ'sından bazıları Hükûmet-i Osmaniye zamanında sâika-i cehaletle irtikâb ettiklerini cerâim-i sabıkaları hasebiyle taraf-ı hazret-i padişahiye mazhar afv buyurdukları takdirde cemiyete dâhil olacaklarını vaad etmişler ve bunlar da cemiyet tarafından birer suretle iknâ' edilerek cemiyete intisâb etmişlerdir. Bu cemiyetin eser-i telkinatı olarak aşâir İngilizlerin i'zâm ettikleri siyasî me'murlarını harb ve İngiliz kuvvetleriyle müsademe etmişler ve birkaç nefer katl birçok eşya iğtinâm eylemişler ve İngilizler kuvvetlerini geriye çekmeye mecbur olmuşlardır. Necefililer zâbit ve me'mur ve birçok mikdar kuvvet i'zâmı suretiyle ordudan muavenet talep etmişlerdir.

Ordu İstihbârât Zâbiti

İmza

BDH KLÂSÖR: 4334 DOSYA: 238 FİHRİST: 1 - 80

BELGE NO: 47

Musul

30 Mayıs 1918

13 ncü Kolordu Kurmay Başkanlığına

Bundan dört ay önce Necef'ten¹ çıkıp, üç dört gün önce Musul'a gelen iki kişinin Necef'in durumu hakkında verdikleri bilgiler aşağıda olduğu gibidir:

Bağdat'ın düşüşünden sonra Necef ve havalisindeki halkı ve aşiretleri, Osmanlı Hükûmeti lehine ve İngilizler aleyhine kışkırtmak için Necef'in ileri gelen uleması, seçkinleri ve nüfuzlu aşiret reislerinden oluşan bir heyet teşkil edilmiştir. Heyet Fırat ve Dicle havzasında bulunan bölge halkı ve aşiretleri göndermek için belirtilen heyetin himayesinde seyyar bir cemiyet o havali ve aşiret halkı tarafından iyi bir surette kabul edilmiş ve devletimiz lehine bir cereyan meydana gelmiştir. Bağdat'ın düşüşünden sonra İngilizler Necef'in önde gelenlerini Bağdat'a davet ederek Necef'e bir siyasî memur ile askerî kuvvet göndereceklerini teklif etmişlerse de reisler, mevkinin kutsallığından bahisle, teklifi reddetmişler; ancak bölgeye İranlı Esedhanoğlu Hamid Hanı seçerek idareci tayin etmişlerse de adı geçen kişi, bir müddet sonra İngiliz fikirlerine hizmet etmeye başladığından bu hareketi, herkesin nefretine sebep olmuştur. Bunun üzerine Necef halkı ve ileri gelenleri toplanarak, yapılan görüşme neticesinde bir kısmı mallarını satarak, diğer kısmı da mallarını terk ederek göçe karar vermişlerse de bu karar Heyet-i Umûmiyece onaylanmadığından, Kerbela² ve Kâzimiye³ âlimlerinin ve ileri gelenlerinin ne düşündüğü öğrenilmeye çalışılarak, bu fikirden şu anda vazgeçilmiştir. İngilizler tarafından Bağdat ve civarında uygulanan mezalimi halka bildirmek için, gizli olarak beyannameler düzenleyerek, sokaklara asmak suretiyle, kamuoyunu İngilizler aleyhine kışkırtmıştır. Aşiret reislerinden bazıları Osmanlı Devleti'ne zamanında, cahilliklerinden dolayı kötü bir iş yaptıklarını, eski suçlarının padişah hazretleri tarafından affedildikleri takdirde, cemiyete dâhil olacaklarına söz vermişler ve bunlar da cemiyet tarafından birer birer ikna edilerek, cemiyete bağlanmışlardır. Bu cemiyetin telkinlerinin eseri olarak aşiretler, İngilizlerin gönderdikleri siyasî memurlarını dövmüşler, İngiliz kuvvetleriyle çarpışmışlar ve birkaç askeri öldürmüş, birçok şeyi ganimet almışlar ve sonunda İngilizler kuvvetlerini geriye çekmeye mecbur olmuşlardır. Necefliler, subay, memur ve çok miktarda kuvvet toplanması suretiyle ordudan yardım talep etmişlerdir.

Ordu İstihbarat Subayı

İmza

BDH KLÂSÖR: 4334 DOSYA: 238 FİHRİST: 1 - 80

¹ Necef (Kerbela - Bağdat).

² Kerbela (Bağdat).

³ Kâzimiye (Bağdat).

BELGE NO: 48

BELGE NO: 48

8 Mayıs 331

Dersaadet Başkumandanlık Vekâletine

1- Müntefik Aşâir Reisi Acemi Beyin uhdesine mîr-i mîranlık rütbesi tevcih edilmiştir. Bu zâtın hidemât-ı mühimme i'fâ ettiği muhakkaktır.

Elyevm topladığı mücâhidler düşmanı ta'ciz ve tarafdarlarını te'dib etmek üzere Tehîle civarında bulunmaktadır.

2- Hüsn-i hizmetleri görülen diğerleri hakkında hâsıl edeceğim kanâata göre taltif ve arz olunacaktır. 8 Mayıs 331

Şifre edilmiştir.

8 Mayıs 331

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 2 - 5

21 Mayıs 1915

Başkomutanlığa

1- Müntefik¹ Aşiretler Reisi Acemi Beye beylerbeyilik rütbesi verilmiştir. Bu zatın önemli hizmetler gördüğü gerçektir.

Bugün topladığı kuvvetler, düşmanı taciz etmek ve taraftarlarına hadlerini bildirmek üzere Tehîle civarındadır.

2- Güzel hizmetleri görülen diğerleri hakkında edineceğim kanaate göre taltif edilmeleri arz olunur. 21 Mayıs 1915

Şifre edilmiştir.

21 Mayıs 1915

¹ Müntefik (Basra - Bağdat).

BELGE NO: 49

BELGE NO: 49

Kût

11 / 12 Mayıs 331

Irak ve Havâlsî Kumandanlığı Huzûr-ı Sâmisine

Emr-ü talep buyrulan mebâliğden mevcut dokuz bin lira bir ve umûm kumandanlık tahsîsât-ı mesturesinden olub merhum Askerî Beyin mu'temedi Seyfeddin Efendiden teslim alınan ve bir kısmı sened olan üç bin lira ki cem'an on iki bin lira Erkân-ı Harb Reisi Adil Beye teslimen arz ü irsal kılındı.

Adil Bey Irak meselesinin hudusundan şimdiye kadar ve muharebe esnasında kendilerine mevdû vezâifi mütemadi bir gayret ve i'tidâl ve sekînetle hüsni-î faya çalışmış ve hüsni-î ahlâk ve namusuyla herkesin hürmetini celb ve idareye muvâfık olmuştur. Bir vecibe-i askeriye sırasında mûmâ-ileyhimi zât-ı âli-i kumandanîlerine takdim eder ve hidemât-ı mesbûkesine mükâfâten kıdemine iki sene zamma delâlet buyrulmasını istirhâm eylerim efendim.

Kuvve-i İhtiyâtiyye Kumandanı

Kaymakam Ali

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 2 - 10

Kût

24 / 25 Mayıs 1915

Irak ve Havalisi Komutanlığına

Emir ve talep edilen paradan, eldeki dokuz bin lira Genel Komutanlığın örtülü ödeneğinden olup, Askerî Beyin temsilcisi Seyfettin teslim alınan ve üç bin liralık kısmı senet olan, toplam on iki bin lira Kurmay Başkanı Adil Beye teslim edilerek ulaştırılmış oldu.

Adil Bey, Irak meselesinin meydana çıkmasından, şimdiye dek muharebede kendisine verilen vazifeleri devamlı surette büyük gayret, itidal ve kararlılıkla yerine getirmeye çalışmış, karakter ve namusuyla herkesin saygısını kazanarak idarede başarılı olmuştur. Adil Beyi size takdim eder ve hizmetlerine karşılık olmak üzere iki yıl kıdem verilmesini arz ederim.

İhtiyat Kuvvetleri Komutanı

Kaymakam Ali

BELGE NO: 50

BELGE NO: 50

Kût

2 / 3 Mayıs 331

Sûret

30 Nisan 331 tarihinde Şeyh Haz'al kendi vapuruyla ve bir saat sonra diğer bir vapuruyla İngiliz İslahât Memuru Keniks nâmında bir şahsı Korne'ye gelerek Korne İngiliz Kaymakamı, Şeyh Haz'ala Hamid-el-Câbiri Gebaş, Meyah şeyhleri, Cedid ve Şereş şeyhlerinden dört aşireti kendilerine celb için aldığı ve kendilerine iki bin rüpye kadar para verdikleri diğer Şereş Şeyhi Cedid-el Mearic dahi iki defa teklif etmişler ise de kat'iyyen ilhâk edemeyeceğine cevaben bildirdiği ve müzakereye iştirâk eden şeyhlerin kabâilinden ancak kendilerine tâbi'olan onda ikisi olup mütebâkisi lehimizde oldukları ve hâin Şeyh Haz'al ile İngiliz İslahât Memuru Sakni ve tekrar Korne'ye gelerek Arabî ve Mecid-el-halifenin dahi müzakerelerinde bulunacağı Şereş'de bulunan Başçavuş Abd-ül-Vâhâb'ın istihbârâtına atfen ma'rûzdur:

Irak Havâlî Umûm Kumandanlığına

Dicle Fırkası Kumandanlığından alınan 2 Mayıs 331 tarihli şifre telgraf sûreti aynen takdim kılındığı ma'rûzdur.

Irak ve Havâlî Umûm Kumandan Vekili

Ali

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 6

BELGE NO: 50

15 / 16 Mayıs 1915

Kût

Suret

13 Mayıs 1915 tarihinde Şeyh Hazal, kendi vapuruyla, bir saat sonra da diğer bir vapuruyla da İngiliz Islahat Memuru Keniks adında birisi Korne'ye gelmişler. Korne'nin İngiliz kaymakamı, Şeyh Hazal'a Hamid-el-Cabiri Gebaş, Meyah şeyhleri, Cedid ve Şereş¹ şeyhlerinden dört aşireti kendi taraflarına celp için aldığı, kendilerine iki bin rüpye kadar para verildiği, diğer Şereş Şeyhi Cedid-el Meariç'e dahi iki defa teklif etmişlerse de onun kat'î olarak katılmayacağını bildirdiği, müzakerede hazır bulunan şeyhlerin kabilelerinden ancak onda ikisi onlara tâbi olup, gerisinin bizim tarafımızda oldukları ve hain Şeyh Hazal ile İngiliz Islahat Memuru Sakni'nin yeniden Korne'ye gelerek Arabî ve Mecid-el-Halife ile de müzakerelerde bulunulacağı, Şereş'te bulunan Başçavuş Abdülvahab'ın istihbaratına atfen arz olunur.

Irak Havalisi Genel Komutanlığına

Dicle Tümeni Komutanlığından alınan 15 Mayıs 1915 tarihli şifre suretinin aynen bildirildiği arz olunur.

Irak ve Havalisi Genel Komutan Vekili

Ali

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 6

¹ Şereş (Basra).

BELGE NO: 51

BELGE NO: 51

9 / 11 Mayıs 331

Amare

Irak Havâlisi Umûm Kumandanlığına

Hacle mültezimi, Arabî Paşanın ahval-ü harekâtı hakkında Dicle Fırkası Kumandanlığından ma'lûmat talep eylemiş idim. Aldığım cevabda eğer İngilizlerle bir mel'anet-i müşterekesi var ise şimdiye kadar maddeten izhâr edememiş olduğu anlaşılmışdır. Bu kere Amare Mutasarrıflığından aldığım tahriratda mümaileyh Arabî Paşa ile Mecer-i mukattaası Mültezimi Mecid-el Halife'nin mu'temedleri Korne'deki İngiliz kumandanı nezdine göndererek kat'iyyen İngilizlerle muhâsamada bulunmadıklarını ve sûret-i zâhirede cihada iştirak etmiş olduklarını ve arzu olunduğu takdirde Devlet-i Âliye-i Osmaniye'ye karşı silâh be-dest olarak harbe hazır bulduklarını beyân etmişlerdir. İngiliz kumandanı şimdilik sûret-i zâhirede Devlet-i Âliye ile münasebât-ı hasene bulunmalarını ihzâr etmiş ve yine bu yakınlarda bizzât Korne'ye gelen Haz'al ile Arabî'nin mu'temedleri birleşerek şimdiye kadar İngilizlere karşı harb eden bî taraf aşâirin artık harekât-ı hârbiyelerine nihayet vermeleri hakkında i'cab eden tedâbir-i vesâyânın ittihâz ve i'tası hususu müzakere edilmişdir. Bunu müteakib Arabî Paşanın kâtibi nezdime gelerek paşa-i mümaileyhden getirdiği mektubda rahatsız bulunduğundan nâşi ordugâha kadar gelemeyeceğini ve Korne'deki efrâd-ı mücâhidine oğlunu göndereceğini beyân eylemişdir. Mûmâ-ileyhin görüşmek üzere buraya gelmesi için kâtibine tenbih ve ayrıca bir mektub yazdım. Ben-i Lâm Reisi Şeyh Guzban dahi dün buradan ailesinin su başında iskânı bahanesiyle talep ettiği beş gün ruhsatı üzerine hareket etmişdir. Bu fırsattan Arabî Paşa ile görüşmesi ihtimâline mebnî tarassûd edilmesi hususu Amare Mutasarrıflığına yazılmışdır.

Sol Cenah Kumandanı

Mehmed Fazıl

Amare Mutasarrıflığına: Arabî Paşa ve Guzban vesâirenin şu sıralardan İngilizlerle münâsebetde buldukları sol cenahdan yazılıyor. Tedkiki ve inbâsı yazılmışdır. Bu gibilerin âhvaline dair nezareti altında bulundurulması.

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 6 - 1

BELGE NO: 51

22 / 24 Mayıs 1915

Amare

Irak Bölge Genel Komutanlığına

Hacle¹ mültezimi, Arabî Paşanın tavır ve hareketleri hakkında Dicle Fırkası Komutanlığından bilgi talep etmiştir. Aldığım cevapta, İngilizlerle mel'un işler yapmış olduğuna dair açık bir bilgi yoktur. Bu kez Amare Mutasarrıflığından aldığım yazıda, söz konusu Arabî Paşa ile Mecer² Mültezimi Mecid-el Halife temsilcilerini, Korne'deki İngiliz komutanına göndererek, hiçbir şekilde İngilizlere bir düşmanlıkları olmadığını, görünürde harbe katıldıklarını, eğer isterlerse Osmanlı Devleti aleyhine elde silâh savaşa hazır bulduklarını açıklamışlardır. İngiliz komutanı, şimdilik Osmanlı Devleti ile görünürdeki iyi ilişkilerini devam ettirmelerini istemiştir. Yine yakın zamanda bizzat Korne'ye gelen Hazal ile Arabî'nin temsilcileri birleşerek, şimdiye kadar İngilizlere karşı savaştan tarafsız aşiretlerin, artık harp hâline son vermeleri hakkında icap eden tedbir vasıtalarının kullanılması ve uygulanması müzakere edilmiştir. Ardından Arabî Paşanın kâtibi bana gelerek, paşadan getirdiği mektupta rahatsız bulunduğundan dolayı ordugâha kadar gelemeyeceğini, Korne'de savaştan askerlere oğlunu göndereceğini bildirmiştir. Arabî Paşanın görüşmek üzere buraya gelmesi için kâtibini uyardım ve ayrıca mektup da yazdım. Ben-i Lam Reisi Şeyh Gazban da ailesinin su başında iskânını bahane ederek, beş günlük izinle buradan ayrılmıştır. Bu izin süresinde, Arabî Paşa ile görüşmesi ihtimaline karşı takip edilmesi hususu Amare Mutasarrıflığına yazılmıştır.

Sol Cenah Komutanı

Mehmet Fazıl

Amare Mutasarrıflığına: Arabî Paşa ve Gazban diğerlerinin şu sıralarda İngilizlerle münasebette oldukları sol cenahtan bildiriliyor. Araştırılması ve haber verilmesi yazılmıştır. Bu gibilerin ahvaline dair gözetleme faaliyetinde bulunulması.

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 6 - 1

¹ Hacle (Amare - Basra).

² Mecer (Basra).

BELGE NO: 52

BELGE NO: 52

Irak ve Havâlsî Kumandanlığı Cânib-i Âlisine

Atûfetli Efendim Hazretleri

7 Mayıs 331 tarihli ve doksan bir numrolu tezkere-i âliye-i kumandanîleriyle merbût beyanname suretleri telgrafla mülhakata tebliğ edildiği gibi beyannamenin nesh-i matbua-i mersûlesi ahâlîye tevzi' ve mündericatı tefhim ve telkin edilmek üzere polis ve jandarma daire lehine vesâyâ-yı lâzıme icrâ' kılındı. Beyannamenin nesh-i kâffesi matbaa-i vilâyetde başkaca ta'b etdirilecek. Mülhakat-ı vilâyete posta ile de gönderilecektir. Emr-ü irâde hazret-i men leh-ül-emrindir. 8 Mayıs 331

Bağdad Valisi

İmza

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 12 - 2

Irak ve Havalisi Komutanlığına

Merhametli Efendim Hazretleri

20 Mayıs 1915 tarihli ve doksan bir numaralı tezkeremize ekli beyanname suretleri, merkeze bağlı olanlara tebliğ edildiği gibi beyannamenin matbu kopyaları ahaliye dağıtılmış ve içeriğini anlatmak ve açıklamak üzere polis ve jandarmadan istifade edilmiştir. Beyannamenin bütün nüshaları, vilâyet matbaasında ayrıca bastırılacaktır. Merkeze bağlı olanlara posta ile de gönderilecektir. Emirlerinize sunulmuştur. 21 Mayıs 1915

Bağdat Valisi

İmza

BELGE NO: 53

BELGE NO: 52

BELGE NO: 52

Irak ve Havâlsî Kumandanlığı Cânib-i Âlisine

Atûfetli Efendim Hazretleri

7 Mayıs 331 tarihli ve doksan bir numrolu tezkere-i âliye-i kumandanîleriyle merbût beyanname suretleri telgrafla mülhakata tebliğ edildiği gibi beyannamenin nesh-i matbua-i mersûlesi ahâlîye tevzi' ve mündericatı tefhim ve telkin edilmek üzere polis ve jandarma daire lehine vesâyâ-yı lâzıme icrâ' kılındı. Beyannamenin nesh-i kâffesi matbaa-i vilâyetde başkaca ta'b etdirilecek. Mülhakat-ı vilâyete posta ile de gönderilecektir. Emr-ü irâde hazret-i men leh-ül-emrindir. 8 Mayıs 331

Bağdad Valisi

İmza

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 12 - 2

Irak ve Havalisi Komutanlığına

Merhametli Efendim Hazretleri

20 Mayıs 1915 tarihli ve doksan bir numaralı tezkeremize ekli beyanname suretleri, merkeze bağlı olanlara tebliğ edildiği gibi beyannamenin matbu kopyaları ahaliye dağıtılmış ve içeriğini anlatmak ve açıklamak üzere polis ve jandarmadan istifade edilmiştir. Beyannamenin bütün nüshaları, vilâyet matbaasında ayrıca bastırılacaktır. Merkeze bağlı olanlara posta ile de gönderilecektir. Emirlerinize sunulmuştur. 21 Mayıs 1915

Bağdat Valisi

İmza

BELGE NO: 53

BELGE NO: 53

BELGE NO: 53

Bağdad

7 / 3 / 331

Sahife 1

Bağdad Vilâyet-i Âliyesine

Basra Vali Vekâletine

Musul Vali Vekâletine

Deyr-i Zor Mutasarrıflığına

1- Suret-i merbût beyannameden nüshası posta ile gönderilmiştir. Aded-i teksir edilerek vilâyet [liva] ahâlîsine ve mücavir gayr-i meskûn aşâire varıncaya kadar tevzi' ve her şahısa tefhim ve telkin etdirilmesi muktezîdir.

2- Ahâlî-i aşâir arasında her nevi ihtilâfâta nihayet vermek maksad-ı müşterek karşısında vahdet-i İslâmiye husûlüne çalışmak, bil-hâssa me'mûrîn-i hükûmetin ilk hedef ve gayelerini teşkil etmelidir.

3- Rûesâ'yı me'mûrîn maiyetlerine karşı gayet ciddî ve şedîd davranmaları lâzımdır. Zerre kadar müsamaha caiz değildir. Her me'mûr daire-i me'mûriyeti dâhilinde ihmâl, tekâsül ve tesâmuhun hasm-ı bî amanı olmalı ve bunları kökünden koparıp atmalıdır.

4- Bil-umûm me'mûrîn-i hükûmet, ordunun selâmet ve nekbetine ma'nen ve maddeten merbût olduklarını daima hatırdâ tutmak ve orduya hizmet vecibesini kendilerine şeref bilmelidirler.

5- Me'mûrîn muamelât-ı resmîye ve bilhâssa harekât ve hususât-ı askeriyye hakkında fevk-al-âde ketum olmaları matlub-ı kat'îdir.

Fihrist: 12 - 4

Sahife 2

6- Her me'mûrdan maiyyetlerine ve idarelerindeki halka numune-i imtisâl olacak hiss-i fedâkârî, azim ve metanet taleb ve intizarındayım.

7- Bâlâdaki altı maddenin liva / vilâyet dâhilindeki her sınıf me'mûrîne aynen tamimine himmet ve tebliğ edildiğinin tarafıma iş'arına müsâraat buyrulması mütemennâdır.

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 12 - 3 (4)

BELGE NO: 53

Bağdat

20 Mart 1916

Sayfa 1

Bağdat Valiliğine

Basra Vali Vekilliğine

Musul Vali Vekilliğine

Deyr-i Zor¹ Mutasarrıflığına

1- Ekteki beyannamenin diğer nüshaları posta ile gönderilmiştir. Çoğaltılarak vilâyet, liva ahalisine ve civardaki göçer aşiretlere varıncaya kadar dağıtılması ve her yerde anlatılması ve açıklanması gereklidir.

2- Aşiretler arasında her türlü ihtilâflara son vermek ortak gayesi için, İslâm birliği fikrini ortaya koymak, özellikle memurların başlıca hedefleridir.

3- Üst düzey memurların maiyetlerine karşı gayet ciddî ve otoriter davranmaları lâzımdır. En küçük müsamaha gösterilmeyecektir. Her memur, kendi görev ve sorumluluk alanında ihmalin, tembelliğin, dikkatsizliğin amansız düşmanı olmalı ve bu gibi davranışları yok etmelidir.

4- Bütün memurlar, ordunun selâmet ve talihsizliğine maddî ve manevî olarak bağlı olduklarını unutmamalı, orduya hizmet borcunun kendileri için bir şeref olduğunu bilmelidirler.

5- Memurların, resmî işlemlerde ve özellikle harekât ve askerî hususlar hakkında fevkalâde ağız sıkı olmaları gerekmektedir.

Fihrist: 12 - 4

Sayfa 2

6- Her memurdan maiyetlerine ve idareleri altındaki halka örnek teşkil edecek fedakârlık hissi azim ve kararlılık göstermelerini bekliyorum.

7- Yukarıda sıralanan altı maddenin liva / vilâyet dâhilindeki her sınıf memura aynen genelge ile duyurulmasına ve tebliğ edildiğine dair bilgilerin bana bildirilmesi çok acil olarak temenni olunur.

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 12 - 3 (4)

¹ Deyr-i Zor (Basra)

BELGE NO: 54

BELGE NO: 54

Bağdad Kuva-yı Umûmiye Kumandanlığı Cânib-i Âlisine

Ben-i Mansûrlardan 922 ailenin hicret eyledikleri cihetle bunlara hükûmetce muavenet i'fâ-i lâzimededen olub olmadığı Dicle Fırkası Kumandanlığından iş'ar olunur. Kaç neferden ibaret buldukları ve sebeb-i hicretleri ve bunlara ne gibi bir muavenet i'fâsı icâb edeceği suâl olunmakla şimdiden irâdeleri muntazırdır.

10 Mayıs 331

Basra Valisi Namına

Mektubcu

İsmail

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 22

Bağdat Genel Komutanlığına

Ben-i Mansurlardan 922 ailenin göç etmesinden dolayı, bunlara devlet tarafından yardım edilip edilmeyeceğini Dicle Tümen Komutanlığınca bildirilmektedir. Kaç kişi oldukları ve göç etmelerinin sebepleri ve bunlara nasıl bir yardım gerekeceği araştırılmaktadır. Emir beklenmektedir.

23 Mayıs 1915

Basra Valisi adına

Mektupçu

İsmail

BELGE NO: 55

BELGE NO: 55

12 Mayıs 333

Amare Mutasarrıflığına

Dicle Fırkası Kumandanlığına

1- Ben-i Mansûr'dan hicret edenlere hüsn-ü muâmele lüzûmu tâbidir. Ancak hicretin tevâlî etmesi mahzurludur. Civar ahâlîyi esma' etmelidir ki hilâfet-i İslâmiyye elyevm yed-i a'dâda bulunan mahallerin bir noktasından ve tebaa-i şâhânenin bir neferinden bile vazgeçmeyeceklerdir. Bir vakt-i merhûne kadar düşman istilâsı altında kalan mahallerin İslâmları yerlerini muhafaza ve düşmana müşkilât ü hasâr vermek için fedakârlık ederlerse o zaman vazife-i dinîyelerini i'fâ etmiş olurlar.

2- İâşeleri tamamen hazine-i devlete tahmili muvâfık olamaz. Berâ-yı cihad fırka nezdinde kalanlardan mâadâsının usûl-ü Araba tevfiken Amare ve civarındaki kabâile misafir edilmesini te'mîn ediniz.

Yalnız ikinci madde şifre diğeri açık!

Dicle Kumandanlığına yalnız birinci madde.

İhtâr! Amare Mutasarrıflığına her iki madde yazılacaktır.

Yazılmışdır. / 12 Mayıs 331

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 22 - 1

BELGE NO: 55

25 Mayıs 1915

Amare Mutasarrıflığına
Dicle Tümeni Komutanlığına

1- Ben-i Mansur'dan göç edenlere güzel davranılacaktır. Ancak devamlı göç zararlıdır. Civarda yaşayanlara, devletimizin bugün düşman işgalinde bulunan yerlerin en küçük noktasından ve vatandaşlarının bir tekinden bile vazgeçemeyeceği duyurulmalıdır. Geçici bir süre düşman istilâsı altında kalan yerlerin halkı, buldukları toprakları muhafaza eder, düşmana da zarar ziyan vermek için fedakârlık yaparlarsa, o zaman dinî vazifelerini yerine getirmiş olurlar.

2- İaşelerinin tamamen devlete yüklenmesi doğru değildir. Harpten dolayı, tümen nezdinde kalanların dışındaki herkesin Arap geleneği icabı, Amare ve civarındaki kabileler tarafından misafir edilmelerini sağlatınız.

Yalnız ikinci madde kapalı, diğeri açık!

Dicle Komutanlığına yalnız birinci madde.

İhtar! Amare Mutasarrıflığına her iki madde yazılacaktır.

Yazılmıştır. / 25 Mayıs 1915

BDH KLÂSÖR: 3645 DOSYA: 191 FİHRİST: 22 - 1

BELGE NO: 56

BELGE NO: 56

Kût'ül-amare

12 / 4 / 331

Başkumandanlık Vekâletine [Şifre]

Şifre

1

Üsera miyanındaki Neceflileri İngilizlerin para vererek salıverdikleri işidilmiştir. Necef hadise-i ma'lûmesi üzerine Kerbela ve Divâniye sancaklarında eser-i şekâvet çoğaldı. Mutasaarıflar ve vali her gün kuvvet talebinden başka bir şey yapmıyorlar. Üç gün akdem buradan ester süvari taburunu Bağdad'a göndermiş idim. Şimdi verilmesi mümkün olmayan kuvvetler istiyorlar. Yoldaki taburları bu sancaklara tahsis etmek mecburiyetinin husûlü me'mûldür. Şu hâlde pek zayıf olan kuvvetimiz takviye edilememiş olacaktır. Dördüncü Ordudan verilen kıtaatın derme çatma olduğu anlaşılıyor. Her noktada zayıf bulunmaktayız. Seri' ateşli bir topçu taburu ve makineli bölükle mükemmel bir piyade alayının gönderilmesi müsterhamdır.

Şifre edilmiştir. 12 / 4 / 331

İmza

Numro

40

BDH KLÂSÖR: 3646 DOSYA: 196 FİHRİST: 7

BELGE NO: 56

Kût'ül-amare¹

25 Haziran 1915

Başkomutanlığa [Şifre]

Şifre

1

İngilizlerin, esirler arasında bulunan Necefilere para vererek, serbest bıraktıkları duyulmuştur. Necef² olayının duyulması üzerine Kerbela³ ve Divâniye⁴ sancaklarında eşkiyalık çoğaldı. Mutasarrıflar ve vali, her gün kuvvet talebinde bulunmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Üç gün önce buradan süvari ester taburunu Bağdat'a göndermiştim. Şimdi de verilmesi mümkün olmayan kuvvetler istiyorlar. Yoldaki taburların bu sancaklara verilmeleri mecburiyeti doğmaktadır. Şu durumda pek zayıf olan kuvvetimiz takviye edilmemiş olacaktır. 4 ncü Ordudan verilen kıt'aların gelişigüzel toplandığı anlaşılıyor. Her noktada zayıf bulunmaktayız. Seri ateşli bir topçu taburu ve makineli bölüklü mükemmel bir piyade alayının gönderilmesi istirham edilir.

Şifre edilmiştir. 25 Haziran 1915

İmza

Numara

40

BDH KLÂSÖR: 3646 DOSYA: 196 FİHRİST: 7

¹ Kût'ül-amare (Bağdat).

² Necef (Kerbela - Bağdat).

³ Kerbela (Bağdat).

⁴ Divaniye (Bağdat).

BELGE NO: 57

BELGE NO: 57

1

21 - Haziran 331

Şu'be

Başkumandanlık Vekâletine

-Şifre-

İngilizler üseramıza milliyetlerine göre başka başka muâmele ediyorlar. Türk, Arap, Kürd olarak tefrik eyledikten sonra Hindistan'a ayrı ayrı mahalle sevk etmekte Arablara cemile gösterib Türklere bed muâmele yapmaktadırlar. Üseraya bi'l-hassa zâbitana Sünnî veya Şiî mi olduklarını ve siyasî cemiyetlerden hangisine mensûb bulduklarını sormakda Sünnîler ile İttihâtcı zannettiklerine karşı buğz-u âdâvet göstermekdedirler. Alman taraftarı olduklarından dolayı İttihâd kabinesini şiddetle muaheze ettikleri mevsûkan haber alındı.

Şifre edilmiştir. / Minh

Numro

İmza

74

BDH KLÂSÖR: 3646 DOSYA: 196 FİHRİST: 42

1

Şube

4 Temmuz 1915

Başkomutanlığa

-Şifre-

İngilizler esirlerimize milliyetlerine göre farklı farklı muamele ediyorlar. Türk, Arap, Kürd olarak ayırdıktan sonra, Hindistan'a ayrı ayrı yolla göndermekte, Araplara hoş görünmek için iyi davranıp Türklere kötü muamele etmektedirler. Esirlere, özellikle subaylara Sünnî veya Şiî mi olduklarını, siyasî cemiyetlerden hangisine mensup olduklarını sormakta ve Sünnîler ile İttihâtcı zannettiklerine karşı düşmanlık etmektedirler. Alman taraftarı olmalarından dolayı İttihat kabinesini şiddetle tenkit ettikleri hakkında güvenilir haber alındı.

Şifre edilmiştir.

Numara

İmza

74

BELGE NO: 58

BELGE NO: 58

13 / 4 / 31

Şu'be

1

Başkumandanlık Vekâletine (Şifre)

1- Evvelki gün bir düşman tayyaresi (Sûku'ş-Şuyuh)'dan şimâl-i şârki istikametine geçmiştir.

2- Rebia, Cendil aşiretlerinin en müntehib ve güzide mücâhidlerinden 550 süvari 400 piyade toplanmıştır. Reislerinin muvafakıyyetiyle bunlara Asâkir-i Milliye namı verilmiştir ve markalar yaptırılmaktadır. Burada toplanmaktadır. Bir vazife-i askeriye gibi emre ve yoklamaya tâbi olmaları temin olundu. Esiha, cephane ve iaşe kendilerine aid olmak üzere süvarilerine iki, piyadelerine birer lira aylık tahsis edilmiştir. Bu usûl mümkün oldukça diğer aşâire de tatbik olunacaktır.

Şifre edilmiştir.

İmza

Numro

39

BDH KLÂSÖR: 3605 DOSYA: 11 FİHRİST: 30

26 Haziran 1915

Şube

1

Başkomutanlığa (Şifre)

1- Önceki gün bir düşman tayyaresi Sukuşşuyuh'tan¹ kuzeydoğu istikametine geçmiştir.

2- Rebia, Cendil aşiretlerinin en iyi ve seçkin savaşçılarından 550 süvari, 400 piyade toplanmıştır. Bunlara Millî Askerler adı verilmiş ve bröveler yaptırılmaktadır. Burada toplanmaktadır. Bir askerî görev gibi emre ve yoklamaya tâbi olmaları sağlandı. Silâh, cephane ve iaşe kendilerine ait olmak üzere süvarilere iki, piyadelere birer lira aylık tahsis edilmiştir. Bu yöntem mümkün oldukça diğer aşiretlere de uygulanacaktır.

Şifre edilmiştir.

İmza

Numara

39

¹ Sukuşşuyuh (Müntefik - Bağdat).

BELGE NO: 59

BELGE NO: 59

On Sekizinci Kolordu Kumandanlığı

9 / 9 / 33

Erkân-ı Hârbîyesi

1

Şu'be

450

9173

Altıncı Ordu Kumandanlığına

İfadesine göre ailesinden ma'lûmât getirmek üzere ric'at esnasında bir zâbitimiz tarafından Bağdad'a gönderilmiş olan Cebûr aşiretinden bir Arab avdet etti. İfadesi ber vech-i zîr arz olunur:

1- Merkûmu, Kâzîmiye ahâlîsi yakalamış ve casus sıfatıyla İngilizlere teslim etmişler. General Mood'un emriyle beş gün tevkif edilmiş, elli sopa atılmış, ba'de Korne'ye teb'id edilmiş; bil'âhire daimî şüphe ahvali görülmediğinden tahliye olunmuş. Ramazan Bayramı'nın dokuzunda Korne'den hareket etmiş. 29 Şevvalde Kût'da imiş. Dicle boyunca Bağdad'a oradan da on dört günde Tikrit'e gelmiş.

2- Ben-i A'cil ve Şemertof aşâiri 13 Şevvalde Aziziye'yi basmışlar, İngiliz jandarma efradıyla mal sandığını almışlar.

3- Şeyh U'lvân da Kût ile Şeyhsaid arasında düşmanın erzak yüklü dört sefinesi yağma etmiş ve sefineleri yakmış.

4- Korne'den Şeyhsaid'e kadar şimendifer işliyormuş.

5- Kerbela, Necef ahâlîsi erzaklarını Remadiye gerilerine getirüb bize satıyorlarmış.

6- İngilizlerin Hille ve Müseyyeb'den alıb oralarda iddihâr ettikleri erzakı İngilizlerin On Üçüncü Kolordu ile yaptığı muharebeyi müteakib aşâir yağma etmiş.

7- Hille'de düşmanın beş bin kadar süvari kuvveti varmış; Bağdad'da üç büyük ordugâh var imiş: Biri Bağdad dâhilinde diğeri Har Köprüsü'nde, üçüncüsü Nazım Paşa Süddesi civarında imiş. Bu ordugâhlarda kısm-ı âzami gayr-i müsellâh olarak cem'an beş bin asker varmış.

8- İngilizler Bağdad'a esir, mülteci, tekâüd ne kadar Osmanlı varsa hepsini toplamışlar, Bağdad ile Har Köprüsü arasında ordugâhda bulunuyorlarmış.

9- Sa'diye, Sendiye, Mezûriye arasında tahkîmât yapıyormuş.

10- Son Felluce Muharebesi'nde Türklerden çok esir aldığını i'lân etmiş ise de Yahudiler bu havadisın yalan olduğunu İngilizlerin mağlûbiyetini

işâa etmişler. Bağdad'a yaralılar da gelince İngilizler Türkler pek fâik olduklarından ri'cat ettiklerini i'lâna mecbur olmuşlar.

11- 26 Ramazanda Bağdad'a giden üç tayyaremizin atdığı bombalardan Kâzımiye ile Bağdad istasyonu arasında ta'limde bulunan kıtaatdan 80 nefer telef olmuş. Kasrlar civarında da bir motor ile iki sefinesi batmış.

12- Arabca bilen Hintli Müslüman İngiliz askerleri ahâlîye İngilizlerden gördükleri ezâ ve cefadan bahis mektublar yazıyorlarmış.

13- Geçen ay zarfında Musul Enver Paşa Hazretleriyle General Mackenzy'in yedi bin askerle Avusturya Hârbiye nazırının da iki bin askerle gelmiş olduğu söyleniyormuş.

14- Tekmil Bağdad ahâlîsi ve hatta bazı Yahudiler Hükûmet-i Osmaniye'nin harbde muzaffer olacağı kanaatinde imişler. Buna İngilizlerin Bağdad'a bir şey iddihâr etmemelerini, Osmanlı lirasının 130 mecdiyenin 25 guruş kıymetinde olmasını ve notların toplanmasını delil addediyorlarmış. Belçika, Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın ortadan kaldırıldığını, İngilizlerin hiçbir muvaffakiyyet kazanamadıklarını bugün sülh yapılsa bile Almanya'nın istilâ ettiği araziden bir mikdarını terk mukabilinde Irak'ın İngilizlerden istirdâd edilebileceğini söylüyorlarmış.

On Sekizinci Kolordu Kumandanı

Miralay

Cafer Tayyar

Birinci Şu'bece görülmüşdür. / Minh 23 Şu'be Müdürü

İmza

23 / 9 / 33

BDH KLÂSÖR: 3654 DOSYA: 236 FİHRİST: 1 - 57

BELGE NO: 59

On Sekizinci Kolordu Komutanlığı

Kurmay Başkanlığı

1

Şube

450

9173

9 / 9 / 1917

Altıncı Ordu Komutanlığına

Ailesinden malûmat getirmek üzere geri çekilirken, bir subayımız tarafından Bağdat'a gönderildiğini ifade eden, Cebûr aşiretinden bir Arap döndü. İfadesi aşağıda olduğu gibi, arz olunur:

1- Adı geçen şahsı, Kâzımiye¹ halkı yakalamış ve casus sıfatıyla İngilizlere teslim etmişler. General Mood'un emriyle beş gün tutuklu kalmış, elli sopa atılmış, sonra Korne'ye sürülmüş. Sonra şüpheli durumu görülmediğinden tahliye olunmuş. Ramazan Bayramı'nın dokuzunda Korne'den hareket etmiş, 18 Ağustosta Kût'a gelmiş. Dicle boyunca Bağdat'a, oradan da on dört günde Tikrit'e² gelmiş.

2- Ben-i A'cil ve Şemertof aşiretleri 2 Ağustosta Aziziye'yi³ basmışlar. İngiliz jandarma efradıyla mal sandığını almışlar.

3- Şeyh U'Ivan'da Kût ile Şeyhsaid⁴ arasında düşmanın erzak yüklü dört gemisini yağma etmiş ve gemileri yakmış.

4- Korne'den Şeyhsaid'e kadar tren işliyormuş.

5- Kerbela⁵, Ncef⁶ halkı erzaklarını Remadiye⁷ gerilerine kadar getirip bize satıyorlarmış.

6- İngilizlerin Hille⁸ ve Müseyyeb'den⁹ alıp oralarda topladıkları erzakı, İngilizlerin On Üçüncü Kolordu ile yaptığı muharebeden sonra aşiretler yağma etmiş.

7- Hille'de düşmanın beş bin kadar süvari kuvveti varmış; Bağdat'ta üç büyük ordugâh varmış; biri Bağdat'ın içinde, diğeri Har Köprüsü'nde,

¹ Kâzımiye (Bağdat).

² Tikrit (Samarra - Bağdat).

³ Aziziye (Bağdat).

⁴ Şeyhsait (Kutülamare - Bağdat).

⁵ Kerbela (Bağdat).

⁶ Ncef (Kerbela - Bağdat).

⁷ Remadiye (Bağdat).

⁸ Hille (Divaniye - Bağdat).

⁹ Müseyyeb (Kerbela - Bağdat).

üçüncüsü Nazım Paşa Kapısı civarında imiş. Bu ordugâhlarda büyük kısmı silâhsız olarak toplam beş bin asker varmış.

8- İngilizler Bağdat'a esir, mülteci, emekli ne kadar Osmanlı varsa hepsini toplamışlar. Bunlar Bağdat ile Har Köprüsü arasındaki ordugâhta bulunuyorlarmış.

9- Düşman, Sa'diye, Sendiye, Mezuriye¹ arasında tahkimat yapıyormuş.

10- İngilizler Felluce'deki² son muharebede, Türklerden çok esir aldıklarını ilân etmiş iseler de Yahudiler bu haberlerin yalan olduğunu ve İngilizlerin mağlûbiyetlerini yaymışlardır. Bağdat'a yaralılar da gelince, İngilizler, Türklerin pek üstün olduklarından geri çekildiklerini ilâna mecbur olmuşlar.

11- 16 Temmuzda Bağdat'a giden üç tayyaremizin attığı bombalardan Kâzımiye ile Bağdat istasyonu arasında talimde bulunan kıt'alardan 80 asker ölmüş. Kasrlar civarında da bir motor ile iki gemi batmış.

12- Arapça bilen Hintli Müslüman İngiliz askerleri, halka, İngilizlerden gördükleri eziyetten bahseden mektuplar yazıyorlarmış.

13- Geçen ay Musul'a Enver Paşa, General Mackenzy'in yedi bin askerle, Avusturya Harbiye nazırının da iki bin askerle gelmiş olduğu söyleniyormuş.

14- Bütün Bağdat halkı ve hatta bazı Yahudiler Osmanlı Devleti'nin savaşta zafer kazanacağı kanaatindeymişler. Buna, İngilizlerin Bağdat'a bir şey toplamamalarını, Osmanlı lirasının 130, mecdiyenin 25 kuruş kıymetinde olmasını ve banknotların toplanmasını delil sayıyorlarmış. Belçika, Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın ortadan kaldırıldığını, İngilizlerin hiçbir başarı kazanamadıklarını, bugün barış ilân edilse bile Almanya'nın istilâ ettiği araziden bir miktarını terk etmesi karşılığında, İngilizlerden Bağdat'ın geri alınabileceğini söylüyorlarmış.

On Sekizinci Kolordu Komutanı

Albay

Cafer Tayyar

Birinci Şubece görülmüştür. / 23 Şube Müdürü

İmza

23 / 9 / 1917

¹ Mezuriye (Musul).

² Felluce (Delim - Bağdat).

BDH KLÄSÖR: 3654 DOSYA: 236 FÖHRIST: 1 - 57

BELGE NO: 60

BELGE NO: 60

{ Karargâh-ı Umûmi İstihbârât Şu'besi Müdüriyetine
Yıldırım Grubu İstihbârât Zâbitliğine }

[Şifre]

Üç dört gün evvel Bağdad'dan avdet eden casusumuzun netice-i tahkikatı ber-vech-i zîrdir: Mûmâ-ileyhin tahkikatını Hindli zâbitanla münasebeti bulunan Afganlılardan ve Bağdad ahâlîsinden şâyân-ı itimad gördüğü teba-i eşhasdan icra etmiştir.

1- Düşmanın Irak'da beş fırka askeri vardır. Bunlar üç, on üç, on dört numrolu firkalarla numrolarını öğrenemediği daha iki firkadan ibaret bu firkaların mecmua seksen bin kişidir. Bunlardan yirmi bini İngiliz yirmi beş bini Banyan ve Sîğ, on beş bini de İslâm olmak üzere, 60.000 muharib yirmi bini de gayri muharib efraddan ibaretdir. Ayrıca üç bin kadar yerli ahâlîden jandarma polis teşkil etmiştir. Bunları kayıd ederken icabın da muharebeye sevk edilemeyeceklerini şart koymuştur.

2- Topcusu yetmiş bataryadır. Bu bataryalar muhtelif çapdadır. Mûmâ-ileyhin Bağdad'da bulunduğundan birkaç gün evvel yirmi iki santimetrelilik bir bataryanın geldiğini işitmiştir. Süvarisi

3- Süvari beş ilâ altı bin raddesindedir.

4- Tayyareleri on iki adeddendir. Bunların altı danesi Bağdad'dadır.

5- Sendiye ile Selmanpak arasında birinci sınıftan dört ganbot vardır. Bunlardan on biri iki santimetrelilik ikişer topla mücehhezdir. Ayrıca iki sınıftan olarak yedi ganbot vardır. Bunlarda daha ufak çapda olmak üzere ikişer topla mücehhezdir. Yine mezkûr iki mevkî' arasında yirmi beş kadar nakliye vapuru mevcuttur.

6- Nakliye otomobilleri iki yüz elli kadar ve arabaları beş yüz kadardır.

7- Nehirde on iki santimetrelilik topları havi dört dubası mevcuttur. Bunlar Aziziye ile Bağdad arasında bulunmakta küçük motorlarla cebr edilmektedir.

8- Mûmâ-ileyh Bağdad'a varmazdan evvel müşir rütbesinde bir generalin Bağdad'a geldiğini ve ismi (Lata) olduğunu işitmiştir.

9- Yine işitdiğine göre düşmanın Dicle sağ sahilinde El-aşk, İstablât, Beled, Han-el-Meşahid ve Bağdad garbında (Delik olduğu için okunamıyor.) Köprüsü'nde olmak üzere müteaddid tahkîmâtı vardır. Dicle'nin sol sahilinde Ba'kubey'i muhatab olan tahkîmâtdan başka Beled-i Ruz'da Süveyda'da,

Deltava'da ve Bağdad'da üç kilometre şarkında Nazım Paşa Süddesi'nden Diyala'nın her iki tarafında tahkîmâtı mevcuttur.

10- Düşmanın kuvve-i ma'neviyesi bozuktur. Rusya'nın mağlûbiyet haberleri ve garbdaki Alman mukavemeti ümidini kesr etmiştir.

11- Düşmanın bize dair aldığı ma'lûmât Osmanlı ordusunun kuvveti yüz bini mütecaviz farz-ü tahmin ediliyormuş. 7 / 9 / 33 tarihli Royter Ajansında okuduğuna göre Kumandan Falkenhaym Haleb'de kuvvet toplamakta imiş.

Fihrist: 1 - 32

12- Felluce kumandanı harekâtı fena idare ettiği için dolayı Bağdad'a celb ve muhakemeye tevdi' edilmiştir.

13- İngilizler Bağdad'daki mütekaid zâbitanı Haleb'de muayyene ettirerek şayi'a olduğuna göre bunları muharebe başladığı zaman memleketin muhafazasına me'mur edecekmiş.

Altıncı Ordu İstibârât Zâbiti

İmza

BDH KLÂSÖR: 3654 DOSYA: 236 FİHRİST: 1 - 31 (32)

{ Genel Karargâh İstihbarat Şube Müdürlüğüne
Yıldırım Grubu İstihbarat Subaylığına }

[Şifre]

Üç dört gün önce Bağdat'tan dönen casusumuzun araştırma sonuçları aşağıda olduğu gibidir: Casusumuz, araştırmasını Hintli subaylarla münasebeti bulunan Afganlılardan ve Bağdat halkından güvenilir gördüğü kişilerden yapmıştır.

1- Düşmanın Irak'ta beş tümen askeri vardır. Üç, on üç, on dört numaralı tümenlerle, numaralarını öğrenemediği diğer iki tûmenden ibaret bu tümenlerin toplam mevcudu seksen bin kişidir. Bunlardan yirmi bini İngiliz, yirmi beş bini Banyan ve Sîğ, on beş bini de İslâm olmak üzere 60.000 muharip; yirmi bini de yardımcı sınıf askerlerden ibarettir. Ayrıca yerli halktan üç bin kadar jandarma ve polis teşkil edilmiştir. Bunlar kaydedilirken muharebeye sevk edilemeyecekleri şartı konmuştur.

2- Topçusu yetmiş bataryadır. Bu bataryalar muhtelif çaptadır. Casusumuzun Bağdat'a varmasından birkaç gün önce, yirmi iki santimetre çap toptan bir bataryanın geldiğini işitmiştir.

3- Süvari mevcudu beş ilâ altı bin kadardır.

4- Tayyareleri on iki adettir. Bunların altı tanesi Bağdat'tadır.

5- Sendiye ile Selmanpak¹ arasında birinci sınıf dört gambot vardır. Bunlardan on biri, iki santimetrelik ikişer topla donanmıştır. Yine söz konusu iki mevki arasında yirmi beş kadar nakliye vapuru mevcuttur.

6- Nakliye otomobilleri iki yüz elli ve arabaları beş yüz kadardır.

7- Nehirde on iki santimetrelik topları bulunan dört dubası mevcuttur. Bunlar Aziziye ile Bağdat arasında bulunmakta, küçük motorlarla çekilmektedirler.

8- Casusumuz Bağdat'a varmadan önce, mareşal rütbesinde bir generalin Bağdat'a geldiğini ve adının Lata olduğunu işitmiş.

BDH KLÂSÖR: 3654 DOSYA: 236 FİHRİST: 1 - 31

¹ Selmanpak (Aziziye - Bağdat).

BELGE NO: 60 (Devamı)

9- Yine işittiğine göre, düşmanın Dicle'nin sağ sahilinde El-Aşk, Istablât, Beled, Han-el-Meşahid ve Bağdat'ın batısında (Delik olduğu için okunamıyor.) Köprüsü'nde olmak üzere çeşitli tahkimatı vardır. Dicle'nin sol sahilindeki Ba'kubeynin¹ karşısındaki tahkimattan başka, Beled-i Ruz'da², Süveyda'da³ Deltova'da⁴ ve Bağdat'ın üç kilometre doğusunda Nazım Paşa Kapısı'ndan Diyala'nın⁵ her iki tarafında da tahkimatı mevcuttur.

10- Düşmanın morali bozuktur. Rusya'nın yenilgi haberleri ve batıdaki Alman dayanışması ümidini kırmıştır.

11- Düşmanın bize dair aldığı bilgiler, Osmanlı ordusunun kuvvetinin yüz binden fazla olduğu tahmin ediliyordu. 7 / 9 / 1917 tarihli Reuter Ajansında okuduğuna göre, Komutan Falkenheim⁶ Halep'te kuvvet toplamakta imiş.

12- Felluce⁷ komutanı harekâtı kötü idare ettiğinden dolayı, Bağdat'a çağırılarak mahkemeye verilmiştir.

13- İngilizler Bağdat'taki emekli subayları Halep'te bulundurarak, söylentiye göre, bunları muharebe başladığı zaman savunma yapmakta görevlendirecekmiş.

BDH KLÂSÖR: 3654 DOSYA: 236 FİHRİST: 1 - 31 (32)

¹ Ba'kubey (Horasan - Bağdat).

² Beled-i Ruz (Horasan - Bağdat).

³ Süveyda (Suriye).

⁴ Deltova (Horasan - Bağdat).

⁵ Diyala (Bağdat).

⁶ Falkenheim, Mareşal (Yıldırım Orduları Grup Komutanı, Almanların Genelkurmay eski Başkanı).

⁷ Felluce (Delim - Bağdat).

BELGE NO: 61

BELGE NO: 61

BELGE NO: 61

Osmanlı Ordu-yı Hümâyun-ı

Başkumandanlığı Vekâleti

3. 11. 334

Şu'be

Numro

Altıncı Ordudan Başkumandanlık Erkân-ı Hâربيye Riyâsetine mevrûd
18211 numrolu şifredir.

Gayet aceledir. Dakika te'hiri câiz değildir.

1- Bugün General Kassel ile görüşdükdən sonra saat 2 sonra da Şerimiye'den bir tayyare ile Birinci Kolordu Kumandanı General Kab Musul'a geldi ve Irak'daki İngiliz Kuvvetleri Başkumandanı Ferik General Marshall imzasıyla 2 Teşrîn-i sâni 34'de Bağdad'dan yazılmış İngilizce bir mektûb getirdi. Bu mektûbun tercümesi şudur: 2 Teşrîn-i sâni 34

Altıncı Türk Ordusu Kumandanı Ali İhsan Paşa Hazretlerine

1- Efendim; derhâl ta'lik-i muhâsamât ve tarafeyn orduları miyânında bir mıntika-i bî-taraf ta'yin talebine dair olan 1 Teşrîn-i sâni 34 tarihli mektubunuzu aldım.

2- Mütâreke-nâmenin yirmi beşinci maddesi mucibince muhasamât 31 Teşrîn-i evvel 334 öğlesinden itibaren ta'lik edilmiştir ve bu husûsu kıtaâta da tebliğ etdim.

3- Yedinci madde mucibince gönderdiğim nikat-ı sevk-ül-ceyşiyenin işgali hakkını haizim ve bu maddenin muhteviyâtına nazaran Musul'un işgalini kıtaatına emrettim. Bu işgal kıtaatınızın azimetinde şehirde kanun ve inzibâtı te'mîn için elzemdir. Kıtaatımın harekâtına tarafınızdan mümkün mertebe teshîlât gösterileceğini ümid ederim. Çünkü bilhâssa kan dökülmemesi arzusundayım.

4- On altıncı maddeye tevfikân Irak'da Mezopotami bulunan bütün garnizonların en yakın müttelik kumandanına teslim olmaları hususu derhâl kıtaatınızın Liva General Nelson veyahud müşârün-ileyh tarafından gönderilecek herhangi bir zâbite

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 13 BELGE: 13 - 6

BELGE NO: 61 (Devamı)

Belge: 13 - 7

teslimini ve yalnız beşinci maddede meşrû olan hudûdun muhafazası ve inzibatın te'mîni için tensîb edeceği miktarda kıtaatın bırakılması ve bu sûretle bu madde muhteviyyâtını tatbik ve îfâ etmenizi talep ederim. Bu hususta General Kanstuva Irak hududunun 1917 Teşrîn-i evvelde Berlin'de neşrolunan Irak'a dair Alman askerî raporundaki hudut olduğu hakkında talimât verdim. Mezkûr hudud ber-vech-i âfîdir.

İran hududu boyunca Mahmara'dan mezkûr hududun Oraman dağı civarında Diyale'yi geçtiği noktaya kadar ve buradan Süleymaniye ve Köysançak dâhil ve oradan Büyük Cezire civarında Zap'ın teşkil ettiği dirseğe ve buradan Büyük Zap boyunca İmadiye'nin şimâl-i şarkisindeki noktaya ve buradan Zahova, Siird, Batman, Piran, Gerger dâhil oldukları hâlde Fırat boyunca Meskene'ye ve buradan da Fırat'ın sağ sahil ile çöl arasındaki mezrû' mahallerin de dâhil olduğu hâlde Basra körfezine kadardır.

5- Dördüncü maddeye tevfikân bütün müttefikîn üserâsı İstanbul'da toplanarak bilâ-kayd ü şart müttefikine teslim edilecektir. Irak'da müttefikînin İstanbul'a gönderilmeleri kolaylıkla mümkün olamayan bazı esirleri bulunduğundan bunları Halep'de veyahud Musul'da murahaslarına teslim edilmesi hususunda muâvenetinizi talep ederim.

6- Mütarekeye ait hususât-ı sâireyi General Kanşiron sizinle bil-müzâkere ta'yîn edecektir.

7- Zât-ı âlînin emrinde bulunan kıtaatın gösterdiği mezâyâ-ı âlîye ve Kaymakam İsmail Hakkı Beyin icrâât-ı muharebede temerrüdane müdâfaası hakkında takdirâtımı beyân etmekle söze hâtim veriyorum. İhtirâmât-ı fâikamın kabulünü istirhâm ederim.

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 13 BELGE: 13 - 6 (7)

BELGE NO: 61

Osmanlı Ordusu

Başkomutanlık Vekâleti

3 Kasım 1918

Şube

Numara

Altıncı Ordudan Başkomutanlık Kurmay Başkanlığına gelen
18211 numaralı şifredir.

Çok aceledir. Bir dakika bile ertelenmesi uygun değildir.

1- Bugün General Kassel ile görüştüğüm sonra saat 14'te Şerimiye'den bir uçak ile Birinci Kolordu Komutanı General Kab Musul'a geldi. Irak'taki İngiliz kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral Marshall imzasıyla 2 Kasım 1918'de Bağdat'tan yazılmış bir İngilizce mektup getirdi. Bu mektubun tercümesi şudur: 2 Kasım 1918

Altıncı Türk Ordusu Komutanı Ali İhsan Paşaya

1- Efendim; savaşa derhâl ateşkes yapılması ve iki taraf orduları arasında tarafsız bir bölge tayin edilmesine yönelik talebinizle ilgili 1 Kasım 1918 tarihli mektubunuzu aldım.

2- Mütarekenin yirmi beşinci maddesi gereğince 31 Ekim 1918 öğlesinden itibaren ateşkes ilân edilmiştir. Bu hususu birliklere bildirdim.

3- Yedinci madde gereğince, stratejik noktaların işgali hakkına sahibim. Bu maddenin içeriğine dayanarak Musul'un işgalini birliklerime emrettim. Bu işgal birliklerinin Musul'dan ayrıldıktan sonra şehirde kanun ve asayişin sağlanması gereklidir. Birliklerimizin harekâtına tarafımızdan mümkün olduğu kadar kolaylık gösterileceğini ümit ederim. Çünkü özellikle kan dökülmemesini arzu ediyorum.

4- On altıncı maddeye göre, Irak'ta Mezopotamya'da bulunan bütün garnizonların en yakın Müttefik komutanına teslim olmaları hususu, birliklerimizin derhâl Liva General Nelson veyahut onun tarafından gönderilen herhangi bir subaya

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 13 BELGE: 13 - 6

BELGE NO: 61 (Devamı)

Belge: 13 - 7

teslimi ve yalnız beşinci maddede şart koşulan hududun korunması ve güvenliğinin temini için uygun görüldüğü miktarda birliklerin bırakılması ve bu suretle bu maddenin gereğini yerine getirmenizi talep ederim. Bu hususta General Kanstuva Irak hududunun, 1917 Ekiminde Berlin'de yayımlanan, Irak'a dair Alman askerî raporundaki hudut olduğu hakkında talimat verdim. Bildirilen hudut aşağıdadır:

Irak hududu boyunca Mahmara'dan, Oraman dağı civarında Diyala'yı¹ geçtiği noktaya kadar ve buradan Süleymaniye² ve Köysancak³ dâhil oradan Büyükkada civarında Zap'ın teşkil ettiği dirseğe, buradan Büyük Zap boyunca İmadiye'nin kuzeydoğusundaki noktaya, buradan Zahova, Siirt, Batman, Piran, Gerger dâhil, Fırat boyunca Meskene'ye ve buradan Fırat'ın sağ sahili ile çöl arasındaki belirlenen mahaller de dâhil, Basra körfezine kadardır.

5- Dördüncü maddeye bağlı olarak bütün Müttefiklerin esirleri İstanbul'da toplanarak kayıtsız şartsız Müttefiklere teslim edilecektir. Irak'ta İstanbul'a gönderilmeleri zor olan bazı Müttefik esirleri bulunduğundan, bunların Halep'te veyahut Musul'da temsilcilerine teslim edilmesi konusunda yardımınızı isterim.

6- Anlaşmaya ait diğer konuları, General Kaşiron sizinle görüşerek belirleyecektir.

7- İsmail Hakkı Beyin savaştaki inatçı direnişi hakkındaki takdirlerimi ifade ederek sözlerime son veriyorum. Bu yüce saygılarımın kabulünü rica ederim.

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 13 BELGE: 13 - 6 (7)

¹ Diyala (Bağdat).

² Süleymaniye (Musul).

³ Köysancak (Musul).

BELGE NO: 62

BELGE NO: 62

Osmanlı Ordu-yı Hümâyunu

Başkumandanlık Vekâleti

Şu'be

Sûret

1

Numro

Musul'da Altıncı Ordu Kumandanlığına

9196

Sûreti

Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığına

Fevkalâde müsta'celdir.

Mütâreke-nâme mucibince İngiliz Irak Ordusu Kumandanlığının ne Musul'u işgale ne de Irak'ı istediği gibi tefsîre salahiyetdâr olmadığı, İskenderun'un İngilizler tarafından işgaline dair metin-i mütâreke-nâmede bir kayıt bulunmadığı Mondros'daki Visi Amiral Calthrop'a yazılmıştı. Müşârün-ileyhin ifadâtına atfen mevrûd cevabda [Musul ve diğer mevâki hakkında bir daha böyle sû-i tefehhümü mûcib harekâtda bulunmaması için İngiliz orduları kumandanlarına emir verilmesini hemen Londra'ya bildirdiği] iş'âr olunuyor.

Binâen-aleyh keyfiyetin sûret-i nâzikâne de İngiliz ordu kumandanlarına tebliğle Londra'dan verilecek emre intizâr eylemeleri hususunun te'mîni mütemennâdır.

5 / 11 / 34

Sadrazam

ve

Başkumandanlık Erkân-ı Hârbiye Reisi

(Ahmed İzzet)

Telefonla Sadâret Konağı'ndan Seryaver Safvet Bey

tarafından dikte ettirilmiştir.

5 / 11 / 34

Yaver

Abdü'r-Rauf

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 19 BELGE: 19 - 3

BELGE NO: 62

Osmanlı Ordusu

Başkomutanlığı

Şube

Suret

1

Numara

Musul'da Altıncı Ordu Komutanlığına

9196

Sureti

Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına

Çok aceledir.

Mütarekename¹ gereğince İngiliz Irak Ordusu Komutanlığının ne Musul'u işgale ne de Irak'ı istediği gibi kullanmaya yetkisi olduğu, İskenderun'un İngilizler tarafından işgaline dair mütareke metninde bir kayıt bulunmadığı, Mondros'taki Amiral Calthrop'a² yazılmıştı. Amiral Calthrop'un, ifadelerine göre gelen cevapta Musul ve diğer yerler hakkında bir daha böyle yanlış anlamaya sebep olacak harekâtda bulunmaması için İngiliz orduları komutanlarına emir verilmesini acilen Londra'ya bildirdiği açıklanıyor.

Bundan dolayı, durumun diplomatik dille İngiliz ordu komutanlarına tebliğle, Londra'dan verilecek emri beklemeleri hususunun sağlanması temenni olunur.

5 / 11 / 1918

Sadrazam

ve

Başkomutanlık Kurmay Başkanı

(Ahmed İzzet)

Telefonla Sadrazamlık Konağı'ndan Başyaver Safvet Bey

tarafından dikte ettirilmiştir.

5 / 11 / 1918

Yaver

Abdü'r-Rauf

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 19 BELGE: 19 - 3

¹ Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918).

² Calthorpe, Amiral Sir Arthur Somerset Gough (İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri).

BELGE NO: 63

BELGE NO: 63

28 / 11 / 34

Osmanlı Ordu-yı Hümâyun Başkumandanlığı Vekâleti

Şu'be

1

Kısım

1

Altıncı Ordu Kumandanlığına

C- 26 / 11 / 34 ve 21631 ve 27 / 11 / 34 ve 21782 numaralı şifre

1- İngiliz - Irak ordusu kıtaatının mütareke ahkâmına muhâlif olarak harekât-ı keyfiyelerine nihayet verilmesi ve esir edilen tabur kumandanının iade-i te'mîni için teşebbüste bulunulmuştur. Neticesi bildirilecektir.

2- Ancak İngilizlerin harekâtı ne olursa olsun kat'iyyen silâhla mukabele edilmemesi menâfi-i vazîfe icâbındandır.

Harekât (9836)

Hârbiye Nazırı Namına

Erkân-ı Hârbiye-i Umûmiye Reisi

İSH KUTU: 6 GÖMLEK: 67 BELGE: 67 - 2

28 Kasım 1918

Osmanlı Ordusu Başkomutanlığı

1 nci Şube

1 nci Kısım

Altıncı Ordu Komutanlığına

C. 26 Kasım 1918 tarihli 21631 ve 27 Kasım 1918 tarihli 21782 numaralı şifre.

1- İngiliz - Irak ordusu kıt'alarının ateşkes hükümlerine aykırı olarak keyfi hareketlerine son verilmesi ve esir edilen tabur komutanının iade edilmesi için teşebbüste bulunulmuştur. Sonucu bildirilecektir.

2- Ancak, İngilizlerin hareketleri ne olursa olsun, kesinlikle silâhla karşılık verilmemesi menfaatler gereğidir.

Harekât (9836)

Harbiye Nazırı Namına

Genelkurmay Başkanı

BELGE NO: 64

BELGE NO: 64

BELGE NO: 64

Osmanlı Ordu-yı Hümâyun

Manzûr buyruldu.

Başkumandanlığı Vekâleti

6 / 11 / 34

Şu'be

Numro

Altıncı Ordudan; Başkumandanlık Erkân-ı Hâربيye Riyâsetine mevrûd 20219 numaralı şifredir.

1- Vaziyetimizde tebeddül yoktur.

2- 4 / 11 / 34 tarih ve 318 numaralı raporla Cerablus ve Belviran nahiyeleri ahâlî ve meşâyihine hitaben Arab'ül-ibâre yazılan beyanname "Cerablus ve Belviran Urbân aşâirine bugünkü günde tarîk-i müstakîmden ayrılanların in-şâ'-Allah keskin kılıçla boynunu keserim. Arab takviye kıtaatının vürûduna kadar Ayanbel'de ictimâ' ederek müttefikân umûr-ı hükûmeti idare ve yerleri ve taadiyâtdan muhafaza etmelidirler. Ves-selâmün aley-küm. İmza El-Emir'ül-Şerif" Faysal'ın Erkân-ı Hâربيye Reisi namına (şifre) ve Musul'un şimâl ve garp mahreclerine İngilizlerin fırkaları postaları beynini musırr-âne müracaatlarım neticesinde kaldırdım. Musul Köprüsü'nün şark ucuna koydukları bir süvari alayını da kaldırtmak için uğraşım ise de güya Kürt aşâirinin Musul'a taarruzlarına karşı müdafaaya karşı me'mûr olduklarını ileri sürdüklerinden, bir tabur piyade, bir batarya cebel topundan mürekkeb bir Türk müfrezesini de bu İngiliz askerinin yanına ordugâha koyarak bir İngiliz generali kumandasında köprünün müşterek muhafaza altında bulunmasını te'mîn etdim. Musul'da dört İngiliz generali bulunmaktadır. Bu akşam hepsine hükûmetin şerefine mütenâsib bir ziyâfet veriyorum. General Kaksuke bugün bazı çete harekâtını ve ufak tefek münâzaâtı vesile ittihâz ederek şehri işgale teşebbüs etdiyse de Londra'da on altı bin polisin mevcûdiyetine rağmen yankesicileri misâl getirerek musırr-âne mukavemetim neticesine ve diplomasi mukarrerâtına

Belge: 18 - 1

intizâren tekrar iknâ' etdim. Şimdi vâsıl olan bugünkü emr-ü devletleri üzerine Musul ve diğer mevâki'n işgal ve Irak'ı İngilizlerin istedikleri gibi tefsîre selâhiyâtdar olmadıkları İngiliz Fırka Kumandanı General Kakmişevdi sûret-i nazikânedeki şimdi tahrîren bildirdim.

3- Yağmagerlik ve hırsızlık maksadı ile nimetli Re'sû'l-ayn istasyonlarına ve Salva mevki'ine ve Sehmeccan istasyon civarının otomobil kollarına taaarruz eden ufak çeteler tard edilmiştir.

4- Musul civarında menzil kollarımıza taarruz eden urbân şiddetle te'dîb edilmiştir.

5- 5 / 11 / 34 saat 7 sonra da Başkumandanlık Erkân-ı Hârbiye Riyâsetine, Yıldırım Grubu, Birinci ve Dokuzuncu ordulara yazılmışdır. Numro 319

Altıncı Ordu Kumandanı
Ali İhsan

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 18 BELGE: 18 - 2 (1)

BELGE NO: 64

Osmanlı Ordusu

Görüldü.

Başkomutanlık Vekâleti

6 Kasım 1918

Şube

Numara

Altıncı Ordudan; Başkomutanlık Kurmay Başkanlığına yazılmış 20219 numaralı şifre.

1- Vaziyetimizde değişiklik yoktur.

2- 4 Kasım 1918 tarih ve 318 numaralı raporla Cerablus ve Belviran nahiyeleri halkına ve şeyhlerine hitaben Arapça yazılan beyanname "Cerablus ve Belviran Arap aşiretine, yaşadığımız bugünlerde doğru yoldan ayrılanların kılıçla boyunlarını vururum. Arap takviye birlikleri gelinceye kadar Ayanbel'de toplanarak, oy birliğiyle hükümet idare ve yerlerini saldırılara karşı korumalıdır. İmza Emir Şerif" İngiliz tümenlerinin postalarının münasebetini Faysal'ın kurmay başkanı adına (şifre) ve Musul'un kuzey ve batı kapılarına, ısrarlı müracaatlarım neticesinde kaldırtım. Musul Köprüsü'nün doğu ucuna koydukları süvari alayını da kaldırtmaya uğraştıysam da bunlar güya Kürt aşiretlerinin Musul'a yaptıkları taaruzlarına karşı koymakla görevli olduklarını ileri sürdüklerinden dolayı, bir piyade taburu, bir batarya dağ topundan oluşan bir Türk müfrezesini de İngiliz askerinin yanına ordugâha koyarak, bir İngiliz generalinin komutasında köprü'nün ortak muhafaza atında bulunmasını sağladım. Musul'da dört İngiliz generali bulunmaktadır. Bu akşam hepsine hükümetin şerefine yakışır bir ziyafet veriyorum. General Kaksuke bugün bazı çete hareketlerini ufak tefek çatışmaları bahane ederek şehri işgale teşebbüs ettiyse de Londra'da on altı bin polis olmasına rağmen yankesicilerin varlığını ortaya sürerek ısrarlı direncim neticesine ve diplomasi kararını

Belge: 18 - 1

bekleyerek tekrar ikna ettim. Şimdi gelen bugünkü emirleri üzerine Musul ve diğer mevkiileri işgal ederek, İngilizlerin, Irak'ın istedikleri gibi düzenlemeye yetkili olmadıklarını İngiliz Tümen Komutanı General Kakmişevdi'ye nazik bir şekilde yazı ile bildirdim.

3- Yağmacılık ve hırsızlık amacıyla, bereketli Re'sül-ayn¹ istasyonlarına, Salva mevkiine ve Sehmeccan istasyonu civarının otomobil kollarına saldıran ufak çeteler uzaklaştırıldı.

¹ Res'ül-ayn (Zor - Halep).

4- Musul civarında menzil kollarımıza saldıran Araplar şiddetle cezalandırılmıştır.

5- 5 Kasım 1918 saat 19'da Başkomutanlık Kurmay Başkanlığına, Yıldırım Orduları Grubu, Birinci ve Dokuzuncu ordulara yazılmıştır. Numara 319

7 Kasım 1918

Altıncı Ordu Komutanı

Ali İhsan

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 18 BELGE: 18 - 2 (1)

BELGE NO: 65

BELGE NO: 65

Manzûr buyruldu. / 8 minh

Harice, içeriye

Aslı 2. Şu'beye gitti.

Altıncı Ordudan Başkumandanlık Erkân-ı Hâربيye Riyâsetine mevrûd şifredir.

1- Ordunun vaz'iyetinde tebeddül yoktur; terhis hazırlıkları yapılmaktadır.

2- İngiliz ordusundan Kaymakam Barclady mütâreke-nâme mucibince, Nusaybin, Cerablus şimendiferini ve Kaymakam Kitsmiş bir memûr-ı siyasî ile birlikte üserânın ahvalini tedkik etmek üzere İngiliz generali tarafından muvâfakatım üzerine 8 / 11 / 34'de Musul'dan Nusaybin'e gönderilecektir. Bunlardan Barkles (Barclady) iktizâsına göre şimendiferle Haleb istikâmetine gidecektir.

3- Bugün öğleden sonra Musul'a gelmiş olan Irak - İngiliz Ordusu Başkumandanı Marshall ve mâiyyeti ile görüştüm. Müşârün-ileyh der-akab Musul'un terkini, aksi takdirde cebren gireceğini ve o zaman mütarekenin tarafımızdan bozulmuş olacağını söyledi. Uzun uzadıya müzâkerât ve münâkaşat neticesinde on beş Teşrîn-i sâni zevâline kadar müddet-i istihsâl etdim. Bu zamana kadar başka bir emir gelmezse Musul'dan son kıtaatımız çekilecek ve İngiliz askeri şehri işgal edecektir. Me'mûrîn-i mülkiyemiz kemâ-kân yerlerinde kalarak vazîfelerine İngilizlerin verecekleri evâmir dâhilinde devam edeceklerdir. Müzâkerâtın tafsilâtı ayrıca arz edilecektir. Musul vilâyetinin Osmanlı askerinden tahliye edilib edilmeyeceği meselesinin iki üç gün zarfında diplomasi tarîkiyle halli müsterhâmdır. 3 - 321 rapor numrosuyla 7 / 11 / 34 saat dokuz sonra da Başkumandanlık Erkân-ı Hâربيye Riyâsetine ve berây-ı ma'lûmât Yıldırım Grubuna ve 7, 9 ncu ordulara Musul'dan arz edilmiştir.

Harekât 18391 7 Teşrîn-i sâni 34

6. Ordu K.

Ali İhsan

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 23 BELGE: 23 - 1

BELGE NO: 65

Görüldü. / 8'de

Dışarıya, içeriye

Aslı 2. Şubeye gitti.

Altıncı Ordudan Başkomutanlık Kurmay Başkanlığına gelen şifredir.

1- Ordunun durumunda değişiklik yoktur ve terhis hazırlıkları yapılmaktadır.

2- İngiliz ordusundan Yarbay Barclady ateşkes antlaşması gereği, Nusaybin, Cerablus trenini ve Yarbay Kitsmig bir siyasî memur ile birlikte esirlerin durumunu incelemek üzere, İngiliz generali tarafından, iznim üzerine, 8 Kasım 1918'de Musul'dan Nusaybin'e gönderilecektir. Bunlardan Barclady ihtiyaca göre trenle Halep istikametine gidecektir.

3- Bugün öğleden sonra Musul'a gelmiş olan Irak - İngiliz Ordusu Başkomutanı Marshall ve beraberindekilerle görüştüm. Marshall hemen Musul'un boşaltılmasını aksi takdirde zorla gireceğini ve o zaman ateşkesin tarafımızdan bozulmuş olacağını söyledi. Uzun uzadıya müzakereler ve tartışmalar sonucu 15 Kasım 1918 sonuna kadar müddet istedim. Bu tarihe kadar başka bir emir gelmezse Musul'dan son birliklerimiz çekilecek ve İngiliz askeri şehri işgal edecektir. Mülkî memurlarımız eski yerlerinde kalarak İngilizlerin verecekleri emirler dâhilinde görevlerine devam edecektir. Müzakerelerin ayrıntıları, ayrıca arz edilecektir. Musul vilâyetinin, ordumuz tarafından tahliye edilip edilmeyeceği meselesinin iki üç gün zarfında diplomasi yoluyla halledilmesini rica ederim. 3 - 321 rapor numarasıyla 7 Kasım 1918 saat 21.00'de Başkomutanlık Kurmay Başkanlığına ve bilgi için Yıldırım Orduları Grubuna ve 7 nci ve 9 ncu ordulara Musul'dan arz edilmiştir.

Harekât 18391 7 Kasım 1918

6 ncı Ordu Komutanı

Ali İhsan

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 23 BELGE: 23 - 1

BELGE NO: 66

BELGE NO: 66

BELGE NO: 66

Diyarbakir'den

Suriye Irak

12. Ko. Kumandanlığına

1- Acemi Paşa tarafından Irak'a gönderilib de âhiren avdet eden muhbir şu ma'lûmâtı verdi: Irak'da İngiliz aleyhinde teşekkül eden cemiyet Musul, Bağdad, Halep'de faaliyetde bulunuyormuş. Efkâr-ı umûmiye yüzde seksen Hükûmet-i Osmaniye, bir kısmı da Şerif lehinde imiş Şiîler, Şerif İngilizlerle teşrik-i mesâi etdiğinden dolayı küfrle ithâm ediyorlarmış. Yalnız faal hareket, haricden kuva-yı muntazama ve vürûduna vâbeste imiş. İngilizler tarafından teşkil edilen Nasturîler Fırkasının Kumandanı olan Ağa Betruc İngilizlere muğber olduğundan cem'iyet-i mezkûre tarafından elde edilmiş imiş ve Irak'ın İngilizlerden tathîrine azmeylmışdi. Mesâi edeceği hakkında söz vermiş buna mukâbil Hükûmet-i Osmaniyenin kendisini afv etmesi talebinde bulunmuşdur. Bu adam vaktiyle Rumiye şehbenderi idi. Otuz dört senesinde Rumiye ve Dilman'da ve mülga Dördüncü Kolordunun hareketine bil-fi'l muhalefet ve mukavemet etmişdir. Şâyân-ı itimâd değildir. Lâzım gelenlerin nazar-ı dikkati celb edilmişdir.

2- Irak'da Şerifler lehine efkâr-ı umûmiyeyi kazanmak üzere Şiî olan Şerif (şifre) gelecekmiş. Bunda maksad Emir Abdullah veyahûd Zübeyd'in emâret-i mânsureyi Iraklılarla hassa-i Şiîlere kabul ettirmektir.

Belge: 173 - 2

Suriye'de ilân-ı istiklâl merasiminde Irak namına bulunan Irak efkârını temsil edecek salâhiyeti hâiz olmadıkları anlaşılmışdır. Acemi Paşa Irak'ın istihlâsı imkânında emâret Osmanlı şehzâdelerinden birine ve bilhassa Burhaneddin Efendiye tevcih edilmesi fikrindedir. Düşmanla teşrik-i mesâi eden Şerif'in lehine ne kendisinin ve ne de sâir Iraklıların kabul etmeyeceğini beyân etmektedir. Şehzâde Burhaneddin Efendi Arabistan'da ve mıntıkamdaki aşâir arasında büyük hürmet mevcûddur. 8 Nisan 336

13. Ko. Kumandanı

Cevdet

İSH KUTU: 335 GÖMLEK: 173 BELGE: 173 - 1 (2)

BELGE NO: 66

Diyarbakır'dan

Suriye Irak

12 nci Kolordu Komutanlığına

1- Acemi Paşa tarafından Irak'a gönderilip sonra da geri dönen muhbir şu bilgileri verdi: Irak'ta İngilizlere karşı oluşturulan cemiyet, Musul, Bağdat ve Halep'te faaliyette bulunuyormuş. Kamuoyunun, yüzde sekseni Osmanlı Devleti, bir kısmı da Şerif lehinde imiş. Şiîler, Şerif'i İngilizlerle iş birliği yapmasından dolayı, küfrle suçluyorlarmış. Yalnız hareketin faaliyeti dışarıdan muntazam kuvvetlerin gelişine bağlı imiş. İngilizler tarafından teşkil edilen Nasturîler tümeninin Komutanı olan Ağa Betruc İngilizlere dargın olduğundan, adı geçen cemiyet tarafından elde edilmiş ve Irak'ın İngilizlerden temizlenmesine azmedilmişti. Cemiyet için çalışmalar yapacağına dair söz vermiş, buna karşılık Osmanlı Devleti'nin kendisini affetmesi talebinde bulunmuştur. Bu adam, vaktiyle Rumiye konsolosu idi. Otuz dört senesinde Rumiye ve Dilman'da ve lâğvedilen Dördüncü Kolordunun harekâtına bilfiil muhalefet etmiş ve direnmiştir. Güvenilir değildir. Gerekli görülenlerin dikkati çekilmiştir.

2- Irak'ta Şerifler lehine kamuoyunu kazanmak üzere Şiî olan Şerif (şifre) gelecekmış. Bunda amaç Emir Abdullah veyahut Zübeyd'in Tanrı'nın yardımının nişanelerini Iraklılarla, Şiî güçlere kabul ettirmektir.

Belge: 173 - 2

Suriye'de istiklâlin ilânı merasiminde Irak adına bulunanların, Irak halkını temsil edecek yetkiye sahip olmadıkları anlaşılmıştır. Acemi Paşa Irak'ın kurtarılması imkânları arasında emirliğin Osmanlı şehzadelerinden birine ve bilhassa Burhanettin Efendiye verilmesi fikrindedir. Düşmanla iş birliği yapan Şerif'in lehine, ne kendisinin ve ne de diğer Iraklıların kabul edeceğini beyan etmektedir. Şehzâde Burhanettin Efendinin Arabistan'da ve mntıkamdaki aşiretler arasında büyük hürmeti mevcuttur. 8 Nisan 1920

13 ncü Kolordu Komutanı

Cevdet

İSH KUTU: 335 GÖMLEK: 173 BELGE: 173 - 1 (2)

BELGE NO: 67

BELGE NO: 67

BELGE NO: 67

Hâbiye Nezâreti

Nezâret Şûbesi

Şifre Kalemi

Erkân-ı Hâbiye-i Umûmiye Dairesine

12 / 7 / 35

Diyarbakir'den

Hâbiye Nezâretine mevrûd şifredir.

1- Irak Şeyh-ül-Meşâyihî Acemi Paşa kolorduya âtfideki ma'rûzâtın bildirilmesini Beşinci Fırkadan rica etmişdir. Ben bütün Irak namına söz söylüyorum. Ahâlî ve kabâil İngilizleri istemiyorlar. Avrupa'dan heyetler gelmekte olduğunu ve bunların Irak'a gelmeyeceklerini işitdim. Fırsat kaçırılmaması için ben heyetlerin Irak'a da gelmelerinin te'mînini talep ettim.(Şifre) Birkaç defa mazbata vermiş ise de bu mazbatalar cebren alınmışdır. Biz bütün Irak kabâilî Hükûmet-i Osmaniye'nin emrine âmâdeyiz. Hükûmet hatt-ı hareketimizi ta'yîn etsin. Biz her ne sûretle olursa olsun hizmet etmek emelindeyiz. İngilizler bizim hareketimize Hükûmet-i Osmaniye ile temasımıza mâni olmak istiyorlar. Yolumuzu kesdiler; fakat azm ve iştiyâk-ı şedîd ile her türlü mevânî-i iktihâm ve büyük çölü kat' ederek buraya geldik. Diyarbakir'e de gidib maksadımızı arz ve tarz-ı hareketimiz hakkında ma'lûmât edeceğiz. Zirâ bütün kabâil bizim harekâtımıza dikkat ve avdetimize intizâr ediyorlar.

2- Acemi Paşa yanında Gazze'den de bir şeyh varmış. Kırk iki gündür yolda imişler. Acemi Paşa ile ma'iyetini Mardin'de bırakarak serfan otomobil ile benimle görüşmek bi-l-vâsıta maksadını

Belge: 60 - 6

İstanbul'a bildirmek üzere Diyarbakir'e sevk (şifre) rica etmiş. Fırkaya otomobil verilmesini emrettim. Ma'rûzâtım ayrıca bildirileceği ma'rûzdur. Harekât 15757 numroludur.

13 / 6 / 35

Vürûdu 12 / 7 / 35

13. Ko. K. Vekili

Ahmet Cevdet

İSH KUTU: 28 GÖMLEK: 60 BELGE: 60 - 5 (6)

BELGE NO: 67

Harbiye Nezareti

Nezaret Şubesi

Şifre Kalemi

Genelkurmay Dairesine

12 Temmuz 1919

Diyarbakır'dan

Harbiye Nezaretine gelen şifre

1- Irak'ın Şeyhler Şeyhi Acemi Paşa, kolorduya aşağıdaki bilgilerin bildirilmesini Beşinci Tümeden rica etmiştir. Ben bütün Irak namına söz söylüyorum. Halk ve kabileler İngilizleri istemiyorlar. Avrupa'dan heyetlerin gelmekte olduğunu ancak bunların Irak'a gelmeyeceklerini işittim. Fırsatın kaçırılmaması için ben heyetlerin Irak'a da gelmelerinin teminini talep ettim. (Şifre) Birkaç defa mazbata vermiş ise de bu mazbatalar zorla alınmıştır. Biz bütün Irak kabileleri, Osmanlı Devleti'nin emrine amadeyiz. Devlet hareket şeklimizi belirlesin. Biz her ne suretle olursa olsun hizmet etmek emelindeyiz. İngilizler bizim hareketimize, Osmanlı Devleti ile temasımıza engel olmak istiyorlar. Yolumuzu kestiler; fakat kesin ve mutlak kararlılıkla bütün engellere karşı durarak ve büyük çölü geçerek buraya geldik. Diyarbakır'a da gidip amacımızı belirtip hareket tarzımız hakkında bilgi vereceğiz. Zira bütün kabileler bizim hareketimizi dikkatle izliyor ve dönmemizi bekliyorlar.

2- Acemi Paşanın yanında Gazze'den bir şeyh varmış. Kırk iki gündür yoldaymışlar. Acemi Paşa ile emrindekileri Mardin'de bırakarak hemen otomobil ile gelerek benimle görüşmek, amacını

Belge: 60 - 6

İstanbul'a bildirmek üzere Diyarbakır'a sevki (şifre) rica etmiş. Tümene otomobil verilmesini emrettim. Sunacaklarımın ayrıca bildirileceği arz olunur. Harekât 15757 numaralıdır.

13 Haziran 1919

Gelişi 12 Temmuz 1919

13 ncü Kolordu Komutan Vekili

Ahmet Cevdet

İSH KUTU: 28 GÖMLEK: 60 BELGE: 60 - 5 (6)

BELGE NO: 68

BELGE NO: 68

BELGE NO: 68

BELGE NO: 68

M

2737

Diyarbakir'den:

“Gayet aceledir.”

Hârbiye Nezâret-i Celîlesine mevrûd şifredir.

1- Acemi Paşanın maksad-ı seyahatı şudur: Âhvâl-i ma'lûme tesiriyle Fırat vadisinden çekildikten sonra Basra ile İbnü'r-Reşid mıntıkası arasında kalmış İngilizlerin kendisini takib etdiklerinden bi-z-zât şehirlere gidememiş; fakat Irak'ın büyük şehirleriyle İbnü'r-Reşid, İbnü's-Suud ve Mübârekü'l-Sabah gibi en benâm kabâile temas ve muhabereyi idâme etmiş, kendi lehine hükûmete merbûtiyetini bildiklerinden Irak mukadderâtı hakkında kendisine istimzâc etmişler. Ahvalden lâyıkiyla haberdar olamadığı için Irak efkârını makam-ı hilâfete arz için bi-z-zât buralara kadar gelmeye lüzûm hissetmiş. Basralılar namına bir mazbata getirmiş. İbnü'r-Reşid'de kendisine bir mektub yazarak vaziyeti icabı İngilizlere, Şerif'e mütemâyil göründüğünü fakat Hükûmet-i Osmaniye idaresini bütün kalbiyle arzu ettiğini ve sadâkatini Makam-ı Hilâfete arz için kendisini tevkiil eylediğini bildirmiş. Bütün Irak efkârı beş on kişiden mâ'dası ne Şerif'i ne Hidiv-i Mısır'ı ne de ecnebi bir idareyi istemiyor ve Hükûmet-i Osmaniye'nin idaresine taraftar imiş. İngilizler ahâlî (şifre) cebren mazbatalar almışlarsa da ahâlî bunu korkularından mühürlemişdir.

Acemi Paşa, birisi Makâm-ı Hilâfete, Sadârete, Hariciye Nezâretine; diğeri Hariciye Nezâreti ile İstanbul'da bî-taraf hükûmât süferâsına ve Amerika mümessil-i siyasîsine hitaben iki telgraf keşide etdi.

Belge: 60 - 10

Bunda Iraklılar namına söz söylediğini İngilizlerin her türlü müvâsala ve muhabereyi kesmelerine rağmen kırk beş gün hecînsüvar kat'-ı merâhil ederek Iraklıların sadâ-yı hakiki-i vicdanını âlem-i insaniyet ve medeniyete esma' için buralara kadar geldiğini, Irak'da İngilizlerin ahâlîye istedikleri bir idareyi kabule icbâr ettiğini, kabul etmeleri nef'î ve takrib eylediğini Iraklıların ise ne Şerif'i ne Hidiv-i Mısır'ı ne de ecnebi bir idareyi istemediğini ile-l-ebed Mâkâm-ı Hilâfete, Hükûmet-i Osmaniye'ye merbût kalmak istediklerini, bunu tedkik için bî-taraf hükûmâttan (şifre) bir hey'etin Irak'a gönderilmesini bâde Irak'ın mukadderâtına karar verilmesini iş'âr ve talep etdi. Sâdârete ve Makâm-ı Hilâfete yazdığı telgrafa Basralılar namına getirdiği mazbatayı da aynen derk etdi ve şâyet Irak başka bir idareye verilecekse Irak'da yaşayamayacağını bildirerek yedi yüz nüfustan ibaret ailesiyle beraber hicret edeceğinden kendisine yer gösterilmesini rica etdi.

İSH KUTU: 28 GÖMLEK: 60 BELGE: 60 - 9 (10)

BELGE NO: 68 (Devamı)

2- Nihad Paşa zamanında Fırat Grubundan bir hecînsüvar teşkilâtı yapılmış ve Acemi Paşa bu teşkilâtı bugüne kadar idâme etmiş ve çölde bu kuvvetle toplu bulunması kabâil nezdinde Hükûmet-i Osmaniye'nin tekrar geleceği kanaatini husûle getirmiş ve bu kanaat el-an mevcutmuş ve bu sayede ahâlî ve kabâil paşayı, hükûmetin mümessili tanıyarak müracaattan geri durmamışlar. Acemi Paşa sulh akdolanmadığı Irak mukadderâtı ta'yin etmediği için hecînsüvarları muhafazayı münasip görmüş ve teşrîn-i evvelin bidâyetinden beri

Belge: 60 - 11

İkinci Orduca mahsus olan maaşları verilmediği hâlde borç ederek bunları beslemiş. Bu hecînsüvarlar ve rüesâ arasında kendi adamları olmayan Gazzeliler de mevcûd olduğundan hükûmetce lüzûm yoksa bunları darıltmak mecburiyetinde olduğu, lüzûm varsa derecesinin bildirilmesini, muâvenet edilmesini, vazîfesi hakkında talimât ita'sını istihâm ve emre intizâr ediyor.

Konya'da İkinci Orduya (şifre) matlûbâtı hakkında yazdım. Taraf-ı devletlerinden de bunun itâ'sına delâlet buyurulması müsterhâmdir. Harekât 15851

18 Haziran 35

13. Ko.Kumandan Vekili

Ahmed Cevdet

Erkân-ı Hârbiye-i Umûmiye Dairesine 19 Temmuz 35

19 - 7 - 35

İSH KUTU: 28 GÖMLEK: 60 BELGE: 60 - 9 (10, 11)

BELGE NO: 68

M

2737

Diyarbakır'dan:

“Çok aceledir.”

Harbiye Nezaretine Şifre

1- Acemi Paşanın seyahatinin amacı şudur: Bilinen durumun etkisiyle Fırat vadisinden çekildikten sonra, Basra ile İbnü'r-Reşit mıntıkası arasında kalmış İngilizlerin kendisini takip etmelerinden dolayı bizzat şehirlere, gidememiş; fakat Irak'ın büyük şehirleriyle İbnü'r-Reşit, İbnü's-Suud ve Mübârekü'l-Sabah gibi en ünlü kabilelerle temas ve haberleşmeyi sürdürmüştü. Kendi lehine olarak hükümete bağlılığını bildiklerinden Irak'ın geleceği hakkında kendisine ne düşündüğünü sormuşlar. Durumdan gereği kadar haberdar olmadığı için, Irak halkının düşüncelerini halifelik makamına arz için, bizzat buralara kadar gelmeye lüzûm görmüş. Basralılar adına düzenlenmiş bir mazbata getirmiş. İbnü'r-Reşit de kendisine bir mektup yazarak, görevi gereği İngilizlere, Şerif'e taraftar görüldüğünü, fakat Osmanlı Devleti idaresini bütün kalbiyle arzu ettiğini ve sadakatini halifelik makamına arz için kendisini vekil tayin ettiğini bildirmiş. Bütün Irak halkının beş on kişiden başkası, ne Şerif'i ne Mısır Hidivini ne de yabancı bir idareyi istemiyor ve Osmanlı Devleti'nin idaresine taraftarlanmış İngilizler halktan (şifre) zorla mazbatalar almışlarsa da halk bunu korkusundan dolayı mühürlemiştir.

Acemi Paşa, birisi Halifelik Makamına; Başbakanlığa, Dışişleri Bakanlığına, diğeri İçişleri Bakanlığına ve İstanbul'da tarafsız devlet elçilerine ve Amerika siyasî temsilcisine hitaben iki telgraf çekti.

Belge: 60 - 10

Bu telgrafta Iraklılar adına söz söylediğini, İngilizlerin her türlü ulaşım ve haberleşmeyi kesmelerine rağmen, kırk beş gün deve üstünde merhaleleri katederek, Iraklıların vicdanlarının sesini bütün insanlığa ve medeniyete duyurmak için buralara kadar geldiğini, Irak'ta İngilizlerin, halka istedikleri bir idareyi kabule zorladıklarını, kabul edeceklerini tahmin ettiğini Iraklıların ise ne Şerif'i ne Mısır hidivini ne de yabancı bir idareyi istediğini, ilelebed Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmak istediklerini bunu incelemek için tarafsız devletlerden (şifre) bir heyetin Irak'a gönderilmesini, daha sonra Irak'ın geleceğine karar verilmesini ifade etti ve istedi. Sadarete ve Halifeliğe yazdığı telgrafa Basralılar adına getirdiği mazbatayı da aynen ekledi. Şayet Irak başka bir idareye verilecekse Irak'ta yaşayamayacağını bildirerek, yedi yüz kişiden oluşan ailesiyle beraber göç edeceğinden kendisine yer gösterilmesini rica etti.

İSH KUTU: 28 GÖMLEK: 60 BELGE: 60 - 9 (10)

BELGE NO: 68 (Devamı)

2- Nihat Paşa zamanında Fırat Grubundan bir süvari (develi) teşkilâtı kurulmuş ve Acemi Paşa bu teşkilâtı bugüne kadar devam ettirmiş. Çölde bu kuvvetle toplu bulunması, kabileler arasında Osmanlı Devleti'nin tekrar geleceği kanaatini oluşturmuş ve bu kanaat hâlâ mevcutmuş. Bu sayede halk ve kabileler, paşayı hükûmetin temsilcisi sayarak, müracaat etmişler. Acemi Paşa barış imzalanmadığı, Irak'ın geleceği belli olmadığı için, süvarileri (develi) muhafazayı uygun görmüş ve Ekim 1918 başından itibaren

Belge: 60 - 11

İkinci Ordu tarafından kendisine ait maaşları verilmediği hâlde, borçlanarak bunları beslemiş. Bu süvariler (develi) ve reisler arasında kendi adamları olmayan Gazzeliler de mevcut olduğundan, devletçe gerekli değilse, bunları darıltmak mecburiyetinde kalacağını, ihtiyaç varsa derecesinin bildirilmesini, yardım edilmesini, görevi hakkında talimat verilmesini rica ediyor ve emir bekliyor.

Konya'da İkinci Orduya (şifre) talepleri hakkında yazdım. Tarafınızdan da bunun gereğine işaret edilmesini istirham ederim. Harekât 15851

18 Haziran 1919

13 ncü Kolordu Komutan Vekili

Ahmet Cevdet

Genelkurmay Dairesine 19 Temmuz 1919

19 / 7 / 1919

İSH KUTU: 28 GÖMLEK: 60 BELGE: 60 - 9 (10, 11)

BELGE NO: 69

BELGE NO: 69

Hâربيye Nezâreti

Nezâret Şûbesi

Diyarbakir'den Hâربيye Nezâretine mevrûd şifre

Acemi Paşayı zırlılı otomobillerle takib etmiş olan, Zor hakîm-i siyasîsi, müşarûn-ileyhin Hasiçe'den mürûrundan sonra, Hasiçe'ye muvâsalat etmesi ve Acemi Paşayı yakalamaması yüzünden hiddet etmiş ve hırsından ağlamış olduğu Resû'l-ayn'dan bildirilmiştir.

25 / 26 Haziran 335

13. Ko. K. Vekili

Ahmed Cevdet

1

Şûbe

3845

28 - 6 - 35

İkinci Şûbeye

Bir muâmele yapılmamıştır. Takdim 29 Minh

1. Ş. Müdürü emriyle

İmza

İSH KUTU: 28 GÖMLEK: 63 BELGE: 63 - 1

BELGE NO: 69

Harbiye Nezareti

Nezaret Şubesi

Diyarbakır'dan Harbiye Nezaretine gelen şifre

Acemi Paşayı zırlı otomobillerle takip etmiş olan Zor siyasî yöneticisinin Acemi Paşanın Hasice'den geçip gitmesinden sonra Hasice'ye varması ve Acemi Paşayı yakalayamaması yüzünden öfkelenerek hırsından ağıladığı Resü'l-ayn'dan¹ bildirilmiştir.

25 / 26 Haziran 1919

13 ncü Kolordu Komutan Vekili

Ahmet Cevdet

1

Şube

3845

28 Haziran 1919

İkinci Şubeye

Bir muamele yapılmamıştır. Takdim 29'da

1 nci Şube Müdürü emriyle

İmza

İSH KUTU: 28 GÖMLEK: 63 BELGE: 63 - 1

¹ Res'ül-ayn (Zor - Halep).

BELGE NO: 70

BELGE NO: 70

Hârbiye Nezâret-i

Nezâret Şûbesi

Zâtâ mahsûsdur.

Şifre Kalemi

Diyarbakır'den Hârbiye Nezâret-i Celîlesine mevrûd şifredir.

Acemi Paşaya Meclis-i Vükelâ kararıyla mûhassasât itâ kılındığı iş'âr-ı devletleri üzerine Sivas'dan takriben bir ay evvel kendisine tebligât icra kılınmış olduğu hâlde her nedense Mâliye Nezâreti işi ta'vik eylemekte imiş. Acemi Paşanın hidemât-ı fedâkârânesi ve Sadâkatı ihtimal ki me'murîn-i maliyece lâzım olduğu derecede takdir edilmemekte olduğundan iktizâsının tesrîine müsaade-i nezâretpenâhîleri ehemmiyetle ma'rûzdur. Harekât 3390

25 Kânûn-ı evvel 335

Vürûdu 26

13. Ko. K.

Cevdet

Erkân-ı Hârbiye-i Umûmiye Dairesine

27 / 12 / 35

İSH KUTU: 49 GÖMLEK: 55 BELGE: 55 - 1

Harbiye Nezareti

Nezaret Şubesi

Şifre Kalemi

Kişiyे özeldir.

Diyarbakır'dan Harbiye Nezaretine gelen şifredir.

Acemi Paşaya Bakanlar Kurulu kararıyla maaş verileceğinin bildirilmesi üzerine, Sivas'tan yaklaşık bir ay önce kendisine durum bildirildiği hâlde, her nedense Maliye Bakanlığı işi geciktirmekteymiş. Acemi Paşanın fedakârca hizmetleri, sadakati, herhâlde maliye memurlarınca gereğince takdir edilmemekte olduğundan, gereğinin yapılması için müsaade buyrulması önemle arz olunur. Harekât 3390

25 Aralık 1919

Gelişi 26 Aralık 1919

13 ncü Kolordu Komutanı

Cevdet

Genelkurmay Dairesine

27 / 12 / 1919

BELGE NO: 71

BELGE NO: 71

8 Teşrîn-i sâni 918

Numro: F. 174

Irak'daki İngiliz kuvvetleri Başkumandanı Birinci Ferik

Sir V. R. Marshall tarafından

Irak'daki Türk Kuvvetleri Başkumandanı

Ali İhsan Paşa Hazretlerine

Ekselans

İstanbul Osmanlı Hükûmetine istifâ'nızı teklif ettiğinizi haber aldım. Bu hâlde en geç olarak yarın zevâlden evvel saat onda Musul'u terk edeceksiniz. Aksi takdirde hakkınızda mütareke-nâmenin on altıncı maddesini tatbik mecbûr olacağım. İhtirâmat-ı fâikamın kabulünü istirhâm ederim.

Irak'daki İngiliz Kuvvetleri Başkumandanı

Birinci Ferik

V. R. Marshall

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 35 BELGE: 35 - 1

8 Kasım 1918

Numara: F. 174

Irak'taki İngiliz Kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral

Sir V. R. Marshall tarafından

Irak'taki Türk Kuvvetleri Başkomutanı

Ali İhsan Paşaya

Ekselans

İstanbul Osmanlı Hükûmetine istifa teklifinizi haber aldım. Bu durumda en geç yarın öğleden önce saat onda Musul'u terk edeceksiniz. Aksi takdirde hakkınızda mütarekenâmenin on altıncı maddesini uygulamaya mecbur olacağım. Saygılarımın kabulünü rica ederim.

Irak'taki İngiliz Kuvvetleri Başkomutanı

Orgeneral

V. R. Marshall

BELGE NO: 72

BELGE NO: 72

Şu'be

Musul'dan

1

8 Teşrîn-i sâni 1334

Irak'daki İngiliz Ordusu Kumandanı

Ferik Marshall Hazretlerine

Ekselans

7 Teşrîn-i sâni 1918 tarih ve 169 F numrolu tebligatınıza muttali' oldum. Nakliyata bu sabah başlanmıştır. Keyfiyeti İstanbul'a yazarak meselenin bir an evvel diplomasi tarihiyle hallini rica etdim.

Ancak beş Teşrîn-i sâni 918 tarihli mektubunuzda meselenin diplomasi tarihiyle halledileceği bildirilmiş iken neden dolayı bugün tebdil-i karar eylediğini anlayamadım. İstanbul'a cevap verebilmeliğim için lütfen esbâbının îzâh buyurulmasını rica ve takdim-i ihtirâmât eylerim.

Altıncı Seyyar Türk Ordusu Kumandanı

Mirliva

Ali İhsan

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 28 BELGE: 28 - 1

Şube

Musul'dan

1

8 Kasım 1918

Irak'taki İngiliz Ordusu Komutanı

General Marshall'a

Ekselans

7 Kasım 1918 tarih ve 169 F numaralı tebligatınızı aldım. Nakliyata bu sabah başlanmıştır. Durumu İstanbul'a yazarak, sorunun bir an evvel çözümünü rica ettim.

Ancak 5 Kasım 1918 tarihli mektubunuzda, meselenin diplomasi yoluyla çözüleceği bildirilmişken, neden karar değiştirildiğini anlayamadım. İstanbul'a cevap verebilmem için lütfen sebeplerinin açıklanmasını rica eder saygılar sunarım.

Altıncı Seyyar Türk Ordusu Komutanı

Tuğgeneral

Ali İhsan

BELGE NO: 73

BELGE NO: 73

Tarih-i tesvidi

8 / 11 / 34

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûn
Başkumandanlık Erkân-ı Hâربيye Riyâseti

Şu'be

1

Kısım

1

Sûret

Sadâretten Amirale

Musul'un tahliyesini ve eslihanın teslimini ve askerın İngiliz kumandanının göstereceği mevki'e çekilmesini ve tahliyenin İngiliz generalinin ta'yîn edeceği müddet zarfında icrâ'sını Musul'daki ordu kumandanına yazdığımı beyân ile kesb-i fahr eylerim.

Telgraf 8 / 11 / 34 sekiz sonra da vasıl olmuş ve Musul'a aynı saatde emir verilmiştir.

Sadrazam ve Yaver-i Ekrem

Aslı İkinci Şu'beye verilmiştir.

Ahmed İzzet

İSH KUTU: 1 GÖMLEK: 33 BELGE: 33 - 2

Yazılış Tarihi

8 Kasım 1918

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Kurmay Başkanlığı

1 nci Şube

1 nci Kısım

Sadaretten Amirale

Musul'un tahliyesini, silâhların teslimini, askerın İngiliz komutanının göstereceği mevkiye çekilmesini ve tahliyenin İngiliz generalinin belirleyeceği sürede gerçekleştirilmesini Musul'daki ordu komutanına yazdığımı bildirmekle şeref duyarım.

Telgraf 8 Kasım 1918 saat 20.00'de gelmiş aynı saatte Musul'a emir verilmiştir.

Sadrazam

Aslı 2 nci Şubeye verilmiştir.

Ahmet İzzet

BELGE NO: 74

BELGE NO: 74

BELGE NO: 74

BELGE NO: 74

Nâzır Paşa Hazretlerine
Taktîm - 21 Teşrîn-i sâni 34

6 ncı Ordudan

Hârbiye Nezâretine mevrûd şifredir.

İkinci Fırka Kumandanlığı Vekâletinin 12 / 11 / 34'de Musul'dan yazdığı fakat Cizre Nusaybin arasındaki telgraf hattı kırık olduğundan Cizre'den posta ile bugün gelen telgrafların mevâdd-ı âtîde arz edilmiştir.

Musul'daki İngiliz memûr-ı siyasîsi 11 / 11 / 34'de bir komiserin, birkaç polisin ve yüz iki jandarmanın heman Musul'dan çıkmasını talep etmiş ve 12 / 11 / 34'de valinin, defterdarın, jandarma alay kumandanının gitmesini tebliğ etmiştir. General Marshall mektubunda, Musul şehri ve vilâyetinde bulunan Türk idare-i mülkiyesi ibka edileceğini ve polis ve jandarmanın vilâyet emrinde kalacağını yazmıştı. Bununla Türk olan memûrünün ve jandarmanın gönderilmesi esbâbı kâbil-i te'lif görülmediğinden, mesele General Kaşov'un Erkân-ı Hârbiye reisinden sorulmuş, o da "Buraya bir vali gelecek fakat Fransız mı İngiliz mi bilmiyorum." demiştir.

Belge: 6 - 2

Vali Vekili Nuri Bey tarafından vali vekâletine ta'yîn edilen Musul kadısı İngiliz me'mûr-ı siyasîsi nezdine giderek vali vekâletine ta'yîn edildiğini, General Marshall'ın arzusu vechi üzere kendisine karşı mes'ûl olmak üzere ifâ-yı vazîfe edeceğini söylemiştir. Me'mûr-ı siyasî de "Böyle olmalı." demiştir.

Küber civarındaki Kürtlerin tarafımızdan teslîh edildiğini İngilizler bir casuslarından haber almış olduklarını, bu haber doğru ise Küber Müfrezesinin esir edilmesi için emir aldıklarını General Kaşov'un Erkân-ı Harbi söylemiş ise de bu haberin doğru olmadığı Küber civarında ve kimseye silâh verilmediği cevabı verilmiştir. Musul vilâyetindeki tekmîl Türk me'mûru ve jandarma zâbitanı ve efradı İngilizler tarafından istiskâl ve tazyik edilerek bu sûretle Musul vilâyetinde hiçbir Türk kalmaması usûlü takib edilmektedir. Altıncı Orduya mensûb olub ve Bağdad ahâlsinden iki yüz kûsûr zâbitle iki bini

Belge: 6 - 3

mütecâviz nefer kendi arzularıyla Musul'da kalmışlardır. Harekât 19613 numrosuyla arz edilmiştir. 18Teşrîn-i sâni 34

Vürûdu 20 Minh

6. Ordu K.

Ali İhsan

İSH KUTU: 8 GÖMLEK: 6 BELGE: 6 - 1 (2, 3)

BELGE NO: 74

Nazır Paşaya

Takdimi 21 Kasım 1918

6 ncı Ordudan

Harbiye Nezaretine gelen şifredir.

İkinci Tümen Komutanlığının 12 Kasım 1918 tarihinde Musul'dan yazdığı fakat Cizre ile Nusaybin arasındaki telgraf hattı kırık olduğundan, Cizre'den posta ile gelen telgrafların bazı maddeleri aşağıda arz edilmiştir.

Musul'daki İngiliz siyasî memuru 11 Kasım 1918'de bir komiserin birkaç polisin ve iki yüz jandarmanın Musul'dan hemen çıkmasını istemiş, 12 Kasım 1918'de valinin, defterdarın, jandarma alay komutanının gitmesini bildirmiştir. General Marshall,¹ mektubunda Musul'da bulunan Türk mülkî idaresinin devam edeceğini, polis ve jandarmanın vilâyet emrinde kalacağını yazmıştı. Bununla birlikte Türk memurların ve jandarmanın gönderilmesinin sebepleri uygun görülmediğinden, mesele General Kaşon'un kurmay başkanından sorulmuş, o da "Buraya bir vali gelecek; fakat Fransız mı, İngiliz mi bilmiyorum." demiştir.

Belge: 6 - 2

Vali Vekili Nuri Bey tarafından valiliğe tayin edilen Musul kadısı, İngiliz siyasî memurunun yanına giderek valiliğe tayin edildiğini General Marshall'ın isteği üzerine kendisine karşı sorumlu olarak görev yapacağını söylemiştir. Siyasî memur da "Böyle olmalı." demiştir.

Küber civarındaki Kürtlerin tarafımızdan silâhlandırıldığını, İngilizlerin casuslarından haber aldıklarını, bu haber doğru ise Küber Müfrezesinin esir edilmesi için emir aldıklarını, General Kaşov'un kurmayı söylemişse de aldıkları haberin doğru olmadığı ve Küber civarında kimseye silâh verilmediği cevabı verilmiştir. Musul vilâyetindeki bütün Türk memur, jandarma subay ve askerine İngilizler tarafından baskı yapılarak, bu şekilde Musul'da hiçbir Türk kalmaması yoluna gidilmektedir. Altıncı Orduya mensup olup, Bağdat halkından iki yüz küsur subayla iki bini

Belge: 6 - 3

aşkın asker kendi istekleriyle Musul'da kalmışlardır. Harekât 19613 numarasıyla arz edilmiştir.

18 Kasım 1918

Gelişi 20'de

6 ncı Ordu Komutanı

Ali İhsan

İSH KUTU: 8 GÖMLEK: 6 BELGE: 6 - 1 (2, 3)

¹ Marshall, W. R. Irak'taki İngiliz Kuvvetleri Başkomutanı.

BELGE NO: 75

BELGE NO: 75

BELGE NO: 75

2

Şu'be

14 Kânûn-ı evvel 335

5072

3 / 12 / 35

2. Şu'be 2. Kısım

Nezâret'e

tezkere

Pek mahremdir.

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

4 Kânûn-ı evvel 335 tarihli ve 8582 Kalem-i Mâhsûsâ numrolu tezkere-i nezâretpenâhileri cevâbıdır:

Musul'da me'zûn iken teşrîn-i evvelin üçünde Mardin'e avdet eden bir zâbitimizin İngilizlerin teşrîn-i sâînin ikinci gününe kadar Musul vilâyetini tahliye edeceklerini beyânnamelerle neşreylediklerini ifade ve Musul ahvali ile ora ahâlî ve aşâîrinin Hükûmet-i seniyyeden muâvenet taleb etmekte olduğu hakkında On Üçüncü Kolordu Kumandanlığından 4 Teşrîn-i sâî 335 tarihinde bir şifre alınmış ve cevaben İngilizlerin taht-ı işgalinde olan bir mahal ahâlîsine kuva-yı resmiye-i hükûmetle muâvenet hükûmetimizin İngiliz hükûmetine karşı aleni bir mûhâsama küşâd etmesi demek olacağı cihetle gayr-i câiz bulunduğu ve yalnız İngilizlerin fi-i-hakika Musul havâlîsini tahliye edeceği tahakkuk ederse havâlî-i mezkûrede

Belge: 107 - 2

evvel emirde ahâlî-i mahalliye tarafından millî bir Hükûmet-i Osmaniye'nin tesisi ve ilân edilmesi esbâbının istikmâli kolorduya izbâr kılınmakla beraber keyfiyet 11 Teşrîn-i sâî 35 tarihli ve 2 Şûbe 4580 numrolu tezkere ile makâm-ı sâmi-i Sadâretpenâhiye arz ve iş'âr olunmuşdur.

Nezâret-i âcizi bugün de aynı fikirdedir. Ora ahâlîsine fi'lî bir muâvenet mümkün olmadığı gibi bütün esliha depoları muhteviyâtının İngilizlerce ma'lûm olması hasebiyle esliha ve cephe hususunda da muâvenet kabil olamaz. Hem böyle İngilizlerin işgali altında bulunan bir mıntıkaya esliha ve cephe sevki hakkında bir fikir bile mevcut olduğunun şüyû'ı Hükûmet-i seniyyeyi bil'âhire müşkilât-ı azîmeye giriftâr eder. O cihetle taraf-ı âciziden kolordu kumandanına vâki olan iş'âr dairesinde taraf-ı âli-i nezâretpenâhîlerinden de Van ve Diyarbekir valilerine ifâ-yı tebligat buyurularak Musul havâlîsi ile devletimiz arasındaki revâbıtın zaman-ı münasibe intizâren şimdilik vesâit-i ma'neviye ile teşyîd ve te'yidi vesâilinin te'mîni (ve mamafih şayet oradaki ahâlî-i İslâmiye fazla tazyik edilirse bunun sûret-i münasebede buradaki İngiliz mümessilliğine iblâğı) menût-ı rey-i âlileridir.

İmza (Kâzım)

İSH KUTU: 115 GÖMLEK: 107 BELGE: 107 - 1 (2)

BELGE NO: 75

2

Şube

14 Aralık 1919

5072

3 / 12 / 1919

2. Şube 2. Kısım

Bakanlığa

Tezkere

Çok gizlidir.

İçişleri Bakanlığına

4 Aralık 1919 tarih ve 8582 Özel Kalem numaralı tezkerelerine cevaptır.

Musul'da izinli iken 3 Ekim 1919'da Mardin'e dönen bir subayımızın, İngilizlerin 2 Kasım 1919'a kadar Musul vilâyetini tahliye edeceklerini, beyannamelerle duyurduklarını ifade etmiş ve Musul'un durumu ile yöre halkı aşiretlerinin Osmanlı Devleti'nden yardım talep etmekte olduğuna dair On Üçüncü Kolordu Komutanlığından 4 Kasım 1919 tarihinde bir şifre alınmış ve cevap olarak da İngilizlerin işgali altında olan bir bölge halkına, resmî devlet güçlerince yardım yapılmasının, devletimizin İngilizlere karşı açıkça bir düşmanlık yaratması olacağından uygun bulunmadığı ve yalnız İngilizlerin gerçekten Musul havalisini boşaltmaları gerçekleşince yörede

Belge: 107 - 2

öncelikle yerli halk tarafından millî bir Osmanlı Hükûmetinin tesisi ve ilân edilmesi sebeplerinin tamamlanması kolorduya bildirilmekle beraber, durum, 11 Kasım 1919 tarih ve 2 nci Şube 4580 numaralı tezkere ile de Sadaret makamına arz ve açıklanmıştır.

Bendeniz, bugün de aynı fikirdedir. Yöre halkına fiilî bir yardım mümkün olmadığı gibi, bütün silâh depolarının içindekilerinin İngilizler tarafından bilinmesi gereğince, silâh ve cephane konusunda yardım mümkün olamaz. Hem bu şekilde İngilizlerin işgali altında bulunan bir mıntıkaya silâh ve cephane sevki hakkındaki bir fikirin olduğunun şayiası bile Osmanlı Devleti'ni daha sonra büyük müşküllere düşürür. Onun için tarafımdan kolordu komutanına yapılan açıklamalar çerçevesinde sizin tarafınızdan da Van ve Diyarbakır valilerine de yapmaları gerekenler buyurularak, Musul havalisi ile devletimiz arasındaki bağların uygun zaman beklenerek, şimdilik manevî destekle kuvvetlendirilmesinin desteklenmesi ve bununla beraber eğer oradaki Müslüman halka fazla baskı yapılırsa bunun uygun bir şekilde İngiliz temsilcisine bildirilmesi görüşlerinize bağlıdır.

İmza (Kazım)

İSH KUTU: 115 GÖMLEK: 107 BELGE: 107 - 1 (2)

BELGE NO: 76

BELGE NO: 76

Osmanlı Ordu-yı Hümâyunu

Başkumandanlık Vekâleti

Diyarbakir'den

Hârbiye Nezâretine Mevrûd Şifre

1- Cizre kazasına tâbi' Miran aşireti reisi, Hamidiye aşireti alaylarından miralay rütbesini hâiz müteveffa Mustafa Paşanın oğlu Naif Bey, aşiretiyle Kânûn-ı sâni 34'den beri Demirkapı ve Çelparat havâlisindedir. Mukaddemâ (şifre) civarında bulunan Gergeri aşiretiyle Tay aşiretinin bir kısmı da İngilizlerden uzaklaşmak maksadıyla Çelparat havâlisine takarrüb etmişlerdir. Bu aşiretlerin ittihâd ederek İngilizler şayed buldukları mintıkaya gelirlere mukâvemet etmeye karar verdikleri işitilmiştir. Zaho civarında Şeyh Mahmud namında bir reisin de Naif Beyle tevhi'd-i efkâr eylediğini ve aynı maksadla Midyat havâlisinin de Ali Batiye'de Naif Beye haber gönderdiği söyleniyor.

2- Bâlâda mezkûr aşiretlerin de müttehiden Urfa, Siverek, Midyat'a bir mazbata yaparak lâzım gelen makâmâta tebliğ için hafiyen teşvik edilmeleri i'câb edenlere yazılmıştır.

3- 2 / 4 / 35 tarih ve harekât 7884 numrolu şifrenin dördüncü maddesinde arz edilen Şerif'in Yaveri Ramazan Efendi Deyr-i Zor sancağının Ebu Serâyâ aşiretinden ve 313 senesinde Mekteb-i Hârbiye aşiret sınıfından neş'et etmiştir. Mesmûata nazaran bu efendi Gazze cephesinde sūvâri bölüğü ile Şerif tarafına geçmiş hat boyunda pek çok tecâvüzât yapmıştır. Elyevm Şerif tarafından kaymakam rütbesini hâiz imiş. Ramazan Efendi Millî Aşiret Reisi Mahmut Bey mahbûs iken 27 Mart 35 tarihinde çölde Cebel-i Abdül Aziz'in hemen şimâlinde Mahmut Beyin birâderi Halil Beyle görüşmüştür. Halil Bey de karındaşı Mahmut Bey gibi hükûmete sadıktır. Siverek eşrafı ahvâl hakkında Millî rüesâsıyla görüşmek üzere Viranşehir'e gitmişlerdir. Harekât 999

7 / 4 / 35

Erkân-ı Hârbiye-i Umûmiye / 9 Minh

Şu'be

13. Ko. K. Vekili

1828

Ahmet Cevdet

İSH KUTU: 109 GÖMLEK: 75 BELGE: 75 - 1

BELGE NO: 76

Diyarbakır'dan

Harbiye Nezaretine Gelen Şifre

1- Cizre kazasına bağlı Miran aşireti reisi, Hamidiye alaylarında albay rütbesine sahipken ölen Mustafa Paşanın oğlu Naif Bey, aşiretiyle Ocak 1918'den beri Demirkapı ve Çelparat havalisindedir. Bundan önce (şifre) civarında bulunan Gergeri aşiretiyle, Tay aşiretinin bir kısmı da İngilizlerden uzaklaşmak amacıyla Çelparat havalisine yaklaşmışlardır. Bu aşiretlerin, birleşerek, eğer İngilizler buldukları mıntıkaya gelirlerse, karşı koymaya karar verdikleri işitilmiştir. Zaho¹ civarında, Şeyh Mahmud adında bir reisin de Naif Beyle fikir birliği yaptığını ve aynı amaçla Midyat havalisinin de Ali Batiye'de Naif Bey'e haber gönderdiği söyleniyor.

2- Yukarıda adı geçen aşiretlerin de birlikte Urfa, Siverek ve Midyat'a bir mazbata hazırlayarak gerekli makamlara bildirmek için gizlice teşvik edilmeleri, gerekenlere yazılmıştır.

3- 2 Nisan 1919 tarih ve Harekât 7884 numaralı şifrenin dördüncü maddesinde arz edilen Şerif'in yaveri Ramazan Efendi, Deyr-i Zor² sancağının Ebu Serâyâ aşiretinden ve 1897 (1898) senesinde Harp Okulu Aşiret sınıfından³ mezun olmuştur. İşitilenlere göre, Ramazan Efendi, Gazze⁴ cephesinde süvari bölüğü ile Şerif tarafına geçmiş, hat boyunca pek çok saldırıda bulunmuştur. Bugün Şerif tarafından kaymakam rütbesi verilmiştir. Ramazan Efendi Millî Aşiret Reisi Mahmut Bey tutuklu iken 27 Mart 1919 tarihinde çölde Cebel-i Abdül Aziz'in hemen kuzeyinde Mahmut Beyin kardeşi Halil Beyle görüşmüştür. Halil Bey de kardeşi Mahmut Bey gibi devlete sadıktır. Siverek ileri gelenleri durum hakkında Millî aşireti reisiyle görüşmek üzere Viranşehir'e gitmişlerdir. Harekât 999

7 / 4 / 1919

Genelkurmay / 9'da

Şube

13 ncü Kolordu Komutan Vekili

1828

Ahmet Cevdet

İSH KUTU: 109 GÖMLEK: 75 BELGE: 75 - 1

¹ Zaho (Musul).

² Deyr-i Zor (Basra).

³ Arap aşiretlerine medeniyet götürmek, onların saltanat ve hilâfet makamına olan bağlılıklarını artırmak ve aşiret reislerinin çocuklarını okutmak amacıyla 21 Haziran 1308'de Dersaadet'te Aşiret Mektebinin açılması kararlaştırılmıştır. 8 Temmuz 1308'de ders programı tespit edilmiştir. 11 Temmuz 1308'de 12 maddelik Aşiret Mektebi Nizamnamesi kabul edilmiş ve 21 Temmuz 1308'de mektep resmî olarak açılmıştır. Bayram Kodaman; Şark Meselesi İşığı Altında Sultan Abdülhamid'in Doğu Politikası, Orkun Yayın Evi, İstanbul, 1983, s.97 - 110.

⁴ Gazze (Kudüs).

BELGE NO: 77

BELGE NO: 77

BELGE NO: 77

15. Ko. Kumandanlığına

1- On Sekizinci Kolordu Muhafız Takım Kumandanı Mülâzım Hamdi Efendinin ifadesinin mühim aksâmı ber-vech-i âtfidir:

A- Irak'daki İngiliz kuvvetlerinden bir kısmı Hindistan'a sevk edilmiş. Kirmanşah 23 Mart 35'de İngilizler tarafından tahliye edilmiş. Serpul geçidlerinde İngilizlerle Bolşevikler muharebe ediyorlarmış. Kerkük yolu üzerinde Kara İncir sırtlarında aşâir İngilizlerle müsâdeme ediyormuş.

D- Şehriban, Tuzhurmatu, Kerkük, Altıncöprü İngilizler tarafından tahliye edilmiş.

H- Kerkük'de gördüğü bir gazetede İngiliz kıtaatının (şifre) şimâlinde Hindlilerle muharebe ederek on iki İngiliz topunun istirdâd edildiğini ve Hindlilerle Afganlıların hâl-i kıyâmda buldukları anlaşılımış.

M- Bolşevik tesirâtının Şeyh Mahmud, İran aşâiri, Afganistan ve Pencâb aşâiriyle münâsebetdâr olduğu muhtemeldir.

T- Gerek bu ifadelerden ve gerek diğer taraftan alınan ma'lûmâtdan İngilizlerin Musul'da pek az kuvvetleri bulunduğu ve Musul vilâyetinin Dicle nehri şarkında kalan mıntıkada (arkası) ise hiçbir nüfusları kalmadığı anlaşılıyor.

Harekât 1841 numro ile Hârbiye Nezâretine civar kolordulara yazılmışdır.

7 / 7 / 35

Vusûlü 9 minh

13. Ko. K. Vekili

İmza

Hulâsasını tamim edelim.

1

Şu'be

7 / 9

İmza

İSH KUTU: 345 GÖMLEK: 111 BELGE: 111 - 1

BELGE NO: 77

15 nci Kolordu Komutanlığına

On Sekizinci Kolordu Muhafız Takım Komutanı Teğmen Hamdi Efendinin ifadesinin önemli kısımları aşağıdadır:

A- Irak'taki İngiliz kuvvetlerinden bir kısmı Hindistan'a sevk edilmiş. Kirmanşah 23 Mart 1919'da İngilizler tarafından tahliye edilmiş. Serpul geçitlerinde İngilizlerle Bolşevikler muharebe ediyorlarmış. Kerkük yolu üzerinde Kara İncir sırtlarında aşiretler İngilizlerle çarpışıyorlarmış.

D- Şehriban, Tuzhurmatu, Kerkük, Altinköprü İngilizler tarafından tahliye edilmiş.

H- Kerkük'te gördüğü bir gazetede, İngiliz kıt'alarının (şifre) kuzeyinde Hintlilerle muharebe ederek, on iki İngiliz topunun ele geçirildiği ve Hintlilerle Afganlıların ayaklanmalarının devam ettiği anlaşılmış.

M- Bolşevik etkilerinin Şeyh Mahmud, İran aşiretleri, Afganistan ve Pencap aşiretleriyle ilişkide bulunduğu muhtemeldir.

T- Gerek bu ifadelerden ve gerek diğer taraftan alınan malûmattan İngilizlerin Musul'da pek az kuvvetlerinin bulunduğu, Musul vilâyetinin Dicle nehri doğusunda kalan mıntıkada ise hiçbir kimsenin kalmadığı anlaşıyor.

Harekât 1841 numara ile Harbiye Nezaretine, yakın kolordulara yazılmıştır.

7 Temmuz 1919

13 ncü Kolordu Komutanı Vekili

Gelişi 9

İmza

Özetini tamim edelim

1

Şube

7 / 9

İmza

İSH KUTU: 345 GÖMLEK: 111 BELGE: 111 - 1

BELGE NO: 78

BELGE NO: 78

BELGE NO: 78

1, 2 Kısım

24 Ağustos 35

Diyarbakir'den:

Hârbiye Nezâret-i Celîlesine mevrûd

şifrenin hallidir.

1- Mıntıkamızda sükûnet berdevâmdir.

2- Elbistan Ahz-ı Asker Şûbe Riyâsetinden mevrûd ma'lûmâta göre Maraş'da yüz kadar İngiliz süvarisi varmış. Bu efradın kâmilen Müslüman Hintli olduğu ve Maraş ahâlîsiyle ziyadece temas ve İngilizlere karşı bir tavr-ı hasmâne almaları üzerine pey-der-pey İngiliz efradıyla tebdil ediliyormuş.

3- 10 Ağustosta Ulukışla'dan Amerika otomobilleri El'aziz'e gelmişlerdir. Bu otomobillerle konserve, ilâç, eşya getirildiği Türk olan şoförlerden tahkîk edilmiştir. Mezkûr otomobiller tekrar Ulukışla'ya avdet etmişlerdir.

4- Diyarbakir havâlîsini dolaşarak Haleb'e giden Binbaşı Mecn Novil'in (Noel) tercümanı olan ve Şeyh Mahmud'un adamı bulunan Faik'i İngilizler Şeyh Mahmud meselesinden hapis ve Basra'ya nef'i ettikleri haber alınmıştır.

Belge: 62 - 2

5- On beş gün mukaddem Musul'dan müfârekatla Diyarbakir'e gelen iki jandarmanın hûlâsa-yı ifadeleri ber-vech-i âtidir:

Ahiren İngilizlerin Şeyh Mahmud üzerine sevk ettikleri müfreze ile Şeyh Mahmud taraftarları arasında Sekrime dağında müsâdeme olmuş İngilizler Kerkük'ün âdeta bir mahallesi olan Tes'in karyesine ric'at etmişlerdir. İngilizlerin Bağdad'a göndermekde oldukları bir miktar para Deli Abbas taraflarında aşâir tarafından yağma edilmiştir. Harekât 2212

Vusûlû 17 - 21 Ağustos 335

Şifre Kalemine vürûdu 21 - 22 Minh

13. Ko. K.

Ahmed Cevdet

Erkân-ı Hârbiye-i Umûmiye / 23

2. Şu'be 23 / 8 / 35

İSH KUTU: 106 GÖMLEK: 62 BELGE: 62 - 1 (2)

BELGE NO: 78

1, 2 Kısım

24 Ağustos 1919

Diyarbakır'dan:

Harbiye Nezaretine gelen şifrenin çözümüdür.

1- Bölgemizde sakinlik devam etmektedir.

2- Elbistan Askerlik Şubesi Başkanlığından gelen bilgiye göre, Maraş'ta yüz kadar İngiliz süvarisi varmış. Bunların tamamının Müslüman Hintliler olduğu ve Maraş halkıyla fazlaca temas etmeleri ve İngilizlere karşı düşmanca tavır almaları üzerine, yavaş yavaş İngiliz askerleriyle değiştirilirmiş.

3- 10 Ağustosta Ulukışla'dan Amerikan otomobilleri Elazığ'a gelmişlerdir. Bu otomobillerle konserve, ilaç, eşya getirildiği Türk şoförlerden öğrenilmiştir. Bu otomobiller tekrar Ulukışla'ya geri dönmüşlerdir.

4- Diyarbakır bölgesini dolaşarak Halep'e giden Binbaşı M. Noel'in tercümanı Şeyh Mahmut'un adamı olan Faik'i, İngilizler Şeyh Mahmut meselesinden dolayı hapsederek Basra'ya sürgün ettikleri haber alınmıştır.

Belge: 62 - 2

5- On beş gün önce Musul'dan ayrılarak Diyarbakır'a gelen iki jandarmanın ifadelerinin özeti aşağıdadır:

Son olarak, İngilizlerin Şeyh Mahmut üzerine sevk ettikleri müfreze ile Şeyh Mahmut taraftarları arasında Sekrime dağında çatışmalar olmuş, İngilizler Kerkük'ün âdeta bir mahallesi olan Tes'in köyüne dönmüşlerdir. İngilizlerin Bağdat'a göndermekte oldukları bir miktar para, Deli Abbas taraflarında aşiretler tarafından yağma edilmiştir. Harekât 2212

Gelişi: 17 - 21 Ağustos 1919

Şifre Kalemine gelişi: 21 - 22'de

13 ncü Kolordu Komutanı

Ahmet Cevdet

Genelkurmay / 23

2. Şube 23 Ağustos 1919

İSH KUTU: 106 GÖMLEK: 62 BELGE: 62 - 1 (2)

BELGE NO: 79

BELGE NO: 79

Erkân-ı Hârbiye-i Umûmiye Dairesine

10 / 9 / 35

Diyarbakir'den

Hârbiye Nezâretine mevrûd şifredir.

Zaho taraflarında İngilizlerin teslîh etdiği Ermeni ve sâir yerli Hristiyan ahâlî geceleri Cizre kazasına tâbi' Silopi nahiyesi dâhilindeki kurâyâ hücum ederek mevaşi ve sâire gasb ederek avdet etmiş oldukları Cizre Kaymakamlığından Beşinci Fırkaya bildirilmiştir. Te'lifi-i anâsır İ'tilâf Hükûmetince matlûb iken sûriş ü fesad ba'z ü adâvet ilkâ eden bu hâl aşâiri mütemâdiyen tehyîc etmekde olduğundan belki de men'i gayr-i mümkün mukâbil bir taaruza meydan verecektir. İhtimal ki İngilizler Cizre kazasını işgale vesile arıyorlar. Keyfiyyetin hemen protesto edilmesi fırkaya tebliğ edilmiştir. Bu bâbda Dersaadetçe teşebbüsât-ı siyasîyede bulunulması ile arz-ı sâbık vechile harekâtın ta'tili ve muhtelit bî-taraf hey'etler vasıtasıyla tetkikât-ı mahalliye i'fâsı menût-ı rey-i nezâretpenâhileri olduğu ma'rûzdur.

9 / 9 / 35

13. Ko. K.

Cevdet

İSH KUTU: 109 GÖMLEK: 97 BELGE: 97 - 2

Genelkurmay Dairesine

10 Eylül 1919

Diyarbakır'dan

Harbiye Nezâretine gelen şifredir.

Zaho taraflarında İngilizlerin silâhlendirdiği Ermeni ve diğer yerli Hristiyan halkın, geceleri, Cizre kazasına bağlı Silopi nahiyesi dâhilindeki köylere hücum ederek sürülerini vesairelerini gasp ederek dönmüş oldukları Cizre Kaymakamlığından Beşinci Tüme'ne bildirilmiştir. Unsurların arasındaki düşmanlığın kaldırılması İtilâf Hükûmeti tarafından benimsenmişken, karışıklık, fesat, kin ve düşmanlık yaratan bu durum aşiretleri tedirgin ettiğinden, belki de önlenmesi mümkün olmayan karşı bir taarruza meydan verecektir. İhtimal ki İngilizler Cizre kazasını işgale bahane arıyorlar. Durumun hemen protesto edilmesi tüme'ne tebliğ edilmiştir. Bu konuda hükûmet tarafından diplomatik teşebbüste bulunulması ile daha önce bildirilen sebepten, harekâtın durdurulması ve çeşitli tarafsız heyetler aracılığıyla mahallî incelemeler yapılmasının, Harbiye Nezâretine bağlı olduğu arz olunur. 9 Eylül 1919

13 ncü Kolordu Komutanı

Cevdet

BELGE NO: 80

BELGE NO: 80

Erkân-ı Hâربيye-i Umûmiye Dairesine

28 / 10 / 35

Posta ile gelmiştir.

2

Şu'be

4372

Diyarbakir'den: Hâربيye Nezârete-i Celîlesine mevrûd

şifrenin hallidir.

1- Son mevrûd ma'lûmata göre Zaho'da İngilizlerin iki bin piyade, dört top ve 10 makineli tüfenkden ibâret kuvvetleri vardır.

2- Şırnak kaymakamından alınan ma'lûmatda İngilizlere iltihâk eden bin beş yüz kadar Ermeni ve Nâstûri kuvvetleriyle İmâdiye aşâirinin mağlûb olduğu ve bir kısmının Van taraflarına hicret ettiği ve ba'de İmâdiye tarafından celb olunan kuvvetle İngilizlerin Guyanlıları da tazyik etmekte bulunduğu ve Guyanlıların Şırnak aşâirinden muâvenet talep ettiği bildirilmiştir. Şırnaklılar bu ma'lûmat üzerine Guyanlılara iltihâk etmek için müsaade edilmesi hususunda ısrar etmektedirler. Keyfiyet 3 / 9 / 35'de Şırnak merkezine varan (şifre) on sekiz de tahkik olunmaktadır. Bu haberler üzerine Bitlis'e tahrik edilmiş olan alay bir, tabur bir, tekrar Siird'e celb olunmuştur. Hârekât 2348 numro ile nezârete ve mücâvir kolordulara yazılmıştır.

13. Ko. K.

Ahmet Cevdet

9 Teşrîn-i evvel 335

Şifre Kalemine vürûdu.

28 Teşrîn-i evvel / Minh

İSH KUTU: 109 GÖMLEK: 96 BELGE: 96 - 1

BELGE NO: 80

Genelkurmay Dairesine

28 Ekim 1919

Posta ile gelmiştir.

2

Şube

4372

Diyarbakır'dan: Harbiye Nezaretine gelen şifrenin çözümüdür.

1- Gelen son bilgilere göre Zaho'da İngilizlerin iki bin piyade, dört top ve 10 makineli tüfekten ibaret kuvvetleri vardır.

2- Şırnak kaymakamından alınan bilgide İngilizlere katılan bin beş yüz kadar Ermeni ve Nasturi kuvvetleri ile İmâdiye aşiretlerinin mağlûp olduğu ve bir kısmının Van taraflarına göç ettikleri, daha sonra İmâdiye taraflarından getirilen kuvvetle İngilizlerin Guyanlılara da baskı yaptıkları ve Guyanlıların Şırnak aşiretlerinden yardım istediği bildirilmiştir. Şırnaklılar gelen bu haber üzerine Guyanlılara katılmak için izin verilmesi hususunda ısrar etmektedirler. 3 Eylül 1919'da Şırnak merkezine varan (şifre) on sekizde araştırılmaktadır.

Bu haberler üzerine Bitlis'e doğru yola çıkarılmış olan bir alay ve bir tabur tekrar Siirt'e çağırılmıştır. Harekât 2348 numara ile nezaret ve civardaki kolordulara yazılmıştır.

13 ncü Kolordu Komutanı

Ahmet Cevdet

9 Ekim 1919

Şifre kalemine gelişi

28 Ekimde

İSH KUTU: 109 GÖMLEK: 96 BELGE: 96 - 1

BELGE NO: 81

BELGE NO: 81

Nâzır Paşa hazretlerine takdim edilmiş müsvedde

Elden Erkân-ı Hârbiye Reisi Cevad Paşa Hazretlerine takdim edildi.

14 Teşrîn-i evvel 335

Diyarbakır'den

Hârbiye Nezâret-i Celilesine mevrûd şifredir.

Cizre Kaymakamı Sultan Beyin istihbârâtı ber-vech-i âtfîdir:

[1] Süleymaniye ve mülhakatı Şeyh Metmun tarafından tekrar istirdâd ve Hilâl-i Osmanî rekzedilmiş, Revandiz, Köysançak ve Erbil'de İngilizler tarafından tahliye edilmiş İmâdiye'nin de kalesi İngilizler tarafından topla tahrîb edilerek terk edilmiş. Musul hâkim-i siyasîsi Leçman azledilmiş. Bu ma'lûmatın hepsi muhtâc-ı tedkikdir. Ma'mafih Musul'da İngiliz siyasetinin değişdiği mahsûsdur.

[2] Zaho'ya karşı K rkit karakolunda bulunan zâbitimiz takriben on gün kadar önce görüşmek üzere İngiliz karakoluna gitmiş ve avdetinde şehit edilmiştir. İkinci Fırkadan bu mesele hakkında sorulan izâhâta henüz cevap alınmamışdır. V r dunda arz edilecektir. Harekât 2568

11 Teşrîn-i evvel 335

Vürûdu 11 - 13

13. Ko. Kumandanı

Cevdet

İSH KUTU: 199 GÖMLEK: 233 BELGE: 233 - 1

BELGE NO: 81

Nazır Paşaya sunulmuş müsvedde

Elden Genelkurmay Başkanı Cevat Paşaya sunuldu.

14 Ekim 1919

Diyarbakır'dan

Harbiye Nezaretine gelen şifre

Cizre Kaymakamı Sultan Beyin istihbaratı aşağıdadır:

[1] Süleymaniye ve çevresi Şeyh Metmun tarafından tekrar geri alınmış ve Osmanlı bayrağı dikilmiş. Revandiz, Köysancak ve Erbil'de İngilizler tarafından boşaltılmış. İmâdiye Kalesi İngilizler tarafından topla tahrib edilerek terk edilmiş. Musul'un siyasî yöneticisi Leçman azledilmiş. Bu bilgilerin hepsinin incelenmesi gereklidir. Bununla birlikte Musul'da İngiliz siyasetinin değiştiği anlaşılmıştır.

[2] Zaho'nun karşısındaki Körkit karakolunda bulunan subayımız, yaklaşık on gün kadar önce görüşmek üzere İngiliz karakoluna gitmiş ve geri dönerken şehit edilmiştir. İkinci Tümenden bu konu hakkında istenen açıklamalara henüz cevap alınamamıştır. Geldiğinde arz edilecektir. Harekât 2568

11 Ekim 1919

Gelişi 13

13 ncü Kolordu Komutanı

Cevdet

İSH KUTU: 199 GÖMLEK: 233 BELGE: 233 - 1

BELGE NO: 82

BELGE NO: 82

“Müsvedde”

Nâzır Paşa Erkân-ı Hârbiye'ye takdim etmiştir. / 4 / 11 / 35

Diyarbakir'den Hârbiye Nezâretine mevrûd şifredir.

1- 12 - 13 Teşrîn-i evvel 35'de Cizre'den gönderilen ma'lûmatın hûlâsası ber-vech-i âtîdir:

1- Köperçin'deki postanın ma'lûmatına göre Zaho'daki kuvvet-i nısfı Musul istikâmetine hareket etmiş. Musul ahâlîsi İngilizlerden hafî olarak esliha ve cebhane mübayaa ediyormuş. 12 ilâ 16 Teşrîn-i evvel arasında cem'an 7 nefer Müslüman Hindli ilticâ etmiştir. Bunlar Zaho'daki İngilizlerin kâmilen Musul'a hareket ettiklerini, Zaho'da mecrûh birkaç Hindli ile bir İngiliz tabibi kaldığını söylemiştir. Mülteciler berâ-yı muhafaza aşâir nezdine gönderilmiştir. Evvelce gelen bir mültecinin iadesi emredilmiştir. Bu mülteci gitmekden imtina' etmiş ve tarafımızdan aşâir arasında ihfâ edilmiştir.

2- 27 / 9 / 35'de mezkûr taburdan gönderilib alınan ma'lûmatda 25 Eylülde Zaho'nun on iki kilometre kadar şimâlinde Berseri karyesinde İngilizlerle aşâir arasında müsademe olarak İngilizlerden kırk nefer hatt-ı ric'atı kesilerek aşâir tarafından itlâf edildiği bildirilmiştir. Zaho'da muhafız efrad kalmadığından o havâlîde bulunan yüz nefer Nasturi, Zaho'ya getirilmiş ve Musul İngiliz (şifre)sının Bağdad'a nakledilmiş olduğu haber alınmıştır.

3- İngilizlerin bu harekâtı tarassud edilmektedir. Zaho'ya yeniden kuvvet celb edilmemiş ve Musul'da İngiliz kuvveti bulunmadığı haber alınmıştır. Harekât 2745

27 - 28 Teşrîn-i evvel 35

Vürûdu 3 Teşrîn-i sâni 335

13. Ko. Kumandanı

Cevdet

İSH KUTU:200 GÖMLEK: 150 BELGE: 150 - 1

BELGE NO: 82

“Müsvedde”

Genelkurmay Başkanına sunulmuştur. / 4 Kasım 1919

Diyarbakır'dan Harbiye Nezaretine gelen şifredir.

1- 12 - 13 Ekim 1919'da Cizre'den gönderilen bilgilerin özeti aşağıdadır:

1- Köperçin'deki postanın edindiği bilgilere göre, Zaho'daki kuvvetin yarısı, Musul istikametine hareket etmiş. Musul ahalisi İngilizlerden gizli olarak silâh ve cephane satın alıyormuş. 12 - 16 Ekim 1919 arasında toplam 7 Müslüman Hintli sığınmıştır. Bunlar, Zaho'daki İngilizlerin, tamamen Musul'a hareket ettiklerini, Zaho'da yaralı birkaç Hintli ile bir İngiliz doktoru kaldığını söylemiştir. Mülteciler, korunmak için aşiretlerin yanına gönderilmiştir. Önce gelen bir mültecinin iadesi emredilmiştir. Bu mülteci gitmek istememiş ve aşiretler arasında gizlenmiştir.

2- 27 Eylül 1919'da söz konusu taburdan gönderilip, alınan bilgiye göre 25 Eylül 1919'da Zaho'nun on iki kilometre kadar kuzeyinde Berseri köyünde İngilizlerle aşiretler arasında çatışma çıkmış. İngilizlerden kırk askerin dönüş yolları kesilerek, aşiretler tarafından öldürüldüğü bildirilmiştir. Zaho'da muhafız asker kalmadığından, o havalide bulunan yüz Nasturi askeri, Zaho'ya getirilmiş ve Musul İngiliz (şifre)sının Bağdat'a nakledilmiş olduğu haber alınmıştır.

3- İngilizlerin bu hareketleri gözlenmektedir. Zaho'ya yeniden kuvvet toplanmamış ve Musul'da İngiliz kuvveti bulunmadığı haber alınmıştır. Harekât 2745

27 - 28 Ekim 1919

Gelişi 3 Kasım 1919

13 ncü Kolordu Komutanı

Cevdet

İSH KUTU: 200 GÖMLEK: 150 BELGE: 150 - 1

BELGE NO: 83

BELGE NO: 83

Hâربيye Nezâreti

Nezâret Şûbesi M takdim edildi.

Şifre Kalemi 3944 2'de. 23 - 11

Diyarbakir'den

Hâربيye Nezâretine mevrûd şifrenin hallidir.

1- Haleb Telebyez tarîkiyle me'zûniyetten avdet eden bir zâbitin 14 / 11 / 35'de fırkaya verdiği ma'lûmat hûlâsasî ber-vech-i âtidir: Telebyez'de bir mülâzım kumandasında yirmi süvari, on piyadeden ibâret kuvvet varmış daha (şifre) süvari gelecekmiş. İngiliz askeri kâmilin gitmiş. Haleb'e bir İngiliz süvari alayı (şifre) girecekmiş. İngilizler Ribak'ta toplanıyorlarmış. Adana'da Ermeniler pek ziyâde toplanmışlar. Kuvvetle (şifre) İslâmlara tecâvüzâtta bulunuyorlarmış. Adana İslâm ahâlîsi ufak bir kabahatlarından dolayı idam ediliyorlarmış. Adana valisi Estank'a giderek müftü kalmış.

2- Fırka kumandanı olduğu söylenilen Adana'daki Miralay Pebab 15 / 11 / 35'de Ayıntab'a gelerek mutasarrıfla görüşmüştür. Aynı gün akşamı avdet etmiştir. 16 / 11 / 35'de Osmaniye (şifre) Yüzbaşı Andiriz'le istihkâm miralayı ve hat müfettişi ne zamanda Ayıntab'a gelmiştir. Reman mutasarrıfı müstemleke modasının geçtiğini (şifre) Kilikya'dan farklı idareye tâbi' olduğu memleketde intizâma kani' (şifre) hâlâ amâlleri bulunduğunu söylemiştir. Suve'ye ta'yin kılınan General Robk'un muvâsâlat edeceğini ve işgal hazırlıkları yapıldığını Ayıntab'daki Fransız kumandanı Kalem Riyâsetine gelmiştir.

3- Azre'deki taburun aldığı ma'lûmata göre Zaho'daki beş nefer, üç top, dört makineli tüfek olduğunu bildirmiştir. Üserânın zaman-ı vürûdunu anlamak vesilesiyle zâbit gönderilecektir. Harekât 3037. 20 - 21 Teşrîn-i sâni 335

Vürûdu 23 - 24 Minh

13. Ko. Kumandanı

Cevdet

2

Kısım 25 / 11 / 35

2

Şu'be

4776

İSH KUTU: 109 GÖMLEK: 118 BELGE: 118 - 1

BELGE NO: 83

Harbiye Nezareti

Nezaret Şubesi M takdim edildi.

Şifre Kalemi 3944 2'de. 23 - 11

Diyarbakır'dan Harbiye Nezaretine gelen şifrenin çözümü

1- Halep - Telebyez yoluyla izinden dönen bir subayın 14 Kasım 1919'da tümene verdiği bilginin özeti aşağıdadır: Telebyez'de bir subay komutasında yirmi süvari, on piyadeden oluşan bir kuvvet varmış. Daha (şifre) süvari gelecekmiş. İngiliz askerinin hepsi gitmiş. Halep'e bir İngiliz süvari alayı girecekmiş. İngilizler Ribak'ta toplanıyorlarmış. Adana'da toplanan çok sayıdaki Ermeni (şifre) Müslümanlara saldırıda bulunuyormuş. Adana'daki Müslüman halk küçük bir suçtan dolayı idam ediliyormuş. Adana valisi Estank'e gimiş, müftü kalmış.

2- Tümen komutanı olduğu söylenen Adana'daki Albay Pebab, 15 Kasım 1919'da Antep'e gelerek mutasarrıfla görüşmüş ve aynı gün, akşam geri dönmüştür. 16 Kasım 1919'da Osmaniye (şifre) Yüzbaşı Andiriz'le istihkâm albayı ve hat müfettişi Antep'e gelmiştir. Reman mutasarrıfı sömürge modasının geçtiğini (şifre), Kilikya'dan farklı idareye tâbi olduğunu, memlekette düzeni yeterli (şifre) hâlâ emelleri bulunduğunu söylemiştir. Suve'ye tayin edilen General Robk'un geleceği ve işgal hazırlıkları yapıldığı Antep'teki Fransız komutanının özel kalem başkanlığına bildirilmiştir.

3- Azre'deki taburun aldığı bilgiye göre Zaho'da beş asker, üç top, dört makineli tüfek olduğu bildirilmiştir. Esirlerin geliş zamanını anlamak bahanesiyle subay gönderilecektir. Harekât 3037. 20 - 21 Kasım 1919

Gelişi 23 - 24'te

13 ncü Kolordu Komutanı

Cevdet

2

2

Şube

Kısım 25 / 11 / 1919

4776

İSH KUTU: 109 GÖMLEK: 118 BELGE: 118 - 1

BELGE NO: 84

BELGE NO: 84

M

3943 Takdim edildi.

Diyarbakir'den

Hârbiye Nezâretine mevrûd şifrenin hallidir.

1- Musul'dan gelen Jandarma Takım Kumandanı Ahmet Râci Efendi, Musul'da İngilizlerin tatbik etmekte olduğu gaddarâne idareden acı bir sûretde şikâyet etmekte ve ahâlînin Hükûmet-i Osmaniye'yi dört gözle beklediklerini beyândan sonra tarafımızdan menzil anbarlarında terk olunan erzakın, Şeriye'ye doğru sevk etmekte olduğunu söylemiştir. Şerif kıtaatından Musul'a gelen bir zâbit, Şerif'in İmam dahi ve İbn-ür Reşid ile muharebeye devam ettiğini söylediğini de ifade etmiştir.

2- Mütarekeden sonra haksız ve hukuk-ı düvele muhalif olarak İngilizlerin işgal ettiği Musul vilâyetindeki anbarlarımızda külliyetli miktarda erzak, techizât, mühimmat terk ettiğimiz ma'lûmdur. Bu mevâddin bedelinin tazminata mahsûb edilmesi lâzım geleceği tabîi ise de mütarekeden sonra işgal edilen yerlerimizin İngilizler tarafından istifâ olunan vâridâtının da tazminata mahsûb edilmesi lâzım olacağı mütâlaasındayım. Bir sene zarfında İngilizlerin yalnız Musul vilâyetinden pek ağır tekâlif tarhı sûretiyle üç milyon lira varidât aldığı gelenlerin cümle ifadesinden olduğu ma'rûzdur. Harekât 3036 numroludur.

20 Teşrîn-i sâni 335

Vürûdu 23 - 24 Minh.

13. Ko. Kumandanı

Cevdet

2

Kısım

25 / 11 / 35

Mühimdir.

2

Şu'be

4776

İSH KUTU: 109 GÖMLEK: 118 BELGE: 118 - 2

BELGE NO: 84

M

3943 Takdim edildi.

Diyarbakır'dan

Harbiye Nezaretine gelen şifrenin çözümüdür.

1- Musul'dan gelen Jandarma Takım Komutanı Ahmet Râci Efendi, Musul'da İngilizlerin uyguladıkları zalim idareden acı bir şekilde şikâyet etmekte ve halkın Osmanlı Devleti'ni dört gözle beklediklerini bildirdikten sonra, tarafımızdan menzil anbarlarında bırakılan erzakın, Şeriye'ye doğru sevk edilmekte olduğunu söylemiştir. Şerif kıt'alarından¹ Musul'a gelen bir subay Şerif'in, İmam ve İbn-ür Reşid ile muharebeye devam ettiğini söylediğini de ifade etmiştir.

2- Ateşkesten sonra haksız ve devletler hukukuna aykırı olarak İngilizlerin işgal ettiği Musul vilâyetindeki ambarlarımızda çok miktarda erzak, teçhizat ve mühimmat bıraktığımız bilinmektedir. Bu malzemelerin bedelinin tazminata eklenmesi uygun ise de ateşkesten sonra işgal edilen yerlerimizin İngilizler tarafından alınan gelirinin de tazminata eklenmesi gerektiği görüşündeyim. Bir sene süresince İngilizlerin yalnız Musul valiliğinden pek ağır vergiler düzenlemek suretiyle üç milyon lira gelir aldığı, buraya gelenlerin ifadelerinden anlaşıldığı arz olunur. Harekât 3036 numaralıdır.

20 Kasım 1919

Gelişi 23 - 24'te

13 ncü Kolordu Komutanı

Cevdet

2.

Kısım

25 Kasım 1919

Önemlidir.

2.

Şube

4776

İSH KUTU: 109 GÖMLEK: 118 BELGE: 118 - 2

¹ Şerif Hüseyin kıt'aları.

BELGE NO: 85

BELGE NO: 85

Van

27 / 11 / 35

Vusûlu: 30 Minh

On Beşinci Kolordu Kumandanlığına

Teşrîn-i sâni 335 tarihli telgrafnameye lâhikadır.

1- Musul havâlisinde kıyamın günden güne büyümekte olduğu ve Musul'dan ahâlînin dağlara çekilmekte buldukları ve Akra, İmâdiye, Revandiz ve Erbil'in İngilizlerle hizmetlerinde bulunan yerlilerden tathîr edilerek mahallî idareler teşkil ile icrâ-yı hükûmet edildiği ve fakat (şifre) me'mura kâbiliyetli kimseler olmadıklarından idareyi tensîk ve tedvîr için me'mûr gönderilmesini hükûmetimizden rica etmekde oldukları Şemdinan Kaymakamlığından bildiriliyor.

2- Cephane ve silâh ve kendilerini idare edecek zâbit gönderilmesi hakkında Musul ahâlî ve aşâiri tarafından vuku' bulan metâlibât ve istihâmâtın mütevelliyen te'kid edilmekte olduğu ve Şemdinan'da bunun için adamlarının intizârda bulunduğu ve İngilizlerin ehl-i kıyâmı tenkil için Musul'da külliyetli kuvvetler ihzâr ve tahrik ettiği hâlde hareket eden kıtaatın geriye celb edildiği ve şimdilik yalnız tayyareler istikşâfât yaptırarak ba'zı kasabâtı ve büyük kurâyı bombardıman ettirmekte olduğu kezâlik Şemdinan Kaymakamlığından bildirilmektedir. Ahâlînin cephane ve silâh hakkındaki istihâmâtının tervîc-i elzem görülmekte olduğundan tesrî-i icâbına müsâade buyrulmasını rica ederim.

3- İranlıların İngilizlerin teşvikiyle ve Simko'yu te'dib etmek üzere istihzârâtda bulunmakta oldukları ve bunun için Tebriz'e külliyetli Ermeni askeri topladığı ve İngiliz tayyarelerinin mütemadiyyen Rumiye havâlisinde istikşâfât yapmakda oldukları Hakkari Mutasarrıflığından bildirilmiş ve geçenlerde Tebriz'e gitmiş olan (Seyid Taha)'nın Ermenilerden ba'zılarının hücumuna marûz kalarak hayatını firâren ve müşkilâtla tahlîs edebildiği anlaşılmıştır. Simko'ya icrâ' edileceği muâvenetin bu sırada kıymeti büyük olacağından mûmâ-ileyhin taleb etmekde olduğu cephane hakkındaki mütâlaa ve irâde-i âlilerinde tesrîi mercûdur.

Van Valisi

Midhat

İSH KUTU: 347 GÖMLEK: 95 BELGE: 95 - 1

Sivas'da 15. Ko :
Kumandan Paşa
Şifre etsin 3 / 11 / 35
İmza

BELGE NO: 85

Van

7 Kasım 1919

Gelişi: 30

On Beşinci Kolordu Komutanlığına

Kasım 1919 tarihli telgrafa ektir.

1- Musul yöresindeki isyanın günden güne büyüdüğü, halkın Musul'dan dağlara çekildiği, Akra,¹ İmadiye,² Revandiz³ ve Erbil'in⁴ İngilizlerden ve onlara hizmet eden yerlilerden temizlenerek mahallî idareler oluşturularak yönetildiği, fakat (şifre) yönetmeye kabiliyetli kimseler olmadıklarından dolayı idareyi düzenlemek ve çalıştırmak için memur gönderilmesini devletimizden rica ettikleri, Şemdinan⁵ Kaymakamlığından bildiriliyor.

2- Cephane, silâh ve kendilerini idare edecek subay gönderilmesiyle ilgili olarak, Musul halkı ve aşiretlerince yapılan isteklerin sürekli tekrarlandığı, bunun için adamlarının Şemdinan'da bekledikleri; İngilizlerin isyancıları cezalandırmak için Musul'dan çok sayıda kuvveti yola çıkardığı hâlde bu birliklerin geriye çağrıldığını ve şimdilik sadece uçaklara keşif yaptırarak bazı kasabaları ve büyük köyleri bombaladıkları yine Şemdinan Kaymakamlığından bildirilmektedir. Halkın cephane ve silâh hakkındaki istekleri haklı görüldüğünden gerekenin yapılması için sür'atle izin verilmesini rica ederim.

3- İranlıların İngilizlerin kışkırtmasıyla Simko'yu cezalandırmak üzere hazırlandıkları ve bunun için Tebriz'e çok fazla sayıda Ermeni askeri toplandığı ve İngiliz uçaklarının Rumiye bölgesinde devamlı keşif yaptıkları Hakkari Mutasarrıflığından bildirilmiştir. Geçenlerde Tebriz'e gitmiş olan Seyit Taha'nın Ermenilerden bazılarının saldırısına uğradığı ve kaçarak hayatını güçlükle kurtarabildiği anlaşılmıştır. Simko'ya yapılacak yardım, bu sıralarda önemli olacağından Simko'nun talep ettiği cephane hakkında değerlendirme ve emirlerinin ivedileştirilmesi rica olunur.

Van Valisi

Mithat

İSH KUTU: 347 GÖMLEK: 95 BELGE: 95 - 1

¹ Akra (Musul).

² İmadiye (Musul).

³ Revandiz (Kerkük - Musul).

⁴ Erbil (Musul).

⁵ Şemdinan (Hakkari - Van).

BELGE NO: 86

BELGE NO: 86

BELGE NO: 86

BELGE NO: 86

BELGE NO: 86

Van
17 / 12 / 35
Vusûlü 25 / 12

Numro
2924

On Beşinci Kolordu Kumandanlığına

Posta ile gelmiştir.

İngilizlerin esir etmiş oldukları Şeyh Mahmud'un İran cihetine firar etmiş olan bir zevcesinin birâderi Yüzbaşı Fettah Bey İkinci Fırkadan aldığı me'zûniyet üzerine Van'a gelmiştir. Kendisini tavsiye ile Simko'nun nezdine götürdüm. Sakız'a kadar gitdi ve geldi. Mûmâ-ileyh kânûn-ı evvelin birinde Sakız'dan hareket etmiş ve mezkûr tarihteki en yeni mesmûâtı birinci maddede arz edilmiştir:

1- Süleymaniye ve Kerkük ile Van'ın şimâlindeki mıntıkada bulunan başlıca mevâkideki İngiliz hâkim-ü me'mûr ve askerleri teşrîn-i sâni nihayetinde kâmilan çekilmiş, Süleymaniye ve Kerkük'de yerli meşayihin bir kaymakam ile on beş nefer jandarma bırakmışlar. Bu havâlîde ne kadar ot, saman iddihar etmişlerse kâffesini ihrâk eylemişler ve evvelce

Belge: 116 - 2

ahâlîye hususât ve makasid-i muhtelifi ile ikraz etmiş oldukları meblâğı aynen ve hatta parası olmayanların emvâl ve mevaşisini satarak alacaklarını cebren almışlardır. Çekilirken İngilizlerden ba'zıları "Buraların ne olacağı henüz belli değil, konferans neye karar verecek olursa o olacak." tarzında idâre-i lisan etmişler.

2- Mesmûât-ı sâire ber-vech-i âfîdir: Süleymaniye ve havâlîsi Hükûmet-i Osmaniye'ye müştâk imişler. İngilizler bidâyetde pek mebzûl para sarf ederken sonraları ahâlînin hiç ümid etmedikleri dereceye kadar hisset göstermişler. Bu hususda İngilizler muğfil bir millet olduğu kanaatını hâsil etmiş. İran dâhilinde Amerika, İngiliz ve Fransız

Belge: 116 - 3

rekâbet-i siyasiyesi ziyâde imiş. Ahâlî İngiliz ile ittifâkından pek mütevahhiş imiş. Dâhil-i İran'da ve Tahran'da silâhlı müsâdemeler oluyormuş. Şimdiki hâlde ma' İran encümeni taraftarları İngiliz taraftarlarına galip imişler. Bugünlerde bu yeni partinin arasında bir uzlaşma müzâkeresi oluyormuş. Küçük Han aleyhine İran ve İngilizlerin müştereken yaptıkları takibât neticesinde Küçük Han'ı tutmuşlar ve bir rivâyete nazaran idâm dahi eylemişler. Mâdes-Sultane'yi Tahran'da serbest bırakmışlar. Bu yakınlarda

Rumiye'ye geleceği rivâyet olunurmuş. Hatta Tebriz'e geldiği de söyleniyormuş. Tebriz'deki Ermeniler muntazam teşkilât yapıyorlarmış.

Belge: 116 - 4

İran Hükûmeti de göz yumuyormuş. Nastûri ve Ermenilerin İngilizlerin muâvenetiyle yaptıkları teşkilât oldukça muntazam imiş. Kendi yurtlarına cebren gelmek için hazırlık görüyorlarmış.

İSH KUTU: 347 GÖMLEK: 116 BELGE: 116 - 1 (2, 3, 4)

BELGE NO: 86

Van
17 Aralık 1919
Gelişi 25 / 12

Numara
2924

On Beşinci Kolordu Komutanlığına

Posta ile gelmiştir.

İngilizlerin esir etmiş oldukları Şeyh Mahmud'un İran tarafına kaçmış olan bir eşinin kardeşi Yüzbaşı Fettah Bey, İkinci Tümen'den aldığı izinle Van'a gelmiştir. Kendisini tavsiye ile Simko'nun yanına götürdüm. Sakız'a kadar gitti ve geldi. Yüzbaşı 1 Aralık 1919'da Sakız'dan hareket etmiş ve belirtilen tarihteki işittiği en yeni haberler birinci maddede arz edilmiştir:

1- Süleymaniye, Kerkük ile Van'ın kuzeyindeki mıntıkada bulunan başlıca mevkilerdeki İngiliz siyasî memur ve askerlerinin hepsi kasım sonunda çekilmiştir. Süleymaniye ve Kerkük'te yerli şeyhlerle, bir kaymakam ile on beş jandarma askeri bırakmışlar. Bu yörede ne kadar ot, saman biriktirmişlerse hepsini yakmışlar ve evvelce

Belge: 116 - 2

halka çeşitli maksat ve hususlarda borç vermiş oldukları miktarı aynen ve parası olmayanların da mülklerini ve sürülerini satarak zorla almışlardır. Çekilirken bazı İngilizler "Buraların ne olacağı henüz belli değil! Konferans neye karar verecek olursa o olacak." tarzında konuşmuşlardır.

2- Diğer haberler aşağıdadır: Süleymaniye ve havalisi Osmanlı Devleti'ni istiyorlarmış. İngilizler başlangıçta pek bol para harcarken, sonraları halkın hiç ummadığı derecede cimrilik etmişlerdir. Bu husus da İngilizlerin yalancı bir millet olduğu kanaatini ortaya çıkarmıştır. İran dâhilinde, Amerika, İngiliz ve Fransızların

Belge: 116 - 3

arasında çok fazla siyasî rekabet varmış. Halk, İngilizler ile iş birliğinden pek korkmuşlar. İran'da ve Tahran'da silâhlı çatışmalar oluyormuş. Şimdiki durumunda bütün İran Encümeni taraftarları, İngiliz taraftarlarına karşı üstünmüşler. Bugünlerde bu yeni partinin arasında bir uzlaşma müzakeresi oluyormuş. Küçük Han'a karşı İran ve İngilizlerin ortaklaşa yaptıkları takipler sonucunda Küçük Han'ı yakalamışlar ve bir rivayete göre de idam etmişler. Mâdes-Sultane'yi Tahran'da serbest bırakmışlar. Bu yakınlarda Rumiye'ye geleceği söyleniyormuş. Hatta Tebriz'e geldiği de söyleniyormuş. Tebriz'deki Ermeniler düzenli şekilde teşkilâtlanıyorlarmış.

Belge: 116 - 4

İran Hükûmeti de buna göz yumuyormuş. Nasturi ve Ermenilerin, İngilizlerin yardımıyla yaptıkları teşkilât oldukça muntazammış. Kendi yurtlarına zorla girmek için hazırlık yapıyorlarmış.

İSH KUTU: 347 GÖMLEK: 116 BELGE: 116 - 1 (2, 3, 4)

BELGE NO: 87

BELGE NO: 87

2 2
Şu'be Kısım

25 Şubat 336

Nezâretten

23 / 2 / 36

Tezkere

Hariciye Nezâret-i Celîlesine

Dahiliye Nezâret-i Celîlesine

Irak şeyhlerinden Mirza Muhammed Taki Şirâzi'den Mustafa Kemal Paşaya hitaben yazılan mektubun mühteviyyâtını müş'âr ve On Üçüncü Kolordudan mevrûd 12 / 13 Şubat 36 tarihli telgrafnamenin bir sûreti leffen takdim edilmiştir. Ol bâbda.

(İmza) (İmza) (İmza) (İmza)
Tevfik Muzaffer Fevzi Kazım

İSH KUTU: 116 GÖMLEK: 19 BELGE: 19 - 1

2. 2.
Şube Kısım

25 Şubat 1920

Nezaretten

23 / 2 / 1920

Tezkere

Dışişleri Bakanlığına

İçişleri Bakanlığına

Irak şeyhlerinden Mirza Muhammed Taki Şirâzi'den Mustafa Kemal Paşaya hitaben yazılan mektubun içeriğini açıklayan ve On Üçüncü Kolordudan gelen 12 / 13 Şubat 1920 tarihli telgraf sureti ekte sunulmuştur.

(İmza) (İmza) (İmza) (İmza)
Tevfik Muzaffer Fevzi Kazım

BELGE NO: 88

BELGE NO: 88

Hâربيye Nezâreti

Nezâret Şûbesi

Şifre Kalemi

1

El'aziz'den:

Şu'be

Hâربيye Nezâret-i Celîlesine mevrûd şifredir.

913

Bağdad'dan Mardin'e Bağdad'la Felluce arasında Aşiret Reisi Şeyh Zâri Hâfidi Mansur Efendi gelerek Şeyh Mirza Muhammed Taki Şîrâzî'den Mustafa Kemal Paşaya hitaben bir mektûb getirmiştir. Mektûbda Irak ahâlîsinin Osmanlı bayrağı gölgesinde yaşamak ve ölmek istedikleri ve düşmanı Irak'dan çıkarmak zamanının geldiği ve bu maksadın te'mîni için Irak'a Arapca bilen on kişi ile beraber müteaddid beyân-nâmeler irsâl kılınması ve bu zevâtın Bağdad'a geldikten sonra rüesâyâ i'zâm edilecekleri ve parola olmak üzere (Et-teâzud) kelimesini kullanmaları yazılıdır. Şeyh Mirza Irak'da ve İran'da tekmîl Şîîlerin mu'temedi ve âdeta kutbu olduğu bildirilmektedir. Harekât 366 / 435 12 - 13 Şubat 36

On Üçüncü Kolordu Kumandanı

Cevdet

Erkân-ı Hâربيye-i Umûmiye Dairesine

14 / 2 / 36

2. Şu'beye

Bir muâmele yapılmamıştır. Takdim 15 Minh

İSH KUTU: 116 GÖMLEK: 19 BELGE: 19 - 2

BELGE NO: 88

Harbiye Nezareti

Nezaret Şubesi

Şifre Kalemi

1

Elazığ'dan

Şube

Harbiye Nezaretine gelen şifredir.

913

Bağdat'la Felluce¹ arasında aşiret reisi olan Şeyh Zari oğlu Mansur Efendinin Bağdat'tan Mardin'e gelerek, Şeyh Mirza Muhammed Taki Şirâzi'den Mustafa Kemal Paşaya hitaben yazılmış bir mektup getirmiştir. Mektupta Irak halkının, Türk bayrağı gölgesinde yaşamak ve ölmek istediklerini düşmanı Irak'tan kovma zamanının geldiğini, bunun için Irak'a, Arapça bilen on kişi ile çeşitli beyannameler yollanmasını, bu kişilerin Bağdat'a geldikten sonra reislere gönderilecekleri, parola olarak Et-teazud² kelimesini kullanmaları yazılıdır. Şeyh Mirza'nın Irak'ta ve İran'daki tüm Şiîlerin ulusu olduğu bildirilmektedir. Harekât 366 / 435 12 - 13 Şubat 1920

On Üçüncü Kolordu Komutanı

Cevdet

Genelkurmay Dairesine

14 / 2 / 1920

2 nci Şubeye

Bir uygulama yapılmamıştır. Takdim 15'te

İSH KUTU: 116 GÖMLEK: 19 BELGE: 19 - 2

¹ Felluce (Delim - Bağdat).

² Et-teâzud: Yardım, Yardımlaşma.

BELGE NO: 89

BELGE NO: 89

Van

1 Nisan 336

Vusûlü 4 Minh

Saat 10 evvel

15. Ko. Kumandanlığına

1 Mart 336 şifreye zeyldir.

Musul'da teşekkül eden cem'iyet-i hâfiyenin aşâir rüesâsına neşrettikleri beyannamenin posta ile vürüd eden bir sûreti li-ecl takdim fırkaya tevdi' edilmiştir. El-ad namıyla tevdi' edilen cem'iyetin hûlasa-i neşriyyâtı İngilizler aleyhinde bütün halkı kıyam ve cebren içlerinden tard etmektedir. Bu beyanname ile birlikde gönderilen Çal müdürünün tahrirâtında Butan kıt'asındaki Kürtlerle Cizre Hükûmeti tarafından silâh tevzi' edildiği ve havaların küşâyışinde taarruz edecekleri ihbar edilmiştir efendim.

Van Valisi

Midhat

İSH KUTU: 348 GÖMLEK: 118 BELGE: 118 - 1

Van

1 Nisan 1920

Gelişi 4 Nisan

Saat 10

15 nci Kolordu Komutanlığına

1 Mart 1920 tarihli şifreye ektir.

Musul'da kurulan gizli cemiyetin aşiret reislerine yayımladıkları beyannamenin posta ile gelen bir sureti takdim için tümene gönderilmiştir. El-ad adıyla gönderilen cemiyetin yayınının özeti, İngilizlere karşı bütün halkı ayaklandırmak ve onları buradan zorla uzaklaştırmaktır. Bu beyanname ile birlikte gönderilen Çal müdürünün yazısında da Butan kıt'asındaki Kürtler ile Cizre Hükûmeti tarafından silâh dağıtıldığı ve havalar ısınınca taarruz edecekleri ihbar edilmiştir.

Van Valisi

Midhat

BELGE NO: 90

BELGE NO: 90

Diyarbakir

21 / 4 / 36

Hey'et-i Temsiliyeye

1- Irak Kaymakamlığından gelen haberde Zaho'da İngilizlerin küllî zahâir derc etdikleri ve iki demir köprü getirdikleri hâkim-i siyasîsi ile iki erkân-ı harb zâbitinin Zaho'ya geldiği ve Zilhu'ye onlarla alışveriş edilmemesi lüzûmunu Zaho'da münâdilerle ilân olunduğu bildirilmektedir. Diğer taraftan da beyannamelerle Hükûmet-i Osmaniye'nin kalmadığı neşr edilmektedir. Sellibi nahiyesi ağalarından Aziz Ağayı da Müskrin'e da'vet etmişlerdir.

2- Kehansen'e İngilizler (şifre) (şifre) aşâiri ile hayli uğraşarak bunları te'dibe muvaffak olamamışlardır. Musul'da rahat durabilmek için bu sene yine bunları te'dibe teşebbüsleri muhtemeldir. Bu esnada vaziyeti müsaid görürler, kuvvete ve paraya zebûn olan aşâiri kendilerine bağlayabilirse, Siird istikâmetinde tevsi'-i işgalleri mûhtemeldir. Böyle bir hâl karşısında kolordu Urfa'ya kadar yayılmış olacağından icâbında Siird'in (şifre) ancak On Beşinci Kolorduca mümkün olacağı mütâlaa olunmaktadır. Her ihtimale karşı kolorduca tedâbir-i muktezîyeye tevessül edilmektedir.

13. Ko. K.

Açıldı. / 22 / 4 / 36

Cevdet

İSH KUTU: 272 GÖMLEK: 212 BELGE: 212 - 1

BELGE NO: 90

Diyarbakır

21 Nisan 1920

Heyeti Temsiliyeye

1- Irak Kaymakamlığından gelen haberde, İngilizlerin, Zaho'da çok miktarda yiyecek topladıkları, iki demir köprü getirdikleri, siyasî idareci ile iki kurmay subayın Zaho'ya geldiği ve Zilhu'ya onlarla alışveriş yapmaması gerektiğinin Zaho'da ilân edildiği bildirilmektedir. Diğer yandan da beyannamelerle Osmanlı Devleti'nin kalmadığı yayımlanmaktadır. Sellibi nahiyesi ağalarından Aziz Ağayı da Müskrin'e davet etmişlerdir.

2- Kehansen'e İngilizler (şifre) (şifre) aşiretleri ile hayli uğraşmışlarsa da bunları ıslah edememişlerdir. Musul'da emniyette bulunmak için bu yıl, yine bunlar üzerine kuvvet yollamaları ihtimal dâhilindedir. Durumu bugünlerde uygun görerek, kuvvete ve paraya düşkün olan aşiretleri kendilerine bağlayabilirlerse, Siirt istikametlerinde işgallerini genişletebilirler. Böyle bir durum karşısında, kolordu Urfa'ya kadar yayılmış olacağından, gerektiğinde Siirt'in (şifre) On Beşinci Kolordu tarafından sağlanmasının mümkün olacağı değerlendirilmektedir. Her ihtimale karşı kolordu tarafından gerekli tedbirlerin alınmasına çalışılmaktadır.

13 ncü Kolordu Komutanı

Açıldı. / 22 Nisan 1920

Cevdet

İSH KUTU: 272 GÖMLEK: 212 BELGE: 212 - 1

EKLER

EK - A

EK - A

Devlet-i Aliyye-i Osmaniye ile Düvel-i İ'tilâfiye beyninde mün'akid
mûtârekenâme

İngiltere Hükûmetinin Müttefikleriyle bi-i'tilâf salâhiyyet-dâr kıldığı İngiltere Hükûmeti Bahr-ı Sefid Donanması Başkumandanı Ferik Amiral Sir Somerset Arthur Gough Calthorpe hazretleri ile hükûmet-i seniyye canibinden haiz-i salâhiyyet Bahriye Nazırı devletlu Rauf Beyefendi hazretleri, Hariciye Müsteşarı Atufetli Reşad Hikmet Beyefendi hazretleri, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Kaymakamlarından Sadullah Beyefendi arasında kararlaştırılıp akd edilen mûtareke şerâiti:

Madde 1: Bahr-ı Siyah'a mürûr için Çanakkale ve Bahr-ı Siyah Boğazları'nın küşâdı ve Bahr-ı Siyah'a mürûrun temini, Çanakkale ve Bahr-ı Siyah istihkâmâtının Müttefikler tarafından işgali.

Madde 2: Osmanlı sularındaki bil-cümle torpil tarlaları ile torpido ve kovan mevâzı'ı ve mevâni'-i saire mevâki'i gösterilecek ve bunları taramak veya ref' etmek için talep vuku'unda muâvenet edilecektir.

Madde 3: Karadeniz'de mevcûd torpil mevki'leri hakkındaki ma'lûmât-ı mevcûde i'tâ edilecektir.

Madde 4: İ'tilâf Hükûmatına mensub üsera-yı harbiyye ile Ermeni üsera ve mevkufunu İstanbul'da cem' edilecek ve bilâ-kayd ü şart İ'tilâf Hükûmetlerine teslim olunacaktır.

Madde 5: Hududların muhafazası ve asayiş-i dâhilinin idâmesi için lüzum görülecek kuva-yı askeriyeden mâ-adâsının derhâl terhisi (işbu kuva-yı askeriyenin mikdar ve vaz'iyetleri İ'tilâf Hükûmatı tarafından Devlet-i Aliyye ile müzâkere edildikten sonra takarrür etdirilecektir.)

Madde 6: Osmanlı kara sularında zâbıta ve buna mûmâsil husûsât için istihdâm edilecek sefâin-i sagire müstesna olmak üzere Osmanlı sularında veya Devlet-i Aliyye tarafından işgal edilen sularda bulunan kâffe-i sefâin-i harbiye teslim olunub gösterilecek Osmanlı liman veya limanların da mevkûf bulundurulacaktır.

Madde 7: Müttefikler emniyetlerini tehdid edecek vaz'iyet zuhûrunda herhangi sevk-ül-ceyş noktasını işgal hakkını hâiz alacaklardır.

Madde 8: El-yevm Osmanlı işgali altında bulunan bi'l-cümle liman ve demir mahallerinden İ'tilâf sefâini tarafından istifâde edilmesi ve İ'tilâfla hâl-i harbde bulunanlara karşı mesdûd bulundurulması. Sûfûn-ü Osmaniye'de ticaret ve ordunun terhisi hususlarında şerâit-i mumâsileden istifâde edilecektir.

Madde 9: İ'tilâfiyun Osmanlı tersane ve limanlarındaki umum sefâin ta'mîrâtı vesâit-i terhîliesini isti'mâl edeceklerdir.

Madde10: Toros tünellerinin Müttefikler tarafından işgali.

Madde 11: İnan'ın Őimal-i garbi kısmındaki Kuva-yı Osmaniye'nin derhâl harbden evvelki hudud gerisine celbi hususunda evvelce itâ edilen emir icra edilecektir. Maveraya-yı Kafkas'ın evvelce Kuva-yı Osmaniye tarafından kısmen tahliyesi emr edildiğinden kısmen mütebâkisi Müttefikler tarafından vaz'iyet-i mahalliye tedkik edilerek talep olunursa tahliye edilecektir.

Madde 12: Hükümet muhaberati müstesna olmak üzere telsiz telgraf ve kabloları İtilâf memurları tarafından murâkabesi.

Madde 13: Bahrî, askerî ve ticarî mevâdd ve malzemenin men'i tahribi.

Madde 14: Memleketin ihtiyacatı tatmin olunduktan sonra mutebâkî kömür, mâyi' mahrûkat ve bahr-ı levazımın Türkiye menâbi'inden mübâyaası için teshîlat ibrazı. (Mevâdd-ı mezkûrenin hiçbirini ihrac olunmayacaktır.)

Madde 15: El-cümle hudud-ı hadîdiyye İtilâf murakâbe zabitleri memur edilecektir. Bunlar miyanında el-yevm Hükümet-i Osmaniye'nin taht-ı murakabesinde bulunan Maveraya-yı Kafkas hudud-u hadîdiyyesi aksamı dâhildir. İşbu Kafkas hududu serbest ve tam olarak İtilâf memurlarının taht-ı idaresine vaz' edilecektir. Ahalinin ihtiyacının tatmini nazar-ı dikkate alınacaktır. İşbu maddede Batum'un işgali dâhildi. Hükümet-i Osmaniye Bakû'nün işgaline mu'teriz bulunmayacaktır.

Madde 16: Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'da bulunan muhafız kıtaât en yakın İtilâf kumandanına teslim olunacaktır ve Kilikya'daki kuvvetlerin intizâmı muhafaza için muktezî mikdarından mâ-adâsı beşinci maddedeki Őerâite tevfiikan takarrür ettirilecek vech ile geri çekilecektir.

Madde 17: Trablusgarb'da ve Bingazi'de bulunan Osmanlı zabitleri en yakın İtalyan muhafaza kıtaâtına teslim olacaktır. Hükümet-i Osmaniye teslim emrine itaât etmedikleri takdirde muhâberât ve muâveneti kat' etmeyi taahhüd eyler.

Madde 18: Mısrat da dâhil olduğu hâlde Trablus ve Bingazi'de işgal edilen limanların en yakın İtilâf muhafaza kıtaâtına teslimi.

Madde 19: Alman Avusturya bahrî, berrî ve sivil memurin ve tebasının bir ay zarfında ve uzak mahallerde bulunanların bir aydan sonra mümkün olan en kısa zamanda memâlik-i Osmaniye-yi terk etmeleri.

Madde 20: Beşinci madde mucibince terhis edilecek Kuva-yı Osmaniye'ye ait techizat, esliha, cephan ve vasait-i nakliyenin tarzı isti'mâline dair itâ edilecek ta'lîmâta riâyet olunacaktır.

Madde 21: Mü'teliflerin menâfi'ini sıyânet için iaşe nezareti nezdine İtilâf mümessilleri merbut bulunacak ve kendilerine bu babda lüzum görülecek kâffe-i ma'lûmât itâ edilecektir.

Madde 22: Osmanlı üsera-yı harbiyyesi İ'tilâf devletleri nezdinde muhafaza edilecektir. Sicil üsera-yı harbiyye ile senan-ı askeriyye haricinde olanların tahliyesi nazar-ı dikkate alınacaktır.

Madde 23: Hükûmet-i Osmaniye merkezî hükûmetlerle bil-cümle münasebâtı kat' edecektir.

Madde 24: Vilâyat-ı sitte de iğtişâş zuhurunda mezkur vilâyetlerin herhangi bir kısmının işgali hakkını İ'tilâf devletleri muhafaza eder.

Madde 25: Mütteliklerle Hükûmet-i Osmaniye arasında muhâsemât 1918 senesi Teşrin-i evvelinin otuz birinci günü vasatî saat-i mahallî ile vakt-i zahir de ta'til edilecektir.

İngiltere Hükûmet-i Kraliyesi Sefâin-i Harbiyyesinden Limni'de Mondros limanında Len Gerandaz Agamemnon Zırhlısı'nda 1918 senesi Teşrin-i evvelinin otuzuncu günü nüshateyn olarak imza edilmiştir.

İmza

Sadullah Reşad Hikmet Hüseyin Rauf Arthur Calthorpe

3384 numrolu Takvîm-i Vakayi'den muktebisdir.

İSH KUTU: 7 GÖMLEK: 80 BELGE: 80 - 1

EK - A

Osmanlı Devleti ve İtilâf devletleri arasında kabul edilen mütarekename

İngiltere Devleti'nin, Müttefikleriyle beraber imza yetkisi verilen İngiltere Devleti Akdeniz Donanması Başkomutanı Amiral Sir Somerset Arthur Gough Calthorpe ile Osmanlı Devleti adına da Bahriye Nazırı Rauf Bey, Dışişleri Müsteşarı Reşat Hikmet, Genelkurmay Yarbaylarından Sadullah Bey arasında kararlaştırılıp imzalanan mütareke şartları:

Madde 1: Karadeniz'e çıkış için Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nın açılışı ve Karadeniz'e çıkışın temini, Çanakkale ve Karadeniz boğaz istihkâmlarının Müttefikler tarafından işgali.

Madde 2: Osmanlı sularındaki bütün torpil tarlaları ile torpido ve kovan mevzileri ve diğer engellerin yerleri gösterilecek ve bunları taramak veya kaldırmak için istendiğinde yardımcı olunacaktır.

Madde 3: Karadeniz'de mevcut torpil yerleri hakkında bilgi verilecektir.

Madde 4: İtilâf devletlerine ait harp esirleriyle, Ermeni esirler ve hükümlüler, İstanbul'da toplanacak ve kayıtsız şartsız İtilâf devletlerine teslim edilecektir.

Madde 5: Hudutların korunması ve iç güvenliğin devam ettirilmesi için lüzum görülecek askerî kuvvetlerden fazlası hemen terhis edilecek. (İşbu askerî kuvvetlerin miktarı ve vaziyetleri İtilâf hükûmetleri tarafından Osmanlı Hükûmeti ile müzakere edildikten sonra belli olacaktır.)

Madde 6: Osmanlı kara sularında zabıta ve buna benzer işler için kullanılacak küçük deniz araçları hariç olmak üzere, Osmanlı sularında ve Osmanlı Devleti tarafından işgal edilen sularda bulunan bütün harp gemileri teslim olup, gösterilecek Osmanlı liman veya limanlarında tutuklu bulundurulacaktır.

Madde 7: Müttefikler, emniyetlerini tehdit edecek bir vaziyet zuhurunda herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkını elde bulunduracaklardır.

Madde 8: Hâlen Osmanlı işgali altında bulunan bütün liman ve demir yollarından İtilâf devletleri deniz araçlarının faydalanması, İtilâf devletleri ile hâlen savaşta bulunanlara karşı kapalı bulundurulması, Osmanlı Hükûmetine ait deniz araçları ticaret ve terhis nedeniyle bu yerlerden faydalanacaklardır.

Madde 9: İtilâf devletleri, gemilerinin onarımı için Osmanlı tersane ve limanlarındaki bütün onarım araçlarından faydalanacaklardır.

Madde 10: Toros tünellerinin İtilâf devletleri tarafından işgali.

Madde 11: İran'ın kuzeybatısındaki Osmanlı kuvvetleri ilk fırsatta savaştan evvelki hudut gerisine alınması hakkındaki evvelce verilmiş olan

emir yürürlüğe konacaktır. Maverayı Kafkas'ın evvelce Osmanlı kuvvetleri tarafından kısmen tahliyesi emredildiğinden geri kalan kısımları Müttefikler tarafından yerinde tetkik edilerek istenirse tahliye edilecektir.

Madde 12: Hükümet haberleşmeleri hariç olmak üzere, telsiz telgraf ve kabloların İtilâf memurları tarafından kontrolü sağlanacaktır.

Madde 13: Askerî kara ve deniz ile ticarî malzeme ve edevatın tahrip edilmesi önlenecektir.

Madde 14: Memleketin ihtiyacı temin edildikten sonra geri kalan kömür ve sıvı yakacak ile deniz malzemelerinin Türkiye dâhilinde mübayaası için kolaylık gösterilmesi. (Adı geçen maddelerin hiçbiri ihraç edilmeyecektir.)

Madde 15: Bütün demir yolları hatlarına İtilâf kontrol subayları memur edilecektir. Bunlar meyanında hâlen Osmanlı Hükümetinin kontrolü altında bulunan Maverayı Kafkas demir yolları da dâhildir.

Madde 16: Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'ta bulunan muhafız birlikler en yakın İtilâf kumandanlarına teslim olacaktır. Kilikya'daki kuvvetlerin intizamını korumak için yeterli miktardan fazlası beşinci maddedeki şartlara göre düzenlenerek geri çekilecektir.

Madde 17: Trablus'ta ve Bingazi'de bulunan Osmanlı subayları en yakın İtalyan muhafız birliklerine teslim olacaklardır. Teslim emrine itaat etmedikleri takdirde Osmanlı Hükümeti bunlara yardımda bulunmamayı taahhüt eder.

Madde 18: Mısırat da dâhil olduğu hâlde, Trablus ve Bingazi'de işgal edilen limanların en yakın İtilâf muhafız birliklerine teslimi.

Madde 19: Alman, Avusturya tebaasında bulunan kara, deniz subaylarıyla sivil memurlar bir ay içinde, uzak mahallerde bulunanların bir aydan sonra mümkün olan en kısa sürede Osmanlı ülkesini terk etmeleri sağlanacaktır.

Madde 20: Beşinci madde gereğince terhis edilecek Osmanlı kuvvetlerine ait teçhizat, silâh, cephane ve araçların kullanılma şekline dair, verilecek talimata göre hareket edilecektir.

Madde 21: İtilâf devletleri mensuplarının menfaatlerini korumak için İlaşe Nezareti emrine İtilâf temsilcileri bağlı bulunacak ve kendilerine gerekli görülecek bütün bilgiler verilecektir.

Madde 22: Osmanlı harp esirleri İtilâf devletleri emrinde muhafaza edilecektir. Sivil harp esirleri ile askerlik çağına girenler haricinde olanların bırakılması nazarı dikkate alınacaktır.

Madde 23: Osmanlı Hükümeti, merkezî hükümetlerle bütün ilişkilerini kesecektir.

Madde 24: Vilâyet-ı Sitte (Altı Vilâyet)'de karışıklık çıkarsa bu illerden herhangi birisinin işgali hakkını İtilâf devletleri muhafaza ederler.

Madde 25: Müttefiklerle Osmanlı Hükûmeti arasında savaş hâli 1918 yılı Ekim ayının 31'inci günü vasatî yerel saat ile öğle vakti tatil edilecektir.

İmza

Sadullah Reşad Hikmet Hüseyin Rauf Arthur Calthorpe

İSH KUTU: 7 GÖMLEK: 80 BELGE: 80 - 1

EK - B

FOTOĞRAFLAR

EKLER

EK - A

EK - A

Devlet-i Aliyye-i Osmaniye ile Düvel-i İ'tilâfiye beyninde mün'akid
mûtârekenâme

İngiltere Hükûmetinin Müttefikleriyle bi-i'tilâf salâhiyyet-dâr kıldığı İngiltere Hükûmeti Bahr-ı Sefid Donanması Başkumandanı Ferik Amiral Sir Somerset Arthur Gough Calthorpe hazretleri ile hükûmet-i seniyye canibinden haiz-i salâhiyyet Bahriye Nazırı devletlu Rauf Beyefendi hazretleri, Hariciye Müsteşarı Atufetli Reşad Hikmet Beyefendi hazretleri, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Kaymakamlarından Sadullah Beyefendi arasında kararlaştırılıp akd edilen mûtareke şerâiti:

Madde 1: Bahr-ı Siyah'a mürûr için Çanakkale ve Bahr-ı Siyah Boğazları'nın küşâdı ve Bahr-ı Siyah'a mürûrun temini, Çanakkale ve Bahr-ı Siyah istihkâmâtının Müttefikler tarafından işgali.

Madde 2: Osmanlı sularındaki bil-cümle torpil tarlaları ile torpido ve kovan mevâzı'ı ve mevâni'-i saire mevâki'i gösterilecek ve bunları taramak veya ref' etmek için talep vuku'unda muâvenet edilecektir.

Madde 3: Karadeniz'de mevcûd torpil mevki'leri hakkındaki ma'lûmât-ı mevcûde i'tâ edilecektir.

Madde 4: İ'tilâf Hükûmatına mensub üsera-yı harbiyye ile Ermeni üsera ve mevkufunu İstanbul'da cem' edilecek ve bilâ-kayd ü şart İ'tilâf Hükûmetlerine teslim olunacaktır.

Madde 5: Hududların muhafazası ve asayiş-i dâhilinin idâmesi için lüzum görülecek kuva-yı askeriyeden mâ-adâsının derhâl terhisi (işbu kuva-yı askeriyenin mikdar ve vaz'iyetleri İ'tilâf Hükûmatı tarafından Devlet-i Aliyye ile müzâkere edildikten sonra takarrür etdirilecektir.)

Madde 6: Osmanlı kara sularında zâbıta ve buna mûmâsil husûsât için istihdâm edilecek sefâin-i sagire müstesna olmak üzere Osmanlı sularında veya Devlet-i Aliyye tarafından işgal edilen sularda bulunan kâffe-i sefâin-i harbiye teslim olunub gösterilecek Osmanlı liman veya limanların da mevkûf bulundurulacaktır.

Madde 7: Müttefikler emniyetlerini tehdid edecek vaz'iyet zuhûrunda herhangi sevk-ül-ceyş noktasını işgal hakkını hâiz alacaklardır.

Madde 8: El-yevm Osmanlı işgali altında bulunan bi'l-cümle liman ve demir mahallerinden İ'tilâf sefâini tarafından istifâde edilmesi ve İ'tilâfla hâl-i harbde bulunanlara karşı mesdûd bulundurulması. Sûfûn-ü Osmaniye'de ticaret ve ordunun terhisi hususlarında şerâit-i mumâsileden istifâde edilecektir.

Madde 9: İ'tilâfiyun Osmanlı tersane ve limanlarındaki umum sefâin ta'mîrâtı vesâit-i terhîliesini isti'mâl edeceklerdir.

Madde10: Toros tünellerinin Müttefikler tarafından işgali.

Madde 11: İnan'ın Őimal-i garbi kısmındaki Kuva-yı Osmaniye'nin derhâl harbden evvelki hudud gerisine celbi hususunda evvelce itâ edilen emir icra edilecektir. Maveraya-yı Kafkas'ın evvelce Kuva-yı Osmaniye tarafından kısmen tahliyesi emr edildiğinden kısmen mütebâkisi Müttefikler tarafından vaz'iyet-i mahalliye tedkik edilerek talep olunursa tahliye edilecektir.

Madde 12: Hükümet muhaberati müstesna olmak üzere telsiz telgraf ve kabloları İtilâf memurları tarafından murâkabesi.

Madde 13: Bahrî, askerî ve ticarî mevâdd ve malzemenin men'i tahribi.

Madde 14: Memleketin ihtiyacatı tatmin olunduktan sonra mutebâkî kömür, mâyi' mahrûkat ve bahr-ı levazımın Türkiye menâbi'inden mübâyaası için teshîlat ibrazı. (Mevâdd-ı mezkûrenin hiçbirini ihrac olunmayacaktır.)

Madde 15: El-cümle hudud-ı hadîdiyye İtilâf murakâbe zabitleri memur edilecektir. Bunlar miyanında el-yevm Hükümet-i Osmaniye'nin taht-ı murakabesinde bulunan Maveraya-yı Kafkas hudud-u hadîdiyyesi aksamı dâhildir. İşbu Kafkas hududu serbest ve tam olarak İtilâf memurlarının taht-ı idaresine vaz' edilecektir. Ahalinin ihtiyacının tatmini nazar-ı dikkate alınacaktır. İşbu maddede Batum'un işgali dâhildi. Hükümet-i Osmaniye Bakû'nün işgaline mu'teriz bulunmayacaktır.

Madde 16: Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'da bulunan muhafız kıtaât en yakın İtilâf kumandanına teslim olunacaktır ve Kilikya'daki kuvvetlerin intizâmı muhafaza için muktezî mikdarından mâ-adâsı beşinci maddedeki Őerâite tevfiikan takarrür ettirilecek vech ile geri çekilecektir.

Madde 17: Trablusgarb'da ve Bingazi'de bulunan Osmanlı zabitleri en yakın İtalyan muhâfaza kıtaâtına teslim olacaktır. Hükümet-i Osmaniye teslim emrine itaât etmedikleri takdirde muhâberât ve muâveneti kat' etmeyi taahhüd eyler.

Madde 18: Mısrat da dâhil olduğu hâlde Trablus ve Bingazi'de işgal edilen limanların en yakın İtilâf muhâfaza kıtaâtına teslimi.

Madde 19: Alman Avusturya bahrî, berrî ve sivil memurin ve tebasının bir ay zarfında ve uzak mahallerde bulunanların bir aydan sonra mümkün olan en kısa zamanda memâlik-i Osmaniye-yi terk etmeleri.

Madde 20: Beşinci madde mucibince terhis edilecek Kuva-yı Osmaniye'ye ait techizat, esliha, cephan ve vasait-i nakliyenin tarzı isti'mâline dair itâ edilecek ta'lîmâta riâyet olunacaktır.

Madde 21: Mü'teliflerin menâfi'ini sıyânet için iaşe nezareti nezdine İtilâf mümessilleri merbut bulunacak ve kendilerine bu babda lüzum görülecek kâffe-i ma'lûmât itâ edilecektir.

Madde 22: Osmanlı üsera-yı harbiyyesi İ'tilâf devletleri nezdinde muhafaza edilecektir. Sicil üsera-yı harbiyye ile senan-ı askeriyye haricinde olanların tahliyesi nazar-ı dikkate alınacaktır.

Madde 23: Hükûmet-i Osmaniye merkezî hükûmetlerle bil-cümle münasebâtı kat' edecektir.

Madde 24: Vilâyat-ı sitte de iğtişâş zuhurunda mezkur vilâyetlerin herhangi bir kısmının işgali hakkını İ'tilâf devletleri muhafaza eder.

Madde 25: Mütteliklerle Hükûmet-i Osmaniye arasında muhâsemât 1918 senesi Teşrin-i evvelinin otuz birinci günü vasatî saat-i mahallî ile vakt-i zahir de ta'til edilecektir.

İngiltere Hükûmet-i Kraliyesi Sefâin-i Harbiyyesinden Limni'de Mondros limanında Len Gerandaz Agamemnon Zırhlısı'nda 1918 senesi Teşrin-i evvelinin otuzuncu günü nüshateyn olarak imza edilmiştir.

İmza

Sadullah Reşad Hikmet Hüseyin Rauf Arthur Calthorpe

3384 numrolu Takvîm-i Vakayi'den muktebisdir.

İSH KUTU: 7 GÖMLEK: 80 BELGE: 80 - 1

EK - A

Osmanlı Devleti ve İtilâf devletleri arasında kabul edilen mütarekename

İngiltere Devleti'nin, Müttefikleriyle beraber imza yetkisi verilen İngiltere Devleti Akdeniz Donanması Başkomutanı Amiral Sir Somerset Arthur Gough Calthorpe ile Osmanlı Devleti adına da Bahriye Nazırı Rauf Bey, Dışişleri Müsteşarı Reşat Hikmet, Genelkurmay Yarbaylarından Sadullah Bey arasında kararlaştırılıp imzalanan mütareke şartları:

Madde 1: Karadeniz'e çıkış için Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nın açılışı ve Karadeniz'e çıkışın temini, Çanakkale ve Karadeniz boğaz istihkâmlarının Müttefikler tarafından işgali.

Madde 2: Osmanlı sularındaki bütün torpil tarlaları ile torpido ve kovan mevzileri ve diğer engellerin yerleri gösterilecek ve bunları taramak veya kaldırmak için istendiğinde yardımcı olunacaktır.

Madde 3: Karadeniz'de mevcut torpil yerleri hakkında bilgi verilecektir.

Madde 4: İtilâf devletlerine ait harp esirleriyle, Ermeni esirler ve hükümlüler, İstanbul'da toplanacak ve kayıtsız şartsız İtilâf devletlerine teslim edilecektir.

Madde 5: Hudutların korunması ve iç güvenliğin devam ettirilmesi için lüzum görülecek askerî kuvvetlerden fazlası hemen terhis edilecek. (İşbu askerî kuvvetlerin miktarı ve vaziyetleri İtilâf hükûmetleri tarafından Osmanlı Hükûmeti ile müzakere edildikten sonra belli olacaktır.)

Madde 6: Osmanlı kara sularında zabıta ve buna benzer işler için kullanılacak küçük deniz araçları hariç olmak üzere, Osmanlı sularında ve Osmanlı Devleti tarafından işgal edilen sularda bulunan bütün harp gemileri teslim olup, gösterilecek Osmanlı liman veya limanlarında tutuklu bulundurulacaktır.

Madde 7: Müttefikler, emniyetlerini tehdit edecek bir vaziyet zuhurunda herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkını elde bulunduracaklardır.

Madde 8: Hâlen Osmanlı işgali altında bulunan bütün liman ve demir yollarından İtilâf devletleri deniz araçlarının faydalanması, İtilâf devletleri ile hâlen savaşta bulunanlara karşı kapalı bulundurulması, Osmanlı Hükûmetine ait deniz araçları ticaret ve terhis nedeniyle bu yerlerden faydalanacaklardır.

Madde 9: İtilâf devletleri, gemilerinin onarımı için Osmanlı tersane ve limanlarındaki bütün onarım araçlarından faydalanacaklardır.

Madde 10: Toros tünellerinin İtilâf devletleri tarafından işgali.

Madde 11: İran'ın kuzeybatısındaki Osmanlı kuvvetleri ilk fırsatta savaştan evvelki hudut gerisine alınması hakkındaki evvelce verilmiş olan

emir yürürlüğe konacaktır. Maverayı Kafkas'ın evvelce Osmanlı kuvvetleri tarafından kısmen tahliyesi emredildiğinden geri kalan kısımları Müttefikler tarafından yerinde tetkik edilerek istenirse tahliye edilecektir.

Madde 12: Hükümet haberleşmeleri hariç olmak üzere, telsiz telgraf ve kabloların İtilâf memurları tarafından kontrolü sağlanacaktır.

Madde 13: Askerî kara ve deniz ile ticarî malzeme ve edevatın tahrip edilmesi önlenecektir.

Madde 14: Memleketin ihtiyacı temin edildikten sonra geri kalan kömür ve sıvı yakacak ile deniz malzemelerinin Türkiye dâhilinde mübayaası için kolaylık gösterilmesi. (Adı geçen maddelerin hiçbiri ihraç edilmeyecektir.)

Madde 15: Bütün demir yolları hatlarına İtilâf kontrol subayları memur edilecektir. Bunlar meyanında hâlen Osmanlı Hükümetinin kontrolü altında bulunan Maverayı Kafkas demir yolları da dâhildir.

Madde 16: Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'ta bulunan muhafız birlikler en yakın İtilâf kumandanlarına teslim olacaktır. Kilikya'daki kuvvetlerin intizamını korumak için yeterli miktardan fazlası beşinci maddedeki şartlara göre düzenlenerek geri çekilecektir.

Madde 17: Trablus'ta ve Bingazi'de bulunan Osmanlı subayları en yakın İtalyan muhafız birliklerine teslim olacaklardır. Teslim emrine itaat etmedikleri takdirde Osmanlı Hükümeti bunlara yardımda bulunmamayı taahhüt eder.

Madde 18: Mısırat da dâhil olduğu hâlde, Trablus ve Bingazi'de işgal edilen limanların en yakın İtilâf muhafız birliklerine teslimi.

Madde 19: Alman, Avusturya tebaasında bulunan kara, deniz subaylarıyla sivil memurlar bir ay içinde, uzak mahallerde bulunanların bir aydan sonra mümkün olan en kısa sürede Osmanlı ülkesini terk etmeleri sağlanacaktır.

Madde 20: Beşinci madde gereğince terhis edilecek Osmanlı kuvvetlerine ait teçhizat, silâh, cephane ve araçların kullanılma şekline dair, verilecek talimata göre hareket edilecektir.

Madde 21: İtilâf devletleri mensuplarının menfaatlerini korumak için İaşe Nezareti emrine İtilâf temsilcileri bağlı bulunacak ve kendilerine gerekli görülecek bütün bilgiler verilecektir.

Madde 22: Osmanlı harp esirleri İtilâf devletleri emrinde muhafaza edilecektir. Sivil harp esirleri ile askerlik çağına girenler haricinde olanların bırakılması nazarı dikkate alınacaktır.

Madde 23: Osmanlı Hükümeti, merkezî hükümetlerle bütün ilişkilerini kesecektir.

Madde 24: Vilâyet-ı Sitte (Altı Vilâyet)'de karışıklık çıkarsa bu illerden herhangi birisinin işgali hakkını İtilâf devletleri muhafaza ederler.

Madde 25: Müttefiklerle Osmanlı Hükûmeti arasında savaş hâli 1918 yılı Ekim ayının 31'inci günü vasatî yerel saat ile öğle vakti tatil edilecektir.

İmza

Sadullah Reşad Hikmet Hüseyin Rauf Arthur Calthorpe

İSH KUTU: 7 GÖMLEK: 80 BELGE: 80 - 1

EK - B

FOTOĀRAF 1

FOTOĀRAF 2

FOTOGRAF 3

FOTOĀRAF 4

FOTOGRAF 5

FOTOGRAF 6

FOTOGRAF 7

FOTOĀRAF 8

FOTOGRAF 9

FOTOĀRAF 10

FOTOĀRAF 11

FOTOĀRAF 12

FOTOĀRAF 13

FOTOĀRAF 14

FOTOĞRAF 15

FOTOĀRAF 16

FOTOĀRAF 17

FOTOĀRAF 18

FOTOĀRAF 19

FOTOĞRAFLAR